

የክርስቶስ ሞት

> አልፎ መሰጠትና እሥራት <

◆ ክፍል 153. ኢየሱስ አልፎ ተሰጠ፤ ታሠረ፤ ብቻውን ተተወ

- ጌቴሌማኒ -

ማቴዎስ 26:47-56

ማርቆስ 14:43-52

ሉቃስ 22:47-53

ዮሐንስ 18:2-12

47 ይህንም ገና ሲናገር፤ እነሆ፤ ከእሥራ ሁለቱ አንዱ ይሁዳ መጣ፤ ከእርሱም ጋር ብዙ ሕዝብ ሰይፍና ጎመድ ይዘው ከካህናት አለቆችና ከሕዝቡ ሽማግሎች ዘንድ መጡ።

43 ወዲያውም ገና ሲናገር ከእሥራ ሁለቱ አንዱ ይሁዳ መጣ፤ ከእርሱም ጋር ብዙ ሰዎች ሰይፍና ጎመድ ይዘው ከካህናት አለቆችና ከጻፎች ከሽማግሌዎችም ዘንድ መጡ።

47 ገናም ሲናገር እነሆ፤ ሰዎች መጡ፤ ከእሥራ ሁለቱ አንዱም ይሁዳ የሚባለው ይቀድማቸው ነበር።

2 ኢየሱስም ደቀ መዛሙርቱም ብዙ ጊዜ ወደዚያ ስለ ተሰበሰቡ አሳልፎ የሰጠው ይሁዳ ደግሞ ስፍራውን ያውቅ ነበር። 3 ስለዚህ ይሁዳ ጭፍሮችንና³⁶ ከካህናት አለቆች ከፈሪሳውያንም ሎሌዎችን ተቀብሎ በችቦና በፋና በጋሻ ጦርም ወደዚያ መጣ።

4 ኢየሱስም የሚመጣበትን ሁሉ አውቆ ወጣና፡- ማንን ትፈልጋለህ ሁ አላቸው።

5 የናዝሬቱን ኢየሱስን ብለው መለሱለት።

ኢየሱስ፡- እኔ ነኝ አላቸው። አሳልፎ የሰጠውም ይሁዳ ደግሞ ከእነርሱ ጋር

³⁶ [ዮሐ. 18:3] ኢየሱስን ለመግደል በነበራቸው እቅድ መሠረት ሊቀካህኑ፣ በካህናት አለቆችና በፈሪሳውያን ተወክለው የሮም ባለሥልጣናት ኢየሱስን በመያዝ እንዲተባበሯቸው ጠየቀ። ለአንድ ግዳጅ የሚሰበሰቡት መለስተኛ የሮማውያን ወታደር ብዛት ስድስት መቶ ነበር። ምንም እንኳን ሮማውያን አንድ እስረኛ ለመጠበቅ ብዙ ወታደሮች የሚያስገባ ቢሆንም (ሐዋ. 23:23)፤ ኢየሱስን በመያዝ ጊዜ ግን ስድስት መቶ ወታደሮች ማስማራታቸው ያጠራጥራል። በማቴዎስ 26:47 ላይ “ብዙ ሕዝብ” ከሚለው፤ እንዲሁም ማርቆስና ሉቃስ “ብዙ ሰዎች” (ማር. 14:43፤ ሉቃስ 22:47)፤ ከሚሉት በመነሣት የምንረዳው የወታደሮቹ ቁጥር በቀላሉ የሚገመት አለመሆኑን ነው።

(ማቴዎስ 26:47-56
የቀጠለ)

(ማርቆስ 14:43-52
የቀጠለ)

(ሉቃስ 22:47-53
የቀጠለ)

(ዮሐንስ 18:2-12
የቀጠለ)

48 አሳልፎ የሚሰጠውም፡- የምስመው እርሱ ነው፤ ያዙት ብሎም ልክት ሰጥቶአቸው ነበር። 49 ወዲያውም ወደ ኢየሱስ ቀረበና፡- መምህር ሆይ፤ ሰላም ለአንተ ይሁን ብሎ ሳመው።

44 አሳልፎ የሚሰጠውም፡- የምስመው እርሱ ነው፤ ያዙት ተጠንቅቃችሁም ውሰዱት ብሎም ልክት ሰጥቶአቸው ነበር። 45 መጥቶም ወዲያው ወደ እርሱ ቀረበና፡-

መምህር ሆይ፤ መምህር ሆይ፤ ብሎ ሳመው፤

ቆሞ ነበር። 6 እንግዲህ፡- እኔ ነኝ ባላቸው ጊዜ ወደ ኋላ አፈግፍገው በምድር ወደቁ።

7 ደግሞም፡- ማንን ትፈልጋላችሁ? ብሎ ጠየቃቸው።

እነርሱም፡- የናዝሬቱን ኢየሱስን አሉት።

8 ኢየሱስ መልሶ፡- እኔ ነኝ አልኋችሁ፤ እንግዲህ እኔን ትፈልጉ እንደሆነችሁ እነዚህ ይሂዱ ተወክላቸው አለ፤ 9 ይህም፡- ከእነዚህ ከሰጠኸኝ አንዱን ስንኳ አላጠፋሁም ያለው ቃል ይፈጸም ዘንድ ነው።

ሊስመውም ወደ ኢየሱስ ቀረበ።

48 ኢየሱስ ግን፡- ይሁዳ ሆይ፤ በመሳም የሰውን ልጅ አሳልፈህ ትሰጣለህን? አለው።

(ማቴዎስ 26:47-56)

የቀጠለ)

(ማርቆስ 14:43-52)

የቀጠለ)

(ሉቃስ 22:47-53)

የቀጠለ)

(ዮሐንስ 18:2-12)

የቀጠለ)

50 ኢየሱስም፡-
ወዳጄ ሆይ፥ ለምን
ነገር መጣህ?
አለው።

በዚያን ጊዜ ቀረቡ
እ ጃቸውንም
በኢየሱስ ላይ
ጭነው ያዙት። 51
እነሆም፥ ከኢየሱስ
ጋር ከነበሩት አንዱ
እጁን ዘርግቶ
ሰይፉን መዘዘና
የሊቀ ካህናቱን ባሪያ
መትቶ ጀሮውን
ቆረጠው።

52 በዚያን ጊዜ
ኢየሱስ እንዲህ
አለው፡- ሰይፍ
የሚያነሡ ሁሉ
በሰይፍ ይጠፋሉና
ሰይፍህን ወደ
ስፍራው መልስ።

53 ወይስ አባቴን
እንድለምን እርሱም
አሁን ከአሥራ
ሁለት ጭፍሮች
የሚበዙ መላእክት
እንዲሰድልኝ
የማይቻል
ይመስልሃልን? 54
እንዲህ ከሆነስ፡-
እንደዚህ ሊሆን
ይገባል የሚሉ
መጻሕፍት እንዴት
ይፈጸማሉ?

46 እነርሱም
እጃቸውን በእርሱ
ላይ ጭነው ያዙት።

47 በአጠገብ
ከቆሙት ግን አንዱ
ሰይፉን መዞ የሊቀ
ካህናቱን ባሪያ
መታ ጀሮውንም
ቆረጠ።

49 በዙሪያውም
የነበሩት የሚሆነውን
ባዩ ጊዜ፡- ጌታ ሆይ፥
በ ሰይፍ
እንም ታቸውን?
አሉት።

50 ከእነርሱም
አንዱ የሊቀ ካህናቱን
ባሪያ መትቶ ቀኝ
ጀሮውን ቆረጠው።

51 ኢየሱስ ግን
መልሶ፡- ይህንስ
ፍቀዱ አለ፤
ጀሮውንም ዳስሶ
ፈወሰው።

10 ስምያን
ጴጥሮስም ሰይፍ
ስለነበረው
መዘዘው፥ የሊቀ
ካህናቱንም ባሪያ
መትቶ ቀኝ
ጀሮውን ቆረጠ፤
የባሪያውም ስም
ማልኮስ ነበረ።

11 ኢየሱስም
ጴጥሮስን፡-
ሰይፍህን ወደ
ሰገባው ክተተው፤
አብ የሰጠኝን ጽዋ
አልጠጣትምን?
አለው።

12 እንግዲህ
የሻለቃውና
ጭፍሮቹ
የአይሁድም
ሎሌዎች ኢየሱስን
ይዘው አስሩት፤

(ማቴዎስ 26:47-56 የቀጠለ)	(ማርቆስ 14:43-52 የቀጠለ)	(ሉቃስ 22:47-53 የቀጠለ)
55 በዚያን ሰዓት ኢየሱስ ለሕዝቡ፡- ወንበዴን እንደምትይዙ ሰይፍና ጎመድ ይዛችሁ ልትይዙኝ ወጣችሁን? በመቅደስ ዕለት ዕለት እያስተማርሁ ከእናንተ ጋር ስቀመጥ ሳለሁ አልያዛችሁኝም። 56 ነገር ግን ይህ ሁሉ የሆነ የነቢያት መጻሕፍት ይፈጸሙ ዘንድ ነው አለ። በዚያን ጊዜ ደቀ መዛሙርቱ ሁሉ ትተውት ሸሹ።	48 ኢየሱስም መልሶ፡- ወንበዴ እንደምትይዙ ሰይፍና ጎመድ ይዛችሁ ልትይዙኝ ወጣችሁን? 49 በመቅደስ ዕለት ዕለት እያስተማርሁ ከእናንተ ጋር ስኖር አልያዛችሁኝም፤ ነገር ግን መጻሕፍት ይፈጸሙ ዘንድ ይህ ሆነ አላቸው። 50 ሁሉም ትተውት ሸሹ። 51 ዕርቃኑን በነጠላ የሸፈነ አንድ ጎበዝ ይከተለው ነበር፡ 52 ጎበዛዝቱም ያዙት፤ እርሱ ግን ነጠላውን ትቶ ዕራቁቱን ሸሸ።	52 ኢየሱስም ወደ እርሱ ለመጡበት ለካህናት አለቆችና ለመቅደስ አዛዦች ለሽማግሌዎችም፡- ወንበዴን እንደምትይዙ ሰይፍና ጎመድ ይዛችሁ ወጣችሁን? 53 በመቅደስ ዕለት ዕለት ከእናንተ ጋር ስሆን እጆቻችሁን አልዘረጋችሁብኝም፤ ይህ ግን ጊዜያችሁና የጨለማው ሥልጣን ነው አላቸው።

> ፍርድ <

◆ ክፍል 154. በአይሁድ ዘንድ የመጀመሪያው ምዕራፍ፤ ኢየሱስ ሐና ፊት መቅረቡ

- ኢየሩሳሌም፡ በሐና ግቢ -

የሐንስ 18፡13-14፤ 19-23

13 አስቀድመውም ወደ ሐና ወሰዱት፤ በዚያች ዓመት ሊቀ ካህናት ለነበረው ለቀያፋ አማቱ ነበርና። 14 ቀያፋም፡- አንድ ሰው ስለ ሕዝብ ይሞት ዘንድ ይሻላል ብሎ ለአይሁድ የመከራቸው ነበረ።

19 ሊቀ ካህናቱም ኢየሱስን ስለ ደቀ መዛሙርቱና ስለ ትምህርቱ ጠየቀው።

20 ኢየሱስም መልሶ፡- እኔ በግልጽ ለዓለም ተናገርሁ፤ አይሁድ ሁሉ በሚሰበሰቡበት በምክራብና በመቅደስ እኔ ሁልጊዜ አስተማርሁ፤ በስውርም ምንም አልተናገርሁም።

21 ስለምን ትጠይቀኛለህ? ለእነርሱ የተናገርሁትን የሰሙትን ጠይቅ፤ እነሆ፡ እነዚህ እኔ የነገርሁትን ያውቃሉ አለው።

22 ይህንም ሲል በዚያ ቆሞ የነበረው ከሎሌዎች አንዱ፡- ለሊቀ ካህናቱ እንዲህ ትመልሳለህን? ብሎ ኢየሱስን በጥፊ መታው።

23 ኢየሱስም መልሶ፡- ክፉ ተናግረ እንደ ሆንሁ ስለ ክፉ መስክር፤ መልካም ተናግረ እንደ ሆንሁ ግን ስለ ምን ትመታኛለህ? አለው።

◆ ክፍል 155. ሁለተኛው ምዕራፍ በአይሁድ ዘንድ፡ ኢየሱስ ቀያፋ እና ሸንጎ ፊት መቅረቡ

- ኢየሩሳሌም፡ በቀያፋ ቤት -

ማቴዎስ 26፡57፤ 59-68	ማርቆስ 14፡53፤ 55-65	ሉቃስ 22፡54ሀ፤ 63-65	ዮሐንስ 18፡24
57 ኢ.የሱስን የያዙትም ጸፎችና ሽማግሎች ወደ ተከማቹበት ወደ ሊቀ ካህናቱ ወደ ቀያፋ ወሰዱት።	53 ኢ.የሱስንም ወደ ሊቀ ካህናቱ ³⁷ ወሰዱት፤ የካህናት አለቆችም ሁሉ ሽማግሌዎችም ጸፎችም ተሰበሰቡ።	54ሀ ይዘውም ወሰዱት ወደ ሊቀ ካህናት ቤትም አገቡት፤	24 ስለዚህ ሐና እንደ ታሰረ ወደ ሊቀ ካህናቱ ወደ ቀያፋ ሰደደው።
59 የካህናት አለቆችና ሽማግሎች ሸንጎውም ሁሉ እንዲገድሉት በኢየሱስ ላይ የሐሰት ምስክር ይፈልጉ ነበር፤ አላገኙም፤ 60 ብዙም የሐሰት ምስክሮች ምንም ቢቀርቡ አላገኙም።	55 የካህናት አለቆችም ሽንጎውም ሁሉ እንዲገድሉት በኢየሱስ ላይ ምስክር ይፈልጉ ነበር፤ አላገኙምም፤ 56 ብዙዎች በሐሰት ይመሰክሩበት ነበርና፤ ምስክርነታቸው ግን አልተሰማማም።		
61 በኋላም ሁለት ቀርበው፡-	57-58 ሰዎችም ተነሥተው፡- እኔ ይህን በእጅ የተሠራውን ቤተ መቅደስ አፈርሰዋለሁ በሥራውን ቀንም ሌላውን በእጅ		
ይህ ሰው፡- የእግዚአብሔርን ቤተ መቅደስ አፍርሼ በሥራው ቀን			

37 [ማር. 14፡53] ማርቆስ በኢየሩሳሌሙ ሸንጎ የተሰበሰቡትን ሦስት ቡድኖች ይገልጣል። ይህ ሸንጎ ከፍተኛው የአይሁድ ችሎት ነው፡-

1. “ሊቀካህናቱ” ይህ የቀድሞ ሊቀካህናትን (ምናልባትም ሐናን ይጨምር ይሆናል)፤ የቤተ መቅደስ ጠባቂዎችን አለቃ፤ አስተዳዳሪውንና ሦስቱን ገንዘብ ያገኙ ያካትታል፤ 2. “ሽማግሌዎች” ኢየሩሳሌም ውስጥ የሚገኙ አንዳንድ ባለጸጎችና እውቅ ሰዎች፤ 3. “ጸሐፎች” ወይም “የሕግ መምህራን” በአብዛኛው ከመካከለኛው የኅብረተሰብ ክፍል የተውጣጡ።

የመጀመሪያዎቹ ሁለት ቡድኖች በአብዛኛው ሰዶቃውያንን ሲያካትቱ፤ ሦስተኛው ቡድን ደግሞ ፈሪሳውያንን ያጠቃልል ነበር። ሸንጎው በተለመደው ስፍራ ሳይሆን ቀያፋ ቤት ውስጥ በመሰብሰብ፤ በኢየሱስ ላይ ለመፍረድ ቀደም ሲል የነበረውን እቅድ ለመፈጸም መቻሉን አረጋገጠ (ማር. 14፡55፤ ማቴ. 26፡4፤ ማር. 14፡1፤ ክፍል 140)። የኢየሱስን መያዝና ፍርድ አስመልክቶ ለበለጠ ውይይት መጣጥፍ 12ን ይመልከቱ።

(ማቴዎስ 26:57፥ 59-68
የቀጠለ)

ልሠራው እችላለሁ ብሎአል አሉ።

62 ሊቀ ካህናቱም ተነሥቶ፡- እነዚህ ለሚመሰክሩብህ አንድ ስንኳ አትመልስም? አለው። 63 ኢየሱስ ግን ዝም አለ።

ሊቀ ካህናቱም፡- አንተ የእግዚአብሔር ልጅ ክርስቶስ የሆንህ እንደ ሆነ እንድትነግረን በሕያው እግዚአብሔር አምልሃለሁ አለው።

64 ኢየሱስም፡- አንተ አልህ ነገር ግን እላችኋለሁ፤ ከእንግዲህ ወዲህ የሰው ልጅ በኃይል ቀኝ ሲቀመጥ በሰማይም ደመና ሲመጣ ታያላችሁ አለው። [መዝሙር 110:1፤ ዳንኤል 7:13]

65 በዚያን ጊዜ ሊቀ ካህናቱ ልብሱን ቀደ፡- ተሳድቦአል እንግዲህ ወዲህም ስክሮች ስለምን ያስፈልገናል? እነሆ፤ ስድቡን አሁን ሰምታችኋል፤ ምን ይመስላችኋል? አለ።

66 እነርሱም፡- ሞት ይገባዋል ብለው መለሱ።

67 በዚያን ጊዜ በፊቱ ተፋብት፤ ጎሰሙትም፤ ሌሎችም በጥፊ መትተው፡- ክርስቶስ ሆይ፤ በጥፊ የመታህ ማን ነው? 68 ትንቢት ተናገርልን አሉ።

(ማርቆስ 14:53፥ 55-65
የቀጠለ)

ያልተሠራውን እሠራለሁ ሲል ሰማነው ብለው በሐሰት መሰከሩበት። 59 ምስክርነታቸውም እንዲሁ እንኳ አልተሰማም።

60 ሊቀ ካህናቱም በመካከላቸው ተነሥቶ፡- አንዳች አትመልስም? እነዚህስ በአንተ ላይ የሚመሰክሩብህ ምን ድር ነው? ብሎ ኢየሱስን ጠየቀው። 61 እርሱ ግን ዝም አለ አንዳችም አልመለሰም።

ደግሞ ሊቀ ካህናቱ ጠየቀውና፡- የቡሩክ ልጅ ክርስቶስ አንተ ነህን? አለው።

62 ኢየሱስም፡- እኔ ነኝ፤ የሰው ልጅም በኃይል ቀኝ ሲቀመጥ በሰማይም ደመና ሲመጣ ታያላችሁ አለ። [መዝሙር 110:1፤ ዳንኤል 7:13]

63 ሊቀ ካህናቱም ልብሱን ቀደደና፡- ከእንግዲህ ወዲህም ስክሮችን ምን ያስፈልገናል? 64 ስድቡን ሰማችሁ፤ ምን ይመስላችኋል? አለ።

እነርሱም ሁሉ፡- ሞት ይገባዋል ብለው ፈረዱበት። 65 አንዳንዶችም ይተፉበት ፊቱንም ሸፍነው ይገሰሙትና፡- ትንቢት ተናገር ይሉት ጀመር፤ ሎሌዎችም በጥፊ እየመቱ ወሰዱት።

(ሉቃስ 22:54ሀ፥ 63-65
የቀጠለ)

63 ኢየሱስም የያዙት ሰዎች ይዘብቱበትና ይደበድቡት ነበር፤ 64 ሸፍነውም ፊቱን ይመቱት ነበርና፡- በጥፊ የመታህ ማን ነው? ትንቢት ተናገር እያሉ ይጠይቁት ነበር። 65 ሌላም ብዙ ነገር እየተሳደቡ በእርሱ ላይ ይናገሩ ነበር።

◆ ክፍል 156. የጴጥሮስ ክህደቶች

[ክፍል 147ን ይመልከቱ]

- ኢየሩሳሌም፣ በቀያፋ ግቢ -

ማቴዎስ 26፡58፥ 69-75	ማርቆስ 14፡54፥ 66-72	ሉቃስ 22፡54ለ-62	ዮሐንስ 18፡15-18፥ 25-27
58 ጴጥሮስ ግን እስከ ሊቀ ካህናቱ ግቢ ድረስ ሩቅ ሆኖ ተከተለው፥ የነገሩንም ፍጻሜ ያይ ዘንድ ወደ ውስጥ ገብቶ	54 ጴጥሮስም እስከ ሊቀ ካህናቱ ግቢ ውስጥ በሩቁ ተከተለው፥	54ለ ጴጥሮስም ርቆ ይከተለው ነበር።	15 ስምዖን ጴጥሮስም ሌላውም ደቀ መዝሙር ኢየሱስን ተከተለ። ያም ደቀ መዝሙር በሊቀ ካህናቱ ³⁸ ዘንድ የታወቀ ነበረ፥ ወደ ሊቀ ካህናቱም ግቢ ከኢየሱስ ጋር ገባ፤ 16 ጴጥሮስ ግን በውጭ በበሩ ቆሞ ነበር። እንግዲህ በሊቀ ካህናቱ ዘንድ የታወቀው ሌላው ደቀ መዝሙር ወጣ ለበረኛይቱም ነግሮ ጴጥሮስን አስገባው። 17 በረኛ የነበረችይቱም ገረድ ጴጥሮስን፡- አንተ ደግሞ ከዚህ ሰው ደቀ መዝሙርት አንዱ አይደለህምን? አለችው። እርሱ፡- አይደለሁም አለ። 18 ብርድ ነበረና ባሮችና ሎሌዎች የፍም እሳት አንድደው ቆሙ ይሞቁም ነበር፤ ጴጥሮስም ደግሞ
ከሎሌዎቹ ጋር ተቀመጠ።	ከሎሌዎችም ጋር ተቀምጦ እሳት ይሞቅ ነበር።	55 በግቢ መካከልም እሳት አንድደው	

³⁸ [ዮሐ. 18፡15] እዚህና ቁጥር 16፥ 19፥ እንዲሁም 22 ውስጥ ዮሐንስ ሐናን “ሊቀ ካህናት” ይለዋል። 18፡13 (ክፍል 154) ላይ ግን ሊቀካህናቱ ቀያፋ ነው ይላል። የሚስቱ አባት ሐና በ15 ዓ.ም. ከተሻረ በኋላ፥ እርሱን ተከቶ በ18 ዓ.ም. በግልጥ ሊቀካህን የሆነው ቀያፋ ነው። ሐና ምንም እንኳ በሥልጣን ላይ ባይሆን ታላቅ ተጽእኖ ስለነበረው፥ ለሎሌቹ ቀደምት ሊቀካህናት የሚገባቸው ክብር ለርሱም ይሰጠው ነበር።

(ማቴዎስ 26:58፤ 69-75 የቀጠለ)	(ማርቆስ 14:54፤ 66-72 የቀጠለ)	(ሉቃስ 22:54ለ-62 የቀጠለ)	(ዮሐንስ 18:15-18፤ 25-27 የቀጠለ)
69 ጴጥሮስም ከቤት ውጭ በአጥሩ ግቢ ተቀምጦ ነበር፤ አንዲት ገረድም ወደ እርሱ ቀርባ፡-	66 ጴጥሮስም በግቢ ውስጥ ወደ ታች ሳለ ከሊቀ ካህናቱ ገረዶች አንዲቱ መጣች፤ 67 ጴጥሮስም እሳት ሲሞቅ አይታ ተመለከተችውና፡-	በአንድ ነት ተቀምጠው ሳሉ ጴጥሮስ በመካከ ላቸው ተቀመጠ።	ከእነርሱ ጋር ቆሞ ይሞቅ ነበር።
አንተ ደግሞ ከገሊላው ከኢየሱስ ጋር ነበርህ አለችው።	አንተ ደግሞ ከናዝሬቱ ከኢየሱስ ጋር ነበርህ አለችው።	56 በብርሃኑም በኩል ተቀምጦ ሳለ አንዲት ገረድ አየችውና ትኩር ብላ፡- ይህ ደግሞ ከእርሱ ጋር ነበረ አለች።	25 ስምዖን ጴጥሮስም ቆሞ እሳት ይሞቅ ነበር። እንግዲህ፡- አንተ ደግሞ ከደቀ መዛሙር ቱ አይደለህም? አሉት።
70 እርሱ ግን፡- የምትደውን አላውቀውም ብሎ በሁሉ ፊት ካደ።	68 እርሱ ግን፡- የምትደውን አላውቅም አላስተውልምም ብሎ ካደ። ወደ ውጭም ወደ ደጅ ወጣ፤ ዶሮም ጮኸ።	57 እርሱ ግን፡- አንቺ ሴት፤ አላውቀውም ብሎ ካደ።	እርሱም ፡- አይደለሁም ብሎ ካደ።
71 ወደ በሩም ሲወጣ ሌላይቱ አየችውና በዚያ ላሉት፡- ይህ ደግሞ ከናዝሬቱ ከኢየሱስ ጋር ነበረ አለች።	69 ገረዲቱም አይታው በዚያ ለቆሙት፡- ይህም ከእነርሱ ወገን ነው ስትል ሁለተኛ ትነግራቸው ጀመር። 70 እርሱም ደግሞ ካደ።	58 ከጥቂት ጊዜም በኋላ ሌላው አይቶት፡- አንተ ደግሞ ከእነርሱ ወገን ነህ አለው። ጴጥሮስ ግን፡- አንተ ሰው፤ እኔ አይደለሁም አለ።	26 ጴጥሮስ ጆሮውን የቆረጠው ዘመድ የሆነ ከሊቀ ካህናቱ ባሮች አንዱ ፡- በአትክልቱ ከእርሱ ጋር እኔ አይቼህ አልነበርሁም? አለው።
72 ዳግመኛም ሲምል፡- ሰውየውን አላውቀውም ብሎ ካደ።	ጥቂት ቁይተውም በዚያ የቆሙት ዳግመኛ ጴጥሮስን፡- የገሊላ ሰው ነህና ከእነርሱ ወገን በእውነት ነህ አሉት።	59 አንድ ሰዓትም የሚያህል ቆይቶ ሌላው አስረገጠ፡- እርሱ የገሊላ ሰው ነውና በእውነት ይህ ደግሞ ከእርሱ ጋር ነበረ አለ።	
73 ጥቂትም ቁይተው በዚያ ቆመው የነበሩ ቀርቦ ወደ ጴጥሮስን ፡- አነጋገርህ ይገልጥሃልና በእውነት አንተ ደግሞ ከእነርሱ	71 እርሱ ግን፡- ይህን የምትሉትን ሰው አላውቀውም ብሎ ይረገምና	60 ጴጥሮስ ግን፡- አንተ ሰው፤	27 ጴጥሮስም እንደ ገና ካደ፤ ወዲያውም ዶሮ ጮኸ።

(ማቴዎስ 26:58÷69-75
የቀጠለ)

ወገን ነህ አሉት።

7.4 በዚያን ጊዜ፦
ሰውየውን አላውቀውም
ብሎ ሊረገምና ሊምል
ጀመረ።

ወዲያውም ዶሮ ጮኹ።
75 ጴጥሮስም፦ ዶሮ
ሳይጮኽ ሦስት ጊዜ
ትክደኛለህ ያለው የኢየሱስ
ቃል ትዝ አለው፤ ወደ
ውጭም ወጥቶ መራራ
ልቅሶ አለቀሰ።

(ማርቆስ 14:54÷66-72
የቀጠለ)

ይምል ጀመር። ወዲያውም
ዶሮ ሁለተኛ ጮኹ።

72 ጴጥሮስንም ኢየሱስ፦
ዶሮ ሁለት ጊዜ ሳይጮኽ
ሦስት ጊዜ ትክደኛለህ
ያለው ቃል ትዝ አለው፤
ነገሩንም አስቦ አለቀሰ።

(ሉቃስ 22:54ለ-62
የቀጠለ)

የምትለውን አላውቅም
አለ። ያን ጊዜም ገና ሲናገር
ዶሮ ጮኹ። 61 ጌታም
ዘወር ብሎ ጴጥሮስን
ተመለከተው፤ ጴጥሮስም፦
ዛሬ ዶሮ ሳይጮኽ ሦስት
ጊዜ ትክደኛለህ እንዳለው
የጌታ ቃል ትዝ አለው። 62
ጴጥሮስም ወደ ውጭ
ወጥቶ ምርር ብሎ አለቀሰ።

◆ ክፍል 157. ሦስተኛው ምዕራፍ በአይሁድ ዘንድ፤ ኢየሱስ
በሽማግሌዎች (በሸንጎው) ፊት

- ኢየሩሳሌም፥ የሸንጎው ቦታ -

ማቴዎስ 27:1

1 ሲነጋም የካህናት
አለቆችና የሕዝቡ
ሽማግሌዎች ሁሉ
ሊገድሉት በኢየሱስ ላይ
ተማከሩ፤

ማርቆስ 15:1ሀ

1ሀ ወዲያውም ማለዳ
የካህናት አለቆች
ከሽማግሌዎችና ከጻፎች
ከሸንጎውም ሁሉ ጋር
ከተማከሩ በኋላ፤

ሉቃስ 22:66-71

66 በነጋም ጊዜ³⁹ የሕዝቡ
ሽማግሌዎችና የካህናት አለቆች
ጻፎችም ተሰብስበው ወደ
ሸንጎአቸው ወሰዱትና 67
ክርስቶስ አንተ ነህን? ንገረን
አሉት።

እርሱ ግን እንዲህ አላቸው፦
ብነግራችሁ አታምኑም፤

68 ብጠይቅም አትመልሱልኝም
አትፈቱኝምም። 69 ነገር ግን
ከአሁን ጀምሮ የሰው ልጅ
በእግዚአብሔር ኃይል ቀኝ
ይቀመጣል። [መዝሙር 110:1]

70 ሁላቸውም፦ እንግዲያስ አንተ የእግዚአብሔር ልጅ ነህን? አሉት።

እርሱም፦ እኔ እንደ ሆንሁ እናንተ ትላላችሁ አላቸው።

71 እነርሱም፦ ራሳችን ከአፉ ስምተናልና ከእንግዲህ ወዲህ ምን ምስክር
ያስፈልገናል? አሉ።

39 [ሉቃስ 22:66] የተለመደው የክርስቲያኖች ገለጣ በምሽት የተደረገ የትኛውም የአይሁድ ሸንጎ ውሳኔ
ሕጋዊ አይደለም የሚል ነው። በመሆኑም ከጥቂት ሰዓታት በፊት የሰጠውን ሕገወጥ ፍርድ (ማቴ. 26:66፤
ማር. 14:64፥ ክፍል 155) ሕጋዊ ለማድረግ ሸንጎው እንደገና መሰብሰብ ነበረበት። ይሁን እንጂ የሕጋዊነት
ጥያቄ አከራካሪና መልስ የማይገኝለት ነጥብ በመሆኑ መጣጥፍ 12 ውስጥ ተነሥቷል።

◆ ክፍል 158. የአስቆሮቱ ይሁዳ ጸጸትና ታንቆ መሞት

- በመቅደሱ ውስጥና የሸክላ ሠራው መሬት -

ማቴዎስ 27:3-10

3 በዚያን ጊዜ አሳልፎ የሰጠው ይሁዳ እንደ ተፈረደበት አይቶ ተጸጸተ፤ ሠላሳውንም ብር ለካህናት አለቆችና ለሽማግሎች መልሶ፡- 4 ንጹሕ ደም አሳልፌ በመስጠቴ በድያለሁ አለ።

እነርሱ ግን፡- እኛስ ምን አግዶን? አንተው ተጠንቀቅ አለ።

5 ብሩንም በቤተ መቅደስ ጥሎ ሄደና ታንቆ ሞተ።⁴⁰

6 የካህናት አለቆችም ብሩን አንሥተው፡- የደም ዋጋ ነውና ወደ መባ ልንጨምረው አልተፈቀደም አሉ። 7 ተማክረውም የሸክላ ሠራውን መሬት ለእንግዶች መቃብር ገዙበት። 8 ስለዚህ ያ መሬት እስከ ዛሬ ድረስ የደም መሬት ተባለ። 9 በዚያን ጊዜ በነቢዩ በኤርምያስ የተባለው፡- ከእስራኤል ልጆችም አንዳንዶቹ የገመቱትን፤ የተገመተውን ዋጋ ሠላሳ ብር ያዙ፤ 10 ጌታም እንዳዘዘኝ ስለ ሸክላ ሠራ መሬት ሰጡት። የሚል ተፈጸመ። [ዘካርያስ 11:12-13፤ ኤርምያስ 18:2፤ 32:6-9]

የሐዋርያት ሥራ 1:18-19

18 ይህም ሰው በዓመፅ ዋጋ መሬት ገዛ በግንባሩም ተደፍቶ ከመካከሉ ተሰነጠቀ እንጂቱም ሁሉ ተዘረገፈ፤⁴⁰

19 በኢየሩሳሌምም ለሚኖሩ ሁሉ ታወቀ፤ ስለዚህም ያ መሬት በቋንቋቸው አኬልዳማ ተብሎ ተጠራ፤ እርሱም የደም መሬት ማለት ነው።

◆ ክፍል 159. የመጀመሪያው ምዕራፍ በሮማውያን ፊት፤ ጲላጦስ ፊት

- ኢየሩሳሌም፤ በገዢው ግቢ (በሮም ገዢው ቤተ መንግሥት) -

ማቴዎስ 27:2፤

11-14

2 አስረውም ወሰዱት፤ ለገዢው ለጲንጤናዊው ጲላጦስም አሳልፈው ሰጡት።

ማርቆስ 15:1ለ-5

1ለ ኢየሱስን አሳስረው ወሰዱትና ለጲላጦስ አሳልፈው ሰጡት።

ሉቃስ 23:1-5

1 ሁሉም በሞላው ተነሥተው ወደ ጲላጦስ ወሰዱትና፡-

2 ይህ ሕዝባችንን ሲያጣምም

ዮሐንስ 18:28-38

28 ኢየሱስንም ከቀያፋ ወደ ገዡ ግቢ ወሰዱት፤ ማለዳም ነበረ፤ እነርሱም የፋሲካ በግ ይበሉ ዘንድ እንጂ እንዳይረከቡ ወደ ገዡ ግቢ አልገቡም። 29 ስለዚህ ጲላጦስ ወደ

(ማቴዎስ 27:2÷ 11-14 የቀጠለ)	(ማርቆስ 15:1ሉ-5 የቀጠለ)	(ሉቃስ 23:1-5 የቀጠለ)	(ዮሐንስ 18:28-38 የቀጠለ)
		ለቄሣርም ግብር እንዲሰጥ ሲከለክል ደግሞም፡- እኔ ክርስቶስ ንጉሥ ነኝ ሲል አገኘነው ብለው ይከሱት ጀመር።	ውጭ ወደ እነርሱ ወጥቶ፡- ይህን ሰው ስለ ምን ትክሱ ታላችሁ አላቸው። 30 እነርሱም መልሰው፡- ይህስ ክፉ አድራጊ ባይሆን ወደ አንተ አሳልፈን ባልሰጠነውም ነበር አሉት። 31 ጲላጦስም፡- እናንተ ወስዳችሁ እንደ ሕጎችሁ ፍረዱበት አላቸው። አይሁድም፡- ለእኛስ ማንንም ልንገድል አልተፈቀደልንም አሉት፤ 32 ኢየሱስ በምን ዓይነት ሞት ሊሞት እንዳለው ሲያመለክት የተናገረው ቃል ይፈጸም ዘንድ ነው። 33 ጲላጦስም እንደ ገና ወደ ገዢ ግብር ኢየሱስን ጠርቶ፡-
11 ኢየሱስም በገዢው ፊት ቆመ፤ ገዢውም፡- የአይሁድ ንጉሥ አንተ ነህን? ብሎ ጠየቀው፤	2 ጲላጦስም፡- አንተ የአይሁድ ንጉሥ ነህን? ብሎ ጠየቀው።	3 ጲላጦስም፡- አንተ የአይሁድ ንጉሥ ነህን? ብሎ ጠየቀው።	የአይሁድ ንጉሥ አንተ ነህን? አለው። 34 ኢየሱስም መልሶ፡- አንተ ይህን የምትለው ከራስህ ነውን ወይስ ሌሎች ስለ እኔ ነገሩህን? አለው።
ኢየሱስም፡- አንተ አልህ አለው።	እርሱም፡- አንተ አልህ ብሎ መለሰለት።	እርሱም መልሶ፡- አንተ አልህ አለው።	

40 [ማቴ. 27:5፤ ሐዋ. 1:18] የይሁዳን ሞት አስመልክቶ እነዚህን ሁለት ገለጣዎች ለማገናኘት ሲባል የተለመደው ጥያቄ የሚቀርብበት ምክንያት የለም። ይኸውም ይሁዳ አንድ ገደል ጫፍ ላይ ባለው ዛፍ ራሱን ሲሰቅል፤ የዛፉ ቅርንጫፍ ተገንጥሎ ወይም ገመዱ ተበጥሶ ከታች ከነበረው ሸለቆ ውስጥ ወድቋል የሚል ነው።

(ማቴዎስ 27:2፤ 11-14 የቀጠለ)	(ማርቆስ 15:1ሉ-5 የቀጠለ)	(ሉቃስ 23:1-5 የቀጠለ)	(ዮሐንስ 18:28-38 የቀጠለ)
12 የካህናት አለቆችም ሽማግሌችም ሲከሱት ምንም አልመለሰም።	3 የካህናት አለቆችም ብዙ ያሳጡት ነበር፤ እርሱ ግን ምንም አልመለሰም። 4 ጲላጦስም ደግሞ፡-	4 ጲላጦስም ለካህናት አለቆችና ለሕዝቡ፡- በዚህ ሰው አንድ በደል ስን ን ኳ አላገኘሁበትም አለ።	35 ጲላጦስ መልሶ፡- እኔ አይሁዳዊ ነኝን? ወገኖችህና የካህናት አለቆች ለእኔ አሳልፈው ሰጡህ፤ ምን አድርገሃል? አለው። 36 ኢየሱስም መልሶ፡- መንግሥቴ ከዚህ ዓለም አይደለችም፤ 41 መንግሥቴስ ከዚህ ዓለም ብትሆን፤ ወደ አይሁድ እንዳልሰጥ ሎሌዎቼ ይዋጉልኝ ነበር፤ አሁን ግን መንግሥቴ ከዚህ አይደለችም አለው። 37 ጲላጦስም፡- እንግዲያ ንጉሥ ነህን? አለው። ኢየሱስም መልሶ፡- እኔ ንጉሥ እንደሆንሁ አንተ ትላለህ። እኔ ለእውነት ልመሰክር ስለዚህ ተወልጃለሁ ስለዚህም ወደ ዓለም መጥቻለሁ፤ ከእውነት የሆነ ሁሉ ድምፂን ይሰማል አለው። 38 ጲላጦስ፡- እውነት ምንድር ነው? አለው። ይህንም ብሎ ዳግመኛ ወደ አይሁድ ወጥቶ፡- እኔስ አንዲት በደል ስንኳ አላገኘሁበትም።

(ማቴዎስ 27:2፥ 11-14)
የቀጠለ)

13 በዚያን ጊዜ ጲላጦስ፡-
ሰንት ያህል
እንዲመሰክሩብህ
አትሰማም?? አለው። 14
ገዢውም እጅግ እስኪደነቅ
ድረስ አንዲት ቃል ስንኳ
አልመለሰለትም።

(ማርቆስ 15:1ለ-5 የቀጠለ)

አንዳች አትመልስም??
እነሆ፥ በሰንት ነገር
ያሳጡሃል ብሎ ጠየቀው።
5 ኢየሱስም ከዚያ በኋላ
ጲላጦስ እስኪደነቅ ድረስ
ምንም አልመለሰም።

(ሉቃስ 23:1-5 የቀጠለ)

5 እነርሱ ግን አጽንተው፡-
ከገሊላ ጀምሮ እስከዚህ
ድረስ በይሁዳ ሁሉ
እያስተማረ ሕዝቡን
ያውካል አሉ።

◆ ክፍል 160. ሁለተኛው ምዕራፍ በሮማውያን ፊት፥ በሄሮድስ
ፊት

- ኢየሩሳሌም፥ በሄሮድስ አንቲጳስ ፊት -

ሉቃስ 23:6-12

6 ጲላጦስ ግን፡- ገሊላ ሲሉ በሰማ ጊዜ፡- የገሊላ ሰው ነውን? ብሎ ጠየቀ፤ 7
ከሄሮድስም ግዛት⁴² እንደ ሆነ ባወቀ ጊዜ ወደ ሄሮድስ ሰደደው፤ እርሱ ደግሞ በዚያ
ጊዜ በኢየሩሳሌም ነበረና።

8 ሄሮድስም ኢየሱስን ባየው ጊዜ እጅግ ደስ አለው፤ ስለ እርሱ ስለ ሰማ ከብዙ ጊዜ
ጀምሮ ሊያየው ይመኝ ነበርና፤ ምልክትም ሲያደርግ ሊያይ ተስፋ ያደርግ ነበር። 9
በብዙ ቃልም ጠየቀው፤ እርሱ ግን አንድ ስንኳ አልመለሰለትም። 10 የካህናት
አለቆችና ጳጾችም አጽንተው ሲከሱት ቆመው ነበር። 11 ሄሮድስም ከሠራዊቱ ጋር
ናቀው ዘበተበትም፥ የጌጥ ልብስም አልብሶ ወደ ጲላጦስ መልሶ ሰደደው። 12
ሄሮድስና ጲላጦስም በዚያን ቀን እርስ በርሳቸው ወዳጆች ሆኑ፥ ቀድሞ በመካከላቸው
ጥል ነበረና።

⁴¹ [ዮሐ. 18:36] ኢየሱስ መንግሥቱ ምድራዊ መሠረት እንደሌለው ገለጠ። መንግሥቱ ምድራዊ ቢሆን
ኑሮ፥ ባስፈለገው ጊዜ የሚጠቀምበት ሠራዊት ሊያደራጅ ይችላል ነበር። ይሁን እንጂ፥ የርሱ መንግሥት
በእግዚአብሔር ቃል እንደተገለጠው፥ አይሁድ የሚጠበቁትና መሢሔ የሚመሠርተው ምድራዊነትም
ያለው (ዳን. 7:13-14፥ 22-23፥ 27) መሆኑንም አልካደም። የርሱ መንግሥት በሮማውያን ባለሥልጣናት
ላይ የሚያምጽ ስላልሆነ፥ ጲላጦስ ኢየሱስን ሊፈታው ፈቃደኛ ነበር (ሉቃስ 23:4፤ ዮሐ. 18:38)።

⁴² [ሉቃስ 23:7] ይህ ሰው በመጥምቁ ዮሐንስ ትምህርት ንስሐ በመግባት ፈንታ፥ አንገቱን ያሰዋው
የገሊላና የጋርያ ገዢ ሄሮድስ አንቲጳስ (ክፍል 71ለ) ነው። አብዛኛው የኢየሱስ አገልግሎት ገሊላ ውስጥ
ሰለነበር፥ ጲላጦስ በአንድ ንጹህ ሰው ላይ ከመፍረድ የሚያድነውን መንገድ እንዳገኘ አሰበ። ሆኖም ሄሮድስ
ኢየሱስን ጥፋተኛ ወይም ንጹሕ ሰው ነው በማለት ፍርድ አልሰጠም። ሉቃስ ከሄሮድስ ቤተሰብ ጋር
ግንኙነት ስለነበረው (ሉቃስ 8:3፥ ክፍል 60)፥ በሌሎች ወንጌሎች ውስጥ የሌለውን የፍርድ ሂደት
ለመግለጥ ችሏል፤ ልክ ዮሐንስ ሐና ቤት ውስጥ ስለተደረገው ነገር ለመግለጥ እንደቻለ (ክፍል 154)።

◆ ክፍል 161. ሦስተኛው ምዕራፍ በሮማውያን ፊት፡ ጲላጦስ ፊት

- ኢየሩሳሌም፡ በገዢው ግቢ -

ማቴዎስ 27:15-26	ማርቆስ 15:6-15	ሉቃስ 23:13-25	ዮሐንስ 18:39-19:16
15 በዚያም በዓል ሕዝቡ የወደዱትን አንድ እስረኛ ሊፈታላቸው ለገዢው ልማድ ነበረው። 16 በዚያን ጊዜም በርባን ⁴³ የሚባል በጣም የታወቀ እስረኛ ነበራቸው።	6 በዚያም በዓል የለመኑትን አንድ እስረኛ ይፈታላቸው ነበር። 7 በዓመፅም ነፍስ ከ 7 ደሉት ከዓመፀኞች ጋር የታሰረ በርባን ⁴³ የተባለ ነበረ። 8 ሕዝቡም ወጥተው እንደ ልማዱ ያደርግላቸው ዘንድ እየጮኹ ይለምኑት ጀመር።	13 ጲላጦስም፡ የካህናትን አለቆችና መኳንንትን ሕዝቡንም በአንድነት ጠርቶ እንዲህ አላቸው፦ 14 ሕዝቡን ያጣምማል ብላችሁ ይህን ሰው ወደ እኔ አመጣችሁት፤ እነሆም፡ በፈታችሁ መርምሬ ከም ትከሉበት ነገር አንድ በደል ስንኳ በዚህ ሰው አላገኘሁበትም። 15 ሄሮድስም ደግሞ ምንም አላገኘም፤ ወደ እኛ	39 ነገር ግን በፋሲካ አንድ

⁴³ [ማቴ. 27:16፤ ማር. 15:7፤ ሉቃስ 23:19፤ ዮሐ. 18:40] በርባን የሮማውያንን አገዛዝ ለማስወገድ ይሁዳ ውስጥ የሚታገለው ተቃዋሚ ንቅናቄ አባል ነበር። ምንም እንኳን ሌባና ነፍስ ገዳይ ቢሆን፤ የሮማውያንን አገዛዝ በማይወዱ አይሁዳውያን ዘንድ እንደ ጀግና ነበር የሚቆጠረው። በመሆኑም የተሰበሰበው ሕዝብ በርባን ይፈታለት ዘንድ እንዲጠይቅ ለማድረግ ሊቀካህናቱ ብዙም አልተቸገሩም (ማቴ. 27:20፤ ማር. 15:11)። መሪዎቹ ኢየሱስን የከሰሱበትን ዓይነት ወንጀል የፈጸመው ይህ ሰው እንዲፈታላቸው መጠየቃቸው ምጽት ነው (ሉቃስ 23:2፤ ክፍል 159፤ ዮሐ. 19:12)።

(ማቴዎስ 27:15-26)
የቀጠለ)

(ማርቆስ 15:6-15)
የቀጠለ)

(ሉቃስ 23:13-25)
የቀጠለ)

(ዮሐንስ
18:39-19:16)
የቀጠለ)

17 እንግዲህ እነርሱ ተሰብስበው ሳሉ ዲላጦስ:- በርባንን ወይስ ክርስቶስ የተባለውን ኢየሱስን ማንኛውን ልፈታላችሁት ወዳላችሁ? አላቸው። 18 በቅንዓት አሳልፈው እንደ ሰጡት ያውቅ ነበርና።

19 እርሱም በፍርድ ወንበር ተቀምጦ ሳለ ጂስቱ:- ስለ እርሱ ዛሬ በሕልም እጅግ መከራ ተቀብያለሁና በዚያ ጻድቅ ሰው ምንም አታድርግ ብላ ላከችበት።

20 የካህናት አለቆችና ሽማግሌች ግን በርባንን እንዲለምኑ ኢየሱስን ግን እንዲያጠፉ ሕዝቡን አባበሉ።

21 ገዢውም መልሶ:- ከሁለቱ ግን ኛውን ልፈታላችሁት ወዳላችሁ? አላቸው።

9 ዲላጦስም:- የአይሁድን ንጉሥ እፈታላችሁ ዘንድት ወዳላችሁን? ብሎ መለሰላቸው። 10 የካህናት አለቆች በቅንዓት አሳልፈው እንደ ሰጡት ያውቅ ነበርና።

11 የካህናት አለቆች ግን በርባንን በእርሱ ፈንታ ይፈታላቸው ዘንድ ሕዝቡን አወኩአቸው።

መልሶታልና፤ እነሆ ምኑ ለምት የሚያደርሰው ምንም አላደረገም፤ 16-17 እንግዲያስ ቀጥቼ እፈታዋለሁ። በበዓሉ አንድ ይፈታላቸው ዘንድ ግድ ነበረና።

18 ሁላቸውም በአንድነት:- ይህን አስወግድ፤ በርባንንም ፍታልን እያሉ ጮኹ፤ 19 እርሱም⁴³ ሁከትን

ልፈታላችሁ ልማድ አላችሁ፤ እንግዲህ የአይሁድን ንጉሥ ልፈታላችሁት ወዳላችሁን? አላቸው።

40 ሁሉም ደግሞው:- በርባንን⁴³ እንጂ ይህን አይደለም እያሉ ጮኹ። በርባን ግን ወንበዴ ነበረ።

(ማቴዎስ 27:15-26
የቀጠለ)

እ ነ ር ሱ ም :-
በርባንን አሉ።

22 ጲላጦስ:-
ክርስቶስ የተባለውን
ኢየሱስን እንግዲህ
ምን ላድርገው?
አላቸው፤

ሁሉም:- ይሰቀል
አሉ።

23 ገዢውም:-
ምን ነው?
ያደረገው ክፋት
ምንድር ነው?
አለ፤

(ማርቆስ 15:6-15
የቀጠለ)

12 ጲላጦስም
ዳግመኛ መልሶ:-
እንግዲህ የአይሁድ
ንጉሥ የምትሉትን
ምን ላደርገው
ት ወዳላችሁ?
አላቸው።

13 እነርሱም
ዳግመኛ:- ስቀለው
እያሉ ጮኹ።

14 ጲላጦስም:-

(ሉቃስ 23:13-25
የቀጠለ)

በከተማ አንሥቶ
ሰውን ስለ ገደለ
በወሳኔ ታስሮ
ነበር።

20 ጲላጦስም
ኢየሱስን ሊፈታ
ወድዶ ዳግመኛ
ተናገራቸው፤ 21
ነገር ግን እነርሱ:-
ስቀለው ስቀለው
እያሉ ይጮኹ
ነበር።

22 ሦስተኛም:-
ምን ነው?
ያደረገው ክፋት

(ዮሐንስ 18:39-
19:16 የቀጠለ)

19:1 በዚያን ጊዜም
ጲላጦስ ኢየሱስን ይዞ
ገረፈው። 2
ወታደሮችም ከእሾህ
አክሊል ጐንጐነው
በራሱ ላይ አኖሩ ቀይ
ልብስም አለበሱት፤ 3
እ የ ቀ ረ ቡ ም :-
የአይሁድ ንጉሥ ሆ
ይ፤ ሰላም ለአንተ
ይሁን ይሉት ነበር፤

4 በጥፊም ይመቱት
ነበር። ጲላጦስም
ደግሞ ወደ ውጭ
ወጥቶ:- እነሆ፤
አንዲት በደል ስንኳ
እንዳላገኘሁ በት
ታውቁ ዘንድ እርሱን
ወደ ውጭ
አወጣላችኋለሁ
አላቸው። 5
ኢየሱስም የእሾህ
አክሊል ደፍቶ ቀይ
ልብስም ለብሶ ወደ
ውጭ ወጣ።

6 ጲላጦስም:- እነሆ
ሰውዬው አላቸው።
የካህናት አለቆችና
ሎሌዎች ባዩትም
ጊዜ:- ስቀለው
ስቀለው እያሉ
ጮኹ።

(ዮሐንስ 18፡39-19፡16
የቀጠለ)

ጲላጦስም፡- እኔስ አንዲት በደል ስንኳ አላገኘሁበትምና እናንተ ወስዳችሁ ስቀሉት አላቸው።

7 አይሁድም መልሰው፡- እኛ ሕግ አለን፤ እንደ ሕጋችንም ሊሞት ይገባዋል፤ ራሱን የእግዚአብሔር ልጅ አድርጎአልና አሉት።

8 ስለዚህ ጲላጦስ ይህን ነገር በሰማ ጊዜ እግጅ ፈራ፤ 9 ተመልሶም ወደ ገዢ ግቢ ገባና ኢየሱስን፡- አንተ ከወዴት ነህ? አለው። ኢየሱስ ግን አንድ እንኳ አልመለሰለትም። 10 ስለዚህ ጲላጦስ፡- አትነግረኝምን? ልሰቅልህ ሥልጣን እንዳለኝ ወይም ልፈታህ ሥልጣን እንዳለኝ አታውቅምን? አለው።

11 ኢየሱስም መልሶ፡- ከላይ ካልተሰጠህ በቀር በእኔ ላይ ምንም ሥልጣን ባልነበረህም፤ ስለዚህ ለአንተ አላልፎ የሰጠኝ ኃጢአቱ የባለ ነው አለው።

12 ከዚህ በኋላ ጲላጦስ ሊፈታው ፈለገ፤ ነገር ግን አይሁድ፡- ይህንስ ብትፈታው የቄሣር ወዳጅ አይደለህም፤ ራሱን ንጉሥ የሚያደርግ ሁሉ የቄሣር ተቃዋሚ ነው እያሉ ጮኹ።

13 ጲላጦስም ይህን ነገር ሰምቶ ኢየሱስን ወደ ውጭ አወጣው፤ በዕብራይስጥም ገበታ በተባለው ጸፍጸፍ በሚሉት ስፍራ በፍርድ ወንበር ተቀመጠ። 14 ለፋሲካም የማዘጋጀት ቀን ነበረ፤ ስድስት ሰዓትም የሚያህል ነበረ፤

አይሁድንም፡- እነሆ ንጉሣችሁ አላቸው።

(ማቴዎስ 27፡15-26 የቀጠለ)	(ማርቆስ 15፡6-15 የቀጠለ)	(ሉቃስ 23፡13-25 የቀጠለ)	15 እነርሱ ግን፡- አ ስ ወ ግ ደ ው ፥ አ ስ ወ ግ ደ ው ፥ ስ ቀ ለ ው እ ያ ሉ ጮኹ።
እነርሱ ግን፡- ይሰቀል እያሉ ጩኸት አበዙ።	ምን ነው? ያደረገው ክፋት ምንድር ነው? አላቸው።	ምንድር ነው? ለሞት የሚያደርሰው በ ደ ል አላገኘሁበትም፤ ስለዚህ ቀጥቼ እ ፈ ታ ዋ ለ ሁ አላቸው።	ጲላጦስም፡- ንጉሣችሁን ልሰቀለውን? አላቸው።
24 ጲላጦስም ሁከት እንዲጀመር እንጂ አንዳች እንዳይረባ ባየ ጊዜ፡ ውኃ አንሥቶ፡- እኔ ከዚህ ጸድቅ ሰው ደም ንጹሕ ነኝ፤ እናንተ ተጠንቀቁ ሲል በሕዝቡ ፊት እጁን ታጠቡ።	እነርሱ ግን፡- ስቀለው እያሉ ጩኸት አበዙ።	23 እነርሱ ግን እንዲሰቀል በታላቅ ድምፅ አጽንተው ለመኑት። የእነርሱ ጩኸትና የካህናት አለቆችም ቃል በረታ።	የ ካ ህ ና ት አለቆችም፡- ከቄሣር በቀር ሌላ ንጉሥ የለንም ብለው መለሱለት።
25 ሕዝቡም ሁሉ መልሰው፡- ደሙ በእኛና በልጆቻችን ላይ ይሁን አሉ።	15 ጲላጦስም የሕዝቡን ፈቃድ	24 ጲላጦስም ልመናቸው እንዲሆን ላቸው ፈረደበት። 25 ያንን	

(ማቴዎስ 27:15-26 የቀጠለ)	(ማርቆስ 15:6-15 የቀጠለ)	(ሉቃስ 23:13-25 የቀጠለ)	(ዮሐንስ 18:39-19:16 የቀጠለ)
26 በዚያን ጊዜ በርባንን ፈታላቸው፤ ኢየሱስን ግን ገርፎ ሊሰቀል አሳልፎ ሰጠ።	ሊያደርግ ወደ በርባንን ፈታላቸው፤ ኢየሱስንም ገርፎ እንዲሰቀል አሳልፎ ሰጠ።	የሰሙኑትንም፤ ስለ ሁከት ሰውንም ስለ መግደል በወሳኔ ታስሮ የነበረውን አስፈታላቸው፤ ኢየሱስን ግን ለፈቃዳቸው 44 አሳልፎ ሰጠው።	16 ስለዚህ በዚያን ጊዜ እንዲሰቀል አሳልፎ ሰጣቸው። ⁴⁴

> ስቅለት <

◆ ክፍል 162. የሮማውያን ወታደሮች ፊዝ

- ኢየሩሳሌም፣ በገዢው ግቢ -

ማቴዎስ 27:27-30

27 በዚያን ጊዜ የገዢው ወታደሮች ኢየሱስን ወደ ገዢው ግቢ ውስጥ ወሰዱት፤ ጭፍራውንም ሁሉ ወደ እርሱ አከማቹ።
28 ልብሱንም ገፈው ቀይ ልብስ አለበሱት፤ 29 ከእሾህም አክሊል ጎንጉነው በራሱ ላይ፤ በቀኝ እጁም መቃ አኖሩ፤ በፊቱም ተንበርክከው፡- የአይሁድ ንጉሥ ሆይ፤⁴⁵ ሰላም ለአንተ ይሁን እያሉ ዘቡቱበት፤ 30 ተፋቡትም መቃውንም ይዘው ራሱን መቱት።

ማርቆስ 15:16-19

16 ወታደሮችም ፕራይቶሪየን ወደሚባል ግቢ ውስጥ ወሰዱት፤ ጭፍራውንም ሁሉ በአንድነት ጠሩ። 17 ቀይ ልብስም አለበሱት፤ የእሾህ አክሊልም ጎንጉነው ደፉበት፤ 18 የአይሁድ ንጉሥ ሆይ፤⁴⁵ ሰላም ለአንተ ይሁን እያሉ እጅ ይነሱት ጀመር፤ 19 ራሱንም በመቃ መቱት ተፋቡትም፤ ተንበርክከውም ሰገዱለት።

⁴⁴ [ሉቃስ 23:25፤ ዮሐ. 19:16] በሉቃስ 23-24 “ለመናቸው እንዲሆንላቸው”፡፡ በዮሐንስ 19:15 ውስጥ “አሳልፎ ሰጣቸው” የተባሉት፤ የካህናት አለቆች፤ መሢክንት እና ሕዝቡ ናቸው። ይሁን እንጂ አይሁዳውያን የሞት ፍርድ ለመፍረድ ሥልጣን አልነበራቸውም (ዮሐ. 18:31፤ ክፍል 159)። ይህ ዓይነቱ ሥልጣን የነበራቸው ቢሆንም፤ የሞቱ ቅጣት የሚፈጸመው በድንጋይ በመውገር ነበር (ሐዋ. 7:58-60)። ሉቃስና ዮሐንስ በግልጽ የሚናገሩት ጲላጦስ ኢየሱስን በስቅለት ይገድሉት ዘንድ ለሮማውያን ወታደሮች በመስጠት የአይሁድን ምኞት መፈጸሙን ነው (ሉቃስ 23:36፤ ዮሐ. 19:23፤ ክፍል 164)።

⁴⁵ [ማቴ. 27:29፤ ማር. 15:18] በኢየሱስ ላይ ከተፈጸመው ማላገጥና ማንገላታት ይህ ሁለተኛው ነው። ጲላጦስ አይሁዳውያንን ለኢየሱስ ይራሩለትና በዚያም ሳቢያ መፈታቱን ይጠይቁ ዘንድ ሊያነሣቸው በማሰብ (ዮሐ. 19:1-5፤ ክፍል 161) ወታደሮቹ ኢየሱስን እንዲያንገላቱት የፈቀደ ይመስላል። በዚህኛው ክፍል ግን፡ በኢየሱስ ላይ ፍርድ እንደተሰጠ ወዲያውኑ ወታደሮቹ እጅግ በከፋ ሁኔታ ያላግጡበት ጀመር።

◆ ክፍል 163. ወደ ጎልጎታ ጉዞ

- ከገዢው ግቢ ወደ ጎልጎታ -

ማቴዎስ 27:31-34

31 ከዘቡቱበትም በኋላ ቀዩን ልብስ ገ ፈ ፉ ት ፥ ል ብ ሱ ን ም አ ለ በ ሱ ት ፥ ሊ ሰ ቅ ሉ ት ም ወሰዱት።

32 ሲወጡም ስምዖን የተባለው የቀሬናን ሰው አገኘ፤ እርሱንም መስቀሉን ይሸከም ዘ ን ድ አስገደዱት።⁴⁶

ማርቆስ 15:20-23

20 ከተዘባበቱበትም በኋላ ቀዩን ልብስ ገ ፈ ፉ ት ፥ ል ብ ሱ ን ም አ ለ በ ሱ ት ፥ ሊ ሰ ቅ ሉ ት ም ወሰዱት።

21 አንድ መንገድ አ ላ ፈ ም የአሌክሳንድሮስና የሩፎስ አባት ስምዖን የተባለ የቀሬና ሰው ከገጠር ሲመጣ መስቀሉን ይሸከም ዘ ን ድ አስገደዱት።⁴⁶

ሉቃስ 23:26-33ሀ

26 በወሰዱትም ጌዜ ስምዖን የተባለ የቀሬናን ሰው ከገጠር ሲመጣ ይዘው ከኢየሱስ በኋላ መስቀሉን⁴⁶ እንዲሸከም ጫኑበት። 27 ዋይ ዋይ ከሚሉና ሙሾ ከሚያወጡ ሴቶችና ከሕዝቡ እጅግ ብዙ ምች ተከተሉት። 28-29 ኢየሱስ ግን ወደ እነርሱ ዘወርብሎ እንዲህ አለ፡- እናንተ የኢየሩሳሌም ልጆች፤ ለእኔስ አታልቅሱልኝ፤ ዳሩ ግን፡- መካኖችና ያልወለዱ ማገፀኖች ያላጠቡ ጡቶችም ብፁዓን ናቸው የሚሉበት ጌዜ እንሆ

ዮሐንስ 19:17

17 ኢየሱስንም ይዘው ወሰዱት፤ መስቀሉንም ተሸክሞ⁴⁶

⁴⁶ [ማቴ. 27:32፤ ማር. 15:21፤ ሉቃስ 23:26፤ ዮሐ. 19:17] እንደ ዮሐንስ አገላለጥ ከሆነ ኢየሱስ ከመነሻው ጀምሮ እስከጎልጎታ ድረስ መስቀሉን (ወይም የመስቀሉን አንድ ግንድ) ሳይሸከም አይቀርም። ይሁን እንጂ በእንቅልፍ እጦትና አሰቃቂ ግርፋት ሳቢያ በመዳከሙ፤ መስቀሉን ተሸክሞ ጉዞውን ሊፈጽም አልቻለም። ስለሆነም ነው በኢየሱስ ፈንታ መስቀሉን እንዲሸከም ወታደሮቹ የቀሬናው ስምዖንን ያስገደዱት። ጳውሎስ ሮሜ 16:13 ውስጥ የሚጠቅሰውና ማርቆስ 15:21 ውስጥ የተገለጠው ሩፎስ የዚሁ ስምዖን የተባለ ሰው ልጅ ሳይሆን አይቀርም።

(ማቴዎስ 27:31-34) የቀጠለ)	(ማርቆስ 15:20-23) የቀጠለ)	(ሉቃስ 23:26-33ሀ) የቀጠለ)	(ዮሐንስ 19:17) የቀጠለ)
33 ትርጓሜው የራስ ቅል ስፍራ ወደሚሆን ጎልጎታ ወደሚባለው ስፍራ በደረሱ ጊዜም፥ 34 በሐምት የተደባለቀ የወይን ጠጅ ሊጠጣ አቀረቡለት፤ ቀምሶም ሊጠጣው አልወደደም።	22 ትርጓሜውም የራስ ቅል ስፍራ ወደሚሆን ጎልጎታ ወደተባለ ስፍራ ወሰዱት። 23 ከ ር ቤ ም የተቀላቀለበትን የወይን ጠጅ እንዲጠጣ ሰጡት፤ እርሱ ግን አልተቀበለም።	ይ መ ጣ ል ና ለ ራ ሳ ች ሁ ና ለ ል ጆ ቻ ች ሁ አልቅሱ። 30 በዚያን ጊዜ ተራራዎችን፡- በላያችን ውደቁ፥ ኮረብቶችንም፡- ሰውሩን [ሆሴዕ 10:8] ይሉ ዘንድ ይጀምራሉ፤ 31 በእርጥብ እንጨት እንዲህ የሚያደርጉ ከሆኑ፥ በደረቀውስ እንዴት ይሆን? 32 ሌሎችንም ሁለት ክፉ አድራጊዎች ደግሞ ከእርሱ ጋር ይገድሉ ዘንድ ወሰዱ። 33ሀ ቀ ራ ን ዮ ም ወደሚባል ስፍራ በደረሱ ጊዜ፥	በዕብራይስጥ ጎልጎታ ወደ ተባለው የራስ ቅል ስፍራ ወደሚሉት ወጣ።

◆ ክፍል 164. የመጀመሪያዎቹ ሦስት የስቅላት ሰዓታት

- ጎልጎታ -

ማቴዎስ 27:35-44	ማርቆስ 15:24-32	ሉቃስ 23:33A-43	ዮሐንስ 19:18፥ 23-24፥ 19-22፥ 25-27
35 ከስቀሉትም በኋላ ልብሱን ዕጣ ጥለው ተካፈሉ፤ 36 በዚያም ተቀምጠው ይጠብቁት ነበር።	24 ሰቀሉትም፤ ልብሱንም ማን ማን እንዲወስድ ዕጣ ተጣጥለው ተካፈሉ።	33A በዚያ እርሱን ክፉ አድራጊዎቹንም አንዱን በቀኝ ሁለተኛውንም በግራ ሰቀሉ። 34 ኢየሱስም፡- አባትሆይ ፤ የሚያደርጉትን አያውቁምና ይቅር በላቸው⁴⁷ አለ። ልብሱንም ተካፍለው ዕጣ ተጣጣሉበት።	18 በዚያም ሰቀሉት፤ ከእርሱም ጋር ሌሎች ሁለት፤ አንዱን በዚህ አንዱን በዚያ ኢየሱስንም በመካከላቸው ሰቀሉ። 23 ጭፍሮችም ኢየሱስን በሰቀሉት ጊዜ ልብሶቹን ወስደው ለእያንዳንዱ ጭፍራ አንድ ክፍል ሆኖ በአራት ከፋፈሉት፤ እጀጠባቡን ደግሞ ወሰዱ። እጀጠባቡም ከላይ ጀምሮ ወጥ ሆኖ የተሠራ ነበረ እንጂ የተሰፋ አልነበረም። 24 ስለዚህ እርስ በርሳቸው፡- ለማን እንዲሆን በእርሱ ዕጣ እንጣጣለበት እንጂ አንቅደደው ተባባሉ። ይህም፡- “ልብሴን እርስ በርሳቸው

⁴⁷ [ሉቃስ 23:34] ይህ የይቅርታ ጸሎት ኢየሱስ መስቀል ላይ ሆኖ ከተናገረው ቃል የመጀመሪያው ነው። ሌሎቹ ንስህ ለገባው ወንጀለኛ የተሰጠ ተስፋ (ሉቃስ 23:43)፤ ስለእናቱ የተናገረው (ዮሐ. 19:26-27)፤ ከአብ በመለየቱ ሳቢያ ያሰማው ጨኸት (ማቴ. 27:46፤ ማር. 15:34፤ ክፍል 165)፤ መጠማቱን መግለጡ (ዮሐ. 19:28፤ ክፍል 165)፤ የፋጻሚው ድምጽ (ዮሐ. 19:30፤ ክፍል 165) እና ነፍሱ ከሥጋው ስትለይ ያሰማው ጨኸት (ሉቃስ 23:46፤ ክፍል 165) ናቸው።

(ማቴዎስ 27:35-44 የቀጠለ)	(ማርቆስ 15:24-32 የቀጠለ)	(ሉቃስ 23:33A-43 የቀጠለ)	(ዮሐንስ 19:18፥ 23-24፥ 19-22፥ 25-27 የቀጠለ)
37 ይህ ኢየሱስ የአይሁድ ንጉሥ ነው የሚል⁴⁹ የክሱን ጽሕፈት ከራሱ በላይ አኖሩ። 38 በዚያን ጊዜ ሁለት ወንበዶች አንዱ በቀኝ አንዱም በግራ ከእርሱ ጋር ተሰቀሉ።	25 በሰቀሉትም ጊዜ ሦስት ሰዓት⁴⁸ ነበረ። 26 የክሱ ጽሕፈትም፡- የአይሁድ ንጉሥ⁴⁹ የሚል ተጽፎ ነበር። 27 ከእርሱም ጋር ሁለት ወንበዶች አንዱን በቀኝ አንዱንም በግራው ሰቀሉ። 28 መጽሐፍም፡- ከእመፀኞች ጋር ተቆጠረ ያለው ተፈጸመ።	38 ይህ የአይሁድ ንጉሥ ነው⁴⁹ ተብሎ በግሪክና በሮማይስጥ በዕብራይስጥም ፈደል የተጻፈ ጽሕፈት ደግሞ በእርሱ ላይ ነበረ።	ተከፋፈሉ በእጅ ጠባቤም ዕጣ ተጣጣሉበት። የሚለው የመጽሐፍ ቃል ይፈጸም ዘንድ ነው። ሳመዝሙር 22:18] 19 ጲላጦስም ደግሞ ጽሕፈት ጽፎ በመስቀሉ ላይ አኖረው፤ ጽሕፈቱም፡- 49 የአይሁድ ንጉሥ የናዝሬቱ ኢየሱስ የሚል ነበረ። 20 ኢየሱስም የተሰቀለበት ስፍራ ለከተማ ቅርብ ነበረና ከአይሁድ ብዙዎች ይህን ጽሕፈት አነበቡት፤ በዕብራይስጥና በሮማይስጥ በግሪክም ተጽፎ ነበር። 21 ስለዚህ የአይሁድ ካህናት አለቆች ጲላጦስን፡- እርሱ፡- የአይሁድ ንጉስ ነኝ እንዳለ እንጂ የአይሁድ ንጉሥ ብለህ አትጻፍ አሉት።

⁴⁸ [ማር. 15:25] ኢየሱስ በመስቀል ላይ የቆየበት ጊዜ ከጠዋቱ 3 ሰዓት እስከ 9 ነበር። የመጨረሻዎቹ 3 ሰዓታት ከቀትር አንስቶ እካባቢው በጭለማ የተዋጠበት ስለነበር፤ ከሌሎቹ የተለዩ ናቸው (ማቴ. 27:45፤ ማር. 15:33፤ ሉቃስ 23:44-45ሀ፤ ክፍል 165)።

⁴⁹ [ማቴ. 27:37፤ ማር. 15:26፤ ሉቃስ 23:38፤ ዮሐ. 19:19] እያንዳንዱ ጸሐፊ የዚህን ጽሑፍ አንድ ክፍል ብቻ ነው ያሰረፈው። ሙሉው ጽሑፍ የተገኘው አራቱን መግለጫዎች ማለት “ይህ የናዝሬቱ ኢየሱስ፤ የአይሁድ ንጉሥ ነው” የሚሉትን በማግጣጠም ነው።

(ማቴዎስ 27:35-44
የቀጠለ)

39 የሚያልፉትም ራሳቸውን እየነቀነቁ ይሰድቡት ነበርና፡-
40 ቤተ መቅደስን የምታፈርስ በሦስት ቀንም የምትሠራው፤ ራስህን አድን፤ የእግዚአብሔር ልጅስ ከሆንህ ከመስቀል ውረድ አሉት።

41 እንዲሁም ደግሞ የካህናት አለቆች ከጻፎችና ከሽማግሎች ጋር እየዘቀቁት እንዲህ አሉ፡- 42 ሌሎችን አዳኑ፤ ራሱን ሊያድን አይችልም፤ የእስራኤል ንጉሥ ከሆነ፤ አሁን ከመስቀል ይውረድ እኛም እናምንበታለን። 43 በእግዚአብሔር ታምኖ አል፤ የእግዚአብሔር ልጅ ነኝ ብሎ አልና ከወደደውስ አሁን ያድነው። [መዝሙር 22:8] 44 ከእርሱ ጋር የተሰቀሉት ወንበዶች ደግሞ ያንኑ እያሉ ይነቅፉት ነበር።

(ማርቆስ 15:24-32
የቀጠለ)

29 የሚያልፉትም ራሳቸውን እየነቀነቁ ይሰድቡት ነበርና፡-
ዋ፤ ቤተ መቅደስን የምታፈርስ በሦስት ቀንም የምትሠራ፤
30 ከመስቀል ወርደህ ራስህን አድን አሉ።

31 እንዲሁም የካህናት አለቆች ደግሞ ከጻፎች ጋር እርስ በርሳቸው እየተዘባበቁ፡- ሌሎችን አዳኑ፤ ራሱን ሊያድን አይችልም፤ 32 አይተን እናምን ዘንድ የእስራኤል ንጉሥ ከርስቶስ አሁን ከመስቀል ይውረድ አሉ።

ከእርሱም ጋር የተሰቀሉት ይነቅፉት ነበር።

(ሉቃስ 23:33A-43
የቀጠለ)

35 ሕዝቡም ቆመው ይመለከቱ ነበር።

መኳንንቱም ደግሞ፡- ሌሎችን አዳኑ፤ እርሱ በእግዚአብሔር የተመረጠው ክርስቶስ ከሆነ፤ ራሱን ያድን እያሉ ያፌዙበት ነበር።

36 ጭፍሮችም ደግሞ ወደ እርሱ ቀርበው ሆም ጣጤም አምጥተው፡- 37 አንተስ የአሁኑ ንጉሥ ከሆንህ፤ ራስህን አድን እያሉ ይዘብቱበት ነበር።

39 ከተሰቀሉት ከክፉ አድራጊዎቹም

(ዮሐንስ 19:18፤
23-24፤ 19-22፤
25-27 የቀጠለ)

22 ጲላሞስም፡-
የጻፍሁትን ጽፌ አለሁ ብሎ መለሰ።

(ሉቃስ 23:33ሉ-43 የቀጠለ)

አንዱ፡- አንተስ ክርስቶስ አይደለህምን?
ራስህንም እኛንም አድን ብሎ ሰደበው።

40 ሁለተኛው ግን መልሶ፡- አንተ
እንደዚህ ባለ ፍርድ ሳለህ እግዚአብሔርን
ከቶ አትፈራውምን? 41 ስለ
አደረግነውም የሚገባንን እንቀበላለንና
በእኛስ እውነተኛ ፍርድ ነው፤ ይህ ግን
ምንም ክፋት አላደረገም ብሎ ገመጸው።

42 ኢየሱስንም፡- ጌታ ሆይ፥
በመንግሥትህ በመጣህ ጊዜ አስበኝ
አለው።

43 ኢየሱስም፡- እውነት አልሃለሁ፥ ዛሬ
ከእኔ ጋር በገነት ትሆናለህ አለው።

(ዮሐንስ 19:18፥ 23-24፥ 19-22፥ 25-27
የቀጠለ)

25 ጭፍሮችም እንዲህ አደረጉ። ነገር
ግን በኢየሱስ መስቀል አጠገብ እናቱ፥
የእናቱም እኅት፥ የቀለዮዳም ሚስት
ማርያም፥ መግደላዊትም ማርያም ቆመው
ነበር። 26 ኢየሱስም እናቱን ይወደው
የነበረውንም ደቀ መዝሙር በአጠገቡ ቆሞ
ባየ ጊዜ እናቱን፡- አንቺ ሴት፥ እነሆ
ልጅሽ አላት። 27 ከዚህ በኋላ ደቀ
መዝሙሩን፡- እናትህ እነኋት አለው።
ከዚህም ሰዓት ጀምሮ ደቀ መዝሙሩ ወደ
ቤቱ ወሰዳት።

◆ ክፍል 165. የመጨረሻዎቹ ሦስት የስቅለት ሰዓታት

-ጎልጎታ-

ማቴዎስ 27:45-50	ማርቆስ 15:33-37	ሉቃስ 23:44፥ 46	ዮሐንስ 19:28-30
45 ከስድስት ሰዓትም ጀምሮ እስከ ዘጠኝ ሰዓት ድረስ በምድር ሁሉ ላይ ጨለማ ሆነ። 46 በዘጠኝ ሰዓትም ኢየሱስ፡- ኤሎሄ ኤሎሄ ላማ ሰበቅታኒ? 50 ብሎ በታላቅ ድምፅ ጮኸ። ይህም፡- አምላኬ አምላኬ፤ ስለ ምን ተወኸኝ? ማለት ነው። [መዝሙር 22:1] 47 በዚያም ከቆሙት ሰዎች ሰምተው፡- ይህስ ኤልያስን ይጠራል አሉ። 48 ወዲያውም ከእነርሱ አንዱ ሮጠ፤ ሰፍነግም ይዞ ሆምጣጤ ሞላበት፤ በመቃም አድርጎ አጠጣው። 49 ሌሎቹ ግን፡- ተወ፤ ኤልያስ መጥቶ ያድነው እንደ ሆነ እንይ አሉ። 50 ኢየሱስም ሁለተኛ በታላቅ ድምፅ ጮኸ ነፍሱን ተወ።	33 ስድስት ሰዓትም በሆነ ጊዜ፤ እስከ ዘጠኝ ሰዓት በምድር ሁሉ ላይ ጨለማ ሆነ። 34 በዘጠኝ ሰዓትም ኢየሱስ፡- ኤሎሄ፤ ኤሎሄ፤ ላማ ሰበቅታኒ? 50 ብሎ በታላቅ ድምፅ ጮኸ፤ ትርጓሜውም አምላኬ፤ አምላኬ፤ ለምን ተወኸኝ? ማለት ነው። [መዝሙር 22:1] 35 በዚያም ከቆሙት ሰዎች ሰምተው፡- እነሆ፤ ኤልያስን ይጠራል አሉ። 36 አንዱም ሮጠ ሆምጣጤ በሰፍነግ ሞላ በመቃም አድርጎ፡- ተወ፤ ኤልያስ ሊያወርደው ይመጣ እንደ ሆነ እንይ እያለ አጠጣው። 37 ኢየሱስም በታላቅ ድምፅ ጮኸ ነፍሱንም ሰጠ።	44 ስድስት ሰዓትም ያህል ነበረ፤ ጨለማም እስከ ዘጠኝ ሰዓት በምድር ሁሉ ላይ ሆነ፤ ፀሐይም ጨለመ።	28 ከዚህ በኋላ ኢየሱስ አሁን ሁሉ እንደተፈጸመ አውቆ የመጽሐፉ ቃል ይፈጸም ዘንድ፡- ተጠማሁ አለ። 29 በዚያም ሆምጣጤ የሞላበት ዕቃ ተቀምጦ ነበር፤ እነርሱም ሆምጣጤውን በሰፍነግ

50 [ማቴ. 27:46፤ ማር. 15:34] ይህ ስሜ ያጣ የኢየሱስ ጮኸት ወደ ምድር የመጣበትንና የሞቱን ዋና ምክንያት፡ የሰው ልጆችን የኃጢአት ቅጣት መሸከም ያጠቃልላል። ኃጢአት ከቅዱስ እግዚአብሔር ስለሚለይ፡ ኢየሱስ ያን የመለየት ጊዜ በምቱ መቀበል ነበረበት። ይህ ባይሆን ኖሮ፡ የኃጢአት ቅጣት ሊከፈል አይችልም ነበረ።

(ሉቃስ 23:44፥ 46 የቀጠለ)

46 ኢየሱስም በታላቅ ድምፅ ጮኹ፡- አባት ሆይ፥ ነፍሴን በእጅህ አደራ እስጣለሁ አለ። [ማዘመር 31:5] ይህንም ብሎ ነፍሱን ሰጠ።

(ዮሐንስ 19:28-30 የቀጠለ)

ሞልተው በሁሶፕም አድርገው ወደ አፉ አቀረቡለት። 30 ኢየሱስም ሆምጣጤውን ከተቀበለ በኋላ፡- ተፈጸመ አለ፥ 51 ራሱንም አዘንብሎ ነፍሱን አሳልፎ ሰጠ።

◆ ክፍል 166. የኢየሱስ ሞት ምስክሮች

- መቅደስ እና ጎልጎታ-

ማቴዎስ 27:51-56

51 እነሆም ፥ የቤተ መቅደስ መጋረጃ ከላይ እስከ ታች ከሁለት ተቀደደ፥ ምድርም ተናወጠች፥ ዓለቶችም ተሰነጠቁ፤ 52 መቃብሮችም ተከፈቱ፥ ተኝተው ከነበሩትም ከቅዱሳን ብዙ ሥጋዎች ተነሡ፤ 53 ከትንሣኤውም በኋላ ከመቃብሮች ወጥተው ወደ ቅድስት ከተማ ገቡና ለብዙዎች ታዩ።

54 የመቶ አለቃም ከእርሱም ጋር ኢየሱስን የሚጠብቁ መናወጡንና የሆነውን ነገር አይተው፡- ይህ በእውነት የእግዚአብሔር ልጅ ነበረ ብለው እጅግ ፈሩ።

55 ኢየሱስን እያገለገሉ ከገለላ የተከተሉት ብዙ

ማርቆስ 15:38-41

38 የቤተ መቅደስም መጋረጃ ከላይ እስከ ታች ከሁለት ተቀደደ።

39 በዚያም በአንጻሩ የቆመ የመቶ አለቃ እንደዚህ ጮኹ ነፍሱን እንደ ሰጠ⁵² ባየ ጊዜ፡- ይህ ሰው በእውነት የእግዚአብሔር ልጅ ነበረ አለ።

40-41 ሴቶችም ደግሞ በሩቅ ሆነው ይመለከቱ ነበር፤

ሉቃስ 23: 45፥ 47-49

45 የቤተ መቅደስም መጋረጃ ከመካከሉ ተቀደደ።

47 የመቶ አለቃውም የሆነውን ነገር ባየ ጊዜ፡- ይህ ሰው በእውነት ጻድቅ ነበረ ብሎ እግዚአብሔርን ነበር፤

⁵¹ [ዮሐ. 19:30] እነዚህ ቃላት ወደ ኋላ በመመለስ ዮሐንስ 19:28 ውስጥ “አሁን ሁሉ እንደተፈጸመ” ከሚለው ጋር ይጣቀሳሉ። ቃሉ የሚያመለክቱትም አብ ኢየሱስ ይፈጽማቸው ዘንድ የሰጠውን ሁሉ ነው (ዮሐ. 17:4፥ ክፍል 151፤ ዮሐ. 3:35፥ ክፍል 33፤ ዮሐ. 13:3፥ ክፍል 145)። የእግዚአብሔር ቃል ፍጻሜ በዚህ ተልእኮ ውስጥ ይካተታል (ዮሐ. 19:28)፤ “የተፈጸመ” የሚለው ቃል የሚያመለክተውም ይህንኑ ነው።

⁵² [ማር. 15:39] የመቶ አለቃው ልቡ የተካው በመሬቱ መንቀጥቀጥና ሌሎች ምልክቶች ብቻ (ማቴ. 27:54) ሳይሆን፥ በኢየሱስ አሟሟት ሁኔታም ነበር። ኢየሱስ በሞቱ ጊዜ ድምጹን ጎሳ አድርጎ ለመጮኽ ብርታት ማግኘቱን (ማቴ. 27:50፤ ማር. 15:37፤ ሉቃስ 23:46፥ ክፍል 165) መመልከት፥ በስቅላት የሚቀጡ ወንጀለኞች በፍጹም ድካም የሚሞቱ መሆናቸውን ለሚያውቅ ሰው የሚያስደንቅ ነበር።

(ማቴዎስ 27: 51-56 የቀጠለ)

ሴቶች በሩቅ ሆነው ሲመለከቱ በዚያ ነበሩ፤ 56 ከእነርሱም መግደላዊት ማርያምና⁵³ የዕቆብና የዮሳእናት ማርያም የዘብዴዎስም የልጆቹ እናት ነበሩ።

(ማርቆስ 15: 38-41 የቀጠለ)

ከእነርሱም በገሊላ ሳለ ይከተሉትና ያገለግሉት የነበሩ መግደላዊት ማርያም⁵³ የታናሹ ያዕቆብና የዮሳም እናት ማርያም ሰሎሜም ነበሩ፤ ከእነርሱም ጋር ወደ ኢየሩሳሌም የወጡ ሌሎች ብዙዎች ሴቶች ነበሩ።

(ሉቃስ 23: 45፥ 47-49 የቀጠለ)

አከበረ። 48 ይህንም ለማየት ተከማችተው የነበሩ ሕዝብ ሁሉ፥ የሆነውን ባዩ ጊዜ፥ ደረታቸውን እየደቁ ተመለሱ። 49 የሚያውቁት ግን ሁሉ ከገሊላ የተከተሉት ሴቶችም⁵³ ይህን እያዩ በሩቅ ቆመው ነበር።

> ቀብር <

◆ ክፍል 167ሀ. የኢየሱስ ሞት መረጋገጥና አስከፊነትን መረካከብ

- ጎልጎታ እና የገዢው ግቢ -

ዮሐንስ 19: 31-37

31 አይሁድም የማዘጋጀት ቀን ስለ ሆነ ያ ሰንበት ትልቅ ነበረና ሥጋቸው በሰንበት በመስቀል ላይ እንዳይኖር፥ ጭናቸውን ሰብረው እንዲያወርዱአቸው ጳላጦስን ለመኑት። 32 ጭፍሮችም መጥተው የፈተኛውን ጭን ከእነርሱም ጋር የተሰቀለውን የሌላውን ጭን ሰበሩ፤ 33 ወደ ኢየሱስ በመጡ ጊዜ ግን እርሱ ፈጽሞ እንደ ሞተ አይተው ጭኑን አልሰበሩም፤ 34 ነገር ግን ከጭፍሮች አንዱ ጎኑን በጦር ወጋው፤ ወዲያውም ደምና ውኃ ወጣ። 35 ያየውም መስክሮአል፤ ምስክሩም እውነት ነው፤ እናንተም ደግሞ ታምኑ ዘንድ እርሱ እውነት እንዲናገር ያውቃል። 36 ይህ የሆነ፡- ከእነርሱ አጥንት አይሰበርም የሚል የመጽሐፉ ቃል እንዲፈጸም ነው። [መዝሙር 34: 20] 37 ደግሞም ሌላው መጽሐፍ፡- የወጉትን ያዩታል ይላል። [ዘካርያስ 12: 10]

⁵³ [ማቴ. 27: 56፤ ማር. 15: 40፤ ሉቃስ 23: 49] እነዚህ ሴቶች የወንጌልን ዋና ነገር የሚያጠናክሩ ክንውኖች የዓይን ምስክሮች ናቸው። ክንውኖቹም፡ የኢየሱስ ሞት (በዚህ ክፍል ማለት ነው)፤ መቀበሩ (ማቴ. 27: 61፤ ማር. 15: 47፤ ሉቃስ 23: 55፤ ክፍል 168)፤ ትንሣኤው (ማቴ. 28: 1፤ ማር. 16: 1፤ ክፍል 169) ናቸው። ይህን ጉዳይ 1ኛ ቆሮንቶስ 15: 3-4 ውስጥ ከሰፈረው ቃል ጋር ያንጸጽሩ።

ማቴዎስ 27:57-59ሀ 57 በመሸም ጊዜ የሴፍ የተባለው ባለ ጠጋ ሰው ከአርማትያስ መጣ፤ እርሱም ደግሞ የኢየሱስ ደቀ መዝሙር ነበረ፤	ማርቆስ 15:42-45 42 አሁንም በመሸ ጊዜ የሰንበት ዋዜማ የሆነ የማዘጋጀት ቀን ስለ ነበረ፤ የከበረ አማካሪ የሆነ የአርማትያስ የሴፍ መጣ፤ 43 እርሱም ደ ግ ሞ የእግዚአብሔርን መንግሥት ይጠባበቅ ነበር፤	ሉቃስ 23:50-52 50 እነሆም፤ በጎና ጸድቅ ሰው የሸንጎ አማካሪም የሆነ የሴፍ የሚባል ሰው ነበረ፤ 51 ይህም በምክራቸውና በሥራቸው አልተባበረም ነበር፤ አርማትያስም ከምትባል ከአይሁድ ከተማሆኖ እርሱ ደግሞ የእግዚአብሔርን መንግሥት ይጠባበቅ ነበር። 52 ይኸውም ወደ ኢየሱስ ቀርቦ የኢየሱስን ሥጋ ለመነው፤	ዮሐንስ 19:38 38 ከዚህም በኋላ አይሁድን ስለ ፈራ በስውር የኢየሱስ ደቀ መዝሙር የነበረ የአርማትያስ የሴፍ የኢየሱስን ሥጋ ሊወስድ ኢየሱስን ለመነ፤ ኢየሱስም ፈቀደለት። ስለዚህም መጥቶ የኢየሱስን ሥጋ ወሰደ።
58 ይኸውም ወደ ኢየሱስ ቀርቦ የኢየሱስን ሥጋ ለመነው።	ደፍሮም ወደ ኢየሱስ ገባና የኢየሱስን ሥጋ ለመነው። 44 ኢየሱስም አሁኑን እንዴት ሞተ ብሎ ተደነቀ፤ የመቶ አለቃውንም ጠርቶ ከሞተ ቆይቶአልን? ብሎ ጠየቀው፤ 45 ከመቶ አለቃውም ተረድቶ በድኑን ለየሴፍ ሰጠው።		
59ሀ ኢየሱስም እንዲሰጡት አዘዘ።			

⁵⁴ [ማቴ. 27:59፤ ዮሐ. 19:39] ኢየሱስን በሕይወት ዘመኑ በማልጥ ሲከተሉት የነበሩት ደቀ መዛሙርት በመጨረሻ ሲሸኙ፤ እርሱ በሕይወት ላለ እምነታቸውን በምስጢር ጠብቀው የነበሩት የሴፍና ኒቆዲሞስ (ዮሐ. 19:38፤ ክፍል 167ሀ) ግን ተገቢውን ቀብር ሊፈጽሙለት ገሀድ ወጡ።

◆ ክፍል 167ለ. የኢየሱስ አስከሬን መቃብር ውስጥ አረፈ

- በጎልጎታው የአትክልት ቦታ መቃብር -

ማቴዎስ 27:59ለ-60	ማርቆስ 15:46	ሉቃስ 23:53-54	ዮሐንስ 19:39-42
59ለ የሴፍም ⁵⁴ ሥጋውን ይዞ በጎጽሕ በፍታ ከፈነው፤	46 በፍታም ገዝቶ አውርዶም በበፍታ ከፈነው ከዓለትም በተወቀረ መቃብር አኖረው፤	53 አውርዶም በተልባ እግር ልብስ ከፈነው፤ ማንም ገና ባልተቀበረበት ከዓለትም በተወቀረ መቃብር አኖረው።	39 ደግሞም አስቀድሞ በሌሊት ወደ ኢየሱስ መጥቶ የነበረ ኒቆዲሞስ ⁵⁴ መቶ ጉጥር የሚያህል የከርቤና የእሬት ቅልቅል ይዞ መጣ። 40 የኢየሱስንም ሥጋ ወስደው እንደ አይሁድ አገናነዝ ልማድ ከሸቱ ጋር በተልባ እግር ልብስ ከፈኑት። 41 በተሰቀለበትም ስፍራ አትክልት ነበረ፤ በአትክልቱም ማንም ገና ያልተቀበረበት አዲስ መቃብር ነበረ። 42 ስለዚህ መቃብሩ ቅርብ ነበረና ስለ አይሁድ ማዘጋጀት ቀን ኢየሱስን በዚያ አኖሩት።
60 ከዓለት በወቀረው በአዲሱ መቃብርም አኖረው፤ በመቃብሩም ደጃፍ ታላቅ ድንጋይ አንከባሉ ሄደ።	በመቃብሩ ደጃፍም ድንጋይ አንከባለለ።	54 የመዘጋጀት ቀንም ነበረ፤ ሰንበትም ሊጀምር ነበረ።	

◆ ክፍል 168. መቃብሩን ሴቶች ተመለከቱት፤ በወታደሮችም ተጠበቀ

- ቢታንያ፣ ጎልጎታ፣ እና የገዢው ግቢ -

ማቴዎስ 27:61-66	ማርቆስ 15:47	ሉቃስ 23:55-56
61 መግደላዊት ማርያምም ሁለተኛይቱም ማርያም በመቃብሩ አንጻር ተቀምጠው በዚያ ነበሩ።	47 መግደላዊትም ማርያም የዮሳም እናት ማርያም ወዴት እንዳኖሩት ይመለከቱ ነበር።	55 ከገሊላም ከእርሱ ጋር የመጡት ሴቶች ተከትለው መቃብሩን ሥጋውንም እንዴት እንዳኖሩት አዩ። 56 ተመልሰውም ሽቱና ቅባት አዘጋጁ። በሰንበትም እንደ ትእዛዙ ዐረፉ።
62 በማግሥቱም ከመዘጋጀት በኋላ በሚሆነው ቀን፤ የካህናት		

(ማቴዎስ 27:61-66 የቀጠለ)

አለቆችና ፈሪሳውያን ወደ ጲላጦስ ተሰበሰቡና፡- 63 ጌታ ሆይ፤ ያ አሳች በሕይወቱ ገና ሳለ፡- ከሦስት ቀን በኋላ እነሣለሁ እንዳለ ትዝ⁵⁵ አለን። 64 እንግዲህ ደቀ መዛሙርቱ መጥተው በሌሊት እንዳይሰርቁት ለሕዝቡም፡- ከሙታን ተነሣ እንዳይሉ፤ የኋለኛይቱ ስሕተት ከፊተኛይቱ ይልቅ የከፋች ትሆናለችና መቃብሩ እስከ ሦስተኛ ቀን ድረስ እንዲጠበቅ እዘዝ አሉት።

65 ጲላጦስም፡- ጠባቆች አሉአችሁ፤ ሄዳችሁ እንዳወቃችሁ አስጠብቁ አላቸው።
66 እነርሱም ሄደው ከጠባቆች ጋር ድንጋዩን አትመው መቃብሩን አስጠበቁ።

⁵⁵ [ማቴ. 27:63] ደቀ መዛሙርቱ ኢየሱስ ስለ ትንሣኤው በግልጽ የነገራቸውን ሲዘነጉ (ክፍል 83፤ 88፤ 125ሀ)፤ ሰዱቃውያንና ፈሪሳውያን ግን በዘይቤያዊ አባባል የገለጠላቸውን መረዳታቸውና ማስታወሳቸውም የሚደነቅ ነው (ማቴ. 12:40፤ ክፍል 62፤ ማቴ. 16:4፤ ክፍል 80፤ ዮሐ. 2:19-20፤ ክፍል 31)።

⁵⁶ [ማቴ. 28:1፤ ማር. 16:1] መቃብሩን በተለየ ሁኔታ የጎበኙት ሌቶች ቁጥር አይታወቅም። ስማቸው የተጠቀሰው እነዚህ ናቸው፡- መግደላዊት ማርያም (ማቴ. 28:1፤ ማር. 16:1፤ ሉቃስ 24:10፤ ክፍል 172፤ ዮሐ. 20:1፤ ክፍል 171)፤ የያዕቆብ እናት ወይም “ሌላይቱ ማርያም” (ማቴ. 28:1፤ ማር. 16:1፤ ሉቃስ 24:10፤ ክፍል 172)፤ ሰሎሜ (ማር. 16:1) እና ዮሐና (ሉቃስ 24:10፤ ክፍል 172)። ስንት “ሌሎች” (ሉቃስ 24:10፤ ክፍል 172) አብረዋቸው እንደነበሩ አልተነገረም።

የክርስቶስ ትንሣኤና እርገት

> ባዶው መቃብር <

◆ ክፍል 169. መቃብሩ በሴቶች ተጎበኘ

- ቢታንያና ጎልጎታ -

ማቴዎስ 28:1

1 በሰንበትም መጨረሻ መጀመሪያው ቀን ሲነጋ መግደላዊት ማርያምና⁵⁶ ሁለተኛይቱ ማርያም መቃብሩን ሊያዩ መጡ።

ማርቆስ 16:1

1 ሰንበትም ካለፈ በኋላ መግደላዊት ማርያም⁵⁶ የያዕቆብም እናት ማርያም ሰሎሜም መጥተው ሊቀበት ሽቱ ገዙ።

◆ ክፍል 170. ድንጋዩ ተንከባለለ

- ጎልጎታ -

ማቴዎስ 28:2-4

2 እነሆም፤ የጌታ መልአክ ከሰማይ ስለ ወረደ ታላቅ የምድር መናወጥ⁵⁷ ሆነ፤ ቀርቦም ድንጋዩን አንከባሉ በላዩ ተቀመጠ። 3 መልኩም እንደ መብረቅ ልብሱም እንደ በረዶ ነጭ ነበረ። 4 ጠባቆቹም እርሱን ከመፍራት የተነሣ ተናወጡ እንደ ሞቱም ሆኑ።

◆ ክፍል 171. ሴቶቹ ያገኙት ባዶ መቃብር ነው

- ጎልጎታ -

ማቴዎስ 28:5-8

ማርቆስ 16:2-8

ሉቃስ 24:1-8

ዮሐንስ 20:1

2 ከሳምንቱም በፊተኛው ቀን እጅግ በማለዳ ፀሐይ ከወጣ በኋላ⁵⁸ ወደ መቃብር መጡ። 3 እርሱም በርሳቸውም፡- ድንጋዩን

1 ነገር ግን ከሳምንቱ በመጀመሪያው ቀን ያዘጋጁትን ሽቱ ይዘው ከእነርሱም ጋር አንዳንዶቹ ወደ መቃብሩ እጅግ ማልደው መጡ። 2 ድንጋዩንም

1 ከሳምንቱም በፊተኛው ቀን መግደላዊት ማርያም ገና ጨለማ ሳለ⁵⁸ ማለዳ ወደ መቃብር መጣች ድንጋዩም ከመቃብሩ ተፈንቅሎ አየች።

⁵⁷ [ማቴ. 28:2] ምናልባት የኢየሱስ ትንሣኤ፤ በዚህ “ታላቅ የምድር መናወጥ” ጊዜ ተከናውኖ ይሆናል። ምክንያቱም መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እንደሚገለጠው፤ ብዙ ጊዜ የምድር ነውጥ የመለኮትን ገብኝነት ያመለክታል (ማቴ. 27:51፤ 54፤ ክፍል 166)። ይሁን እንጂ ኢየሱስ ከመቃብር ሲነሣ ማንም ስላላየው ትክክለኛውን ጊዜ ለመናገር አይቻልም። የትንሣኤው መጀመሪያ ምስክሮች (ሐዋ. 1:22) ከተነሣ በኋላ ያዩት (ክፍል 173-174፤ 176፤ 178-184) ነበሩ። የመቃብሩን ድንጋዩ እንዲያንከባልል መልአክ መምጣቱ፤ የተነሣው ኢየሱስ ከመቃብሩ እንዲወጣ ለማድረግ የታቀደ አልነበረም። ይህ አላስፈለገውም (ዮሐ. 20:19፤ ክፍል 178)። የድንጋዩ መንከባለል ያስፈለገው ባዶው መቃብር ምስክሮች ያዩ ዘንድ ነበር (ማር. 16:5፤ ሉቃስ 24:3፤ ክፍል 171፤ ዮሐ. 20:5-8፤ ክፍል 172)።

(ማቴዎስ 28:5-8 የቀጠለ)

(ማርቆስ 16:2-8 የቀጠለ)

(ሉቃስ 24:1-8 የቀጠለ)

5 መልአኩም መልሶ ሴቶቹን አላቸው፡- እናንተስ አትፍሩ የተሰቀለውን ኢየሱስን እንድትሹ አውቃለሁና፤ 6 እንደ ተናገረ ተነሥቶአልና በዚህ የለም፤ የተኛበትን ስፍራ ኑና እዩ። 7 ፈጥናችሁም ሂዱና፡- ከሙታን ተነሣ፤ እነሆም፤ ወደ ገሊላ ይቀድማችኋል በዚያም ታዩታላችሁ ብላችሁ ለደቀ መዛሙርቱ ንገሩአቸው።

8 እነሆም፤ ነገርኋችሁ። በፍርሃትና በታላቅ ደስታም ፈጥነው ከመቃብር ሄዱ፤ ለደቀ መዛሙርቱም ሊያወሩ ሮጡ።

ከመቃብር ደጃፍ ማን ያንከ ባልልልናል? ይባባሉ ነበር፤

4 ድንጋዩ እጅግ ትልቅ ነበርና፤ አሻቅበውም አይተው ድንጋዩ ተንከባሉ እንደ ነበር ተመለከቱ። 5 ወደ መቃብሩም ገብተው ነጭ ልብስ የተጎናጸፈ ጎልማሳ በቀኝ በኩል ተቀምጦ አዩና ደነገጡ።

6 እርሱ ግን፡- አትደንግጡ፤ የተሰቀለውን የናዝሬቱን ኢየሱስን ትፈልጋላችሁ፤ ተነሥቶአል፤ በዚህ የለም፤ እነሆ እርሱን ያኖሩበት ስፍራ። 7 ነገር ግን ሄዳችሁ ለደቀ መዛሙርቱ ለጴጥሮስም፡- ወደ ገሊላ ይቀድማችኋል፤ እንደ ነገራችሁ በዚያ ታዩታላችሁ ብላችሁ ንገሩአቸው አላቸው።

8 መንቀጥቀጥና መደንገጥ ይዞአቸው ነበርና ወጥተው ከመቃብር ሸሹ፤ ይፈሩ ነበርና ለማንም አንዳች አልነገሩም። እነርሱም ያዘዛቸውን ሁሉ ለጴጥሮስና ከእርሱ ጋር ላሉት በአጭሩ ተናገሩ። ከዚህም በኋላ ኢየሱስ ራሱ ለዘላለም ድኅነት የሆነውን የማይለወጠውን ቅዱስ ወንጌል ከፀሐይ መውጫ እስከ መጥለቂያው ድረስ በእጃቸው ላከው።

ከመቃብሩ ተንከባሉ አገኙት፤ 3 ገብተውም የጌታን የኢየሱስን ሥጋ አላገኙም። 4 እነርሱም በዚህ ሲያመነቱ፤ እነሆ፤ ሁለት ሰዎች የሚያንጸባርቅ ልብስ ለብሰው ወደ እነርሱ ቀረቡ፤ 5 ፈርተውም ፊታቸውን ወደ ምድር አቀርቅረው ሳሉ፤ እንዲህ አሉአቸው፡- ሕያውን ከሙታን መካከል ስለ ምን ትፈልጋላችሁ? ተነሥቶአል እንጂ በዚህ የለም። 6-7 የሰው ልጅ በጋጢአተኞች እጅ አልፎ ሊሰጥና ሊሰቀል በሦስተኛውም ቀን ሊነሣ ግድ ነው እያለ ገና በገሊላ ሳለ ለእናንተ እንደ ተናገረ አስቡ። 8 ቃሎቹንም አስቡ።

◆ ክፍል 172. ጴጥሮስና ዮሐንስ ያገኙት ባዶ መቃብር ነው

- ጎልጎታ -

ሉቃስ 24:9-12

9 ከመቃብሩም ተመልሰው ይህን ሁሉ ለአሥራ አንዱና ለሌሎች ሁሉ ነገሩአቸው።

10 ይህንም ለሐዋርያት የነገሩአቸው መግደላዊት ማርያምና ዮሐና የያዕቆብም እናት ማርያም ከእነርሱም ጋር የነበሩት ሌሎች ሴቶች ነበሩ። 11 ይህም ቃል ቅዠት መስሎ ታያቸውና አላመኑአቸውም። 12 ጴጥሮስ ግን ተነሥቶ ወደ መቃብር ሮጠ፤ በዚያም ዝቅ ብሎ ሲመለከት የተልባ እግር ልብስን ብቻ አየ፤ በሆነውም ነገር እየተደነቀ ወደ ቤቱ ሄደ።

ዮሐንስ 20:2-10

2 እየሮጠችም ወደ ስምዖን ጴጥሮስና ኢየሱስ ይወደው ወደ ነበረው ወደ ሌላው ደቀ መዝሙር መጥታ፡- ጌታን ከመቃብር ወስደው ታል ወዴትም እንዳኖሩት አናውቅም አለቻቸው።

3 ስለዚህ ጴጥሮስና ሌላው ደቀ መዝሙር ወጥተው ወደ መቃብሩ ሄዱ። 4 ሁለቱም አብረው ሮጡ፤ ሌላው ደቀ መዝሙርም ከጴጥሮስ ይልቅ ፈጥኖ ወደ ፊት ሮጠና አስቀድሞ ከመቃብሩ ደረሰ፤ 5 ዝቅም ብሎ ቢመለከት የተልባ እግሩን ልብስ ተቀምጦ አየ፤ ነገር ግን አልገባም። 6 ስምዖን ጴጥሮስም ተከትሎት መጣ ወደ መቃብሩም ገባ፤ የተልባ እግሩን ልብስ ተቀምጦ አየ፤ 7 ደግሞም በራሱ የነበረውን ጨርቅ ለብቻው በአንድ ስፍራ ተጠምጥሞ እንደ ነበረ እንጂ ከተልባ እግሩ ልብስ ጋር ተቀምጦ እንዳልነበረ አየ። 8 በዚያን ጊዜ አስቀድሞ ወደ መቃብር የመጣውም ሌላው ደቀ መዝሙር ደግሞ ገባ፤ አየም፤ አመነም፤ 9 ከሙታን ይነሣ ዘንድ እንዲገባው የሚለውን የመጽሐፉን ቃል ገና አላወቁም ነበርና።

10 ደቀ መዝሙርቱም ወደ ቤታቸው ደግሞ ሄዱ።

⁵⁸ [ማር. 16:2፤ ዮሐ. 20:1] ማርቆስ 16:2 ውስጥ “እጅግ በማለዳ” የሚለው ቃል ዮሐንስ 20:1 ውስጥ “ገና ጨለማ ሳለ” ከሚለው ጋር አይቃረንም። ምናልባት መግደላዊት ማርያም ከሌሎቹ ቀድሞ በመሮጥ፣ ዮሐንስ እንደገለጠው ጸሐይ ከመውጣቷ በፊት ደርሷል፤ ሌሎቹ ደግሞ ማርቆስ እንደገለጠው ጸሐይ ከወጣች በኋላ መቃብሩ ዘንድ ደርሰው ይሆናል። ሊሆን የሚችለው ሌላ ገለጣ፣ ሴቶቹ ወደ መቃብሩ ጉዞ የጀመሩት በምሽት ሳይሆን፣ መቃብሩ ዘንድ የደረሱት ጸሐይ ስትወጣ ነው የሚል ነው።

> ከእርገት በኋላው መገለጥ <

◆ ክፍል 173. ለመግደላዊት ማርያም መታየት

- ጎልጎታ እና ኢየሩሳሌም -

ማርቆስ 16:9-11⁵⁹

9 ከሳምንቱም በመጀመሪያው ቀን ማልዶ በተነሣ ጊዜ፥ አስቀድሞ ሰባት አጋንንት ላወጣላት ለመግደላዊት ማርያም ታየ።

10 እርስዋ ሄዳ ከእርሱ ጋር ሆነው ለነበሩት ሲያዝኑና ሲያለቅሱ ሳሉ

ዮሐንስ 20:11-18

11 ማርያም ግን እያለቀሰች ከመቃብሩ በስተ ውጭ ቆማ ነበር። ስታለቅስም ወደ መቃብር ዝቅ ብላ ተመለከተች፤ 12 ሁለት መላእክትም ነጭ ልብስ ለብሰው የኢየሱስ ሥጋ ተኝቶበት በነበረው አንዱ በራስጌ ሌላውም በእግርጌ ተቀምጠው አየች።

13 እነርሱም፦ አንቺ ሴት፥ ስለ ምን ታለቅሻለሽ? አሉአት።

እርስዋም፦ ጌታዬን ወስደውታል ወዴትም እንዳኖሩት አላውቅም አለቻቸው። 14 ይህንም ብላ ወደ ኋላ ዘወር ስትል ኢየሱስን ቆሞ አየችው፤ ኢየሱስም እንደ ሆነ አላውቀችም።

15 ኢየሱስም፦ አንቺ ሴት፥ ስለ ምን ታለቅሻለሽ? ማንንስ ትፈልጋለሽ? አላት።

እርስዋም የአትክልት ጠባቂ መስሎአት፦ ጌታ ሆይ፥ አንተ ወስደኸው እንደ ሆንህ ወዴት እንዳኖርኸው ንገረኝ እኔም እወስደዋለሁ አለችው።

16 ኢየሱስም፦ ማርያም አላት።

እርስዋ ዘወር ብላ በዕብራይስጥ፦ ረቡኒ አለችው፤ ትርጓሜውም፦ መምህር ሆይ ማለት ነው።

17 ኢየሱስም፦ ገና ወደ አባቴ አላረግሁምና አትንኪኝ፤⁶⁰ ነገር ግን ወደ ወንድሞቼ ሄደሽ። እኔ ወደ አባቴና ወደ አባታችሁ ወደ አምላኬና ወደ አምላካችሁ ዓርጋለሁ ብለሽ ንገረኦቸው አላት።

⁵⁹ [ማር. 16:9-20] በጣም ተአማኒነት ያላቸው ሁለቱ ቀደምት ጽሑፎች ማርቆስ 16:9-20 ላይ የቀረቡት ጥቅሶች አይገኙባቸውም። ጥንታዊ አባቶችም ቢሆኑ እነዚህን ጥቅሶች አልጠቀሱም።

(ማርቆስ 16:9-11 የቀጠለ)

(ዮሐንስ 20:11-18 የቀጠለ)

አወራችላቸው፤ 11 እነርሱም ሕያው እንደ ሆነ ለእርስዎም እንደ ታያት ሲሰሙ አላመኑም።

18 መግደላዊት ማርያም መጥታ ጌታን እንዳየች ይህንም እንዳላት ለደቀ መዛሙርቱ ነገረች።

◆ ክፍል 174. ለሌሎች ሴቶች መታየት

- ኢየሩሳሌም -

ማቴዎስ 28:9-10

9 እነሆም፡ ኢየሱስ አገኛቸውና፡- ደስ ይበላችሁ አላቸው። እነርሱም ቀርበው እግሩን ይዘው ሰንዱለት። 10 በዚያን ጊዜ ኢየሱስ፡- አትፍሩ፤ ሄዳችሁ ወደ ገሊላ እንዲሄዱ ለወንድሞቼ ተናገሩ፡ በዚያም ያዩኛል አላቸው።

◆ ክፍል 175. ወታደሮች ለአይሁድ ባለሥልጣናት ያቀረቡት ሪፖርት

- ኢየሩሳሌም -

ማቴዎስ 28:11-15

11 ሲሄዱም ሳሉ እነሆ፡ ከጠባቆቹ አንዳንድ ወደ ከተማ መጥተው የሆነውን ሁሉ ለካህናት አለቆች አወሩ። 12 ከሽማግሌች ጋርም ተሰብስበው ተማከሩና ለጭፍሮች ብዙ ገንዘብ ሰጥተዋቸው፡- 13 እኛ ተኝተን ሳለን ደቀ መዛሙርቱ በሌሊት መጥተው ሰረቁት በሉ።⁶¹ 14 ይህም በገዢው ዘንድ የተሰማ እንደ ሆነ፡ እኛ እናስረዳለን እናንተም ያለ ሥጋት እንድትሆኑ እናደርጋለን አሉአቸው። 15 እነርሱም ገንዘቡን ተቀብለው እንደ አስተማሩአቸው አደረጉ። ይህም ነገር በአይሁድ ዘንድ እስከ ዛሬ ድረስ ሲወራ ይኖራል።

⁶⁰ [ዮሐ. 20:17] ኢየሱስ ለማርያም ለመንገር የፈለገው፡ እንደ አልአዛር ወደ አሮጌው ሰውነት የማይመለስ መሆኑን ነበር (ዮሐ. 12:2፤ ክፍል 141፤ ዮሐ. 12:9፤ ክፍል 128ሀ)። ያኔ ከትንሣኤው በፊት የነበረው ገጽታ ሊቆይ የሚችለው ለአጭር ጊዜ ብቻ ነበር፤ ምክንያቱም ወዲያውኑ ወደ አባቱ መመለስ ነበረበት (ክፍል 184፤ ዮሐ. 14:2፤ ክፍል 149)። በመሆኑም ማርያም ያየችውን ሄዳ ለደቀ መዛሙርቱ እንድትነግር አዛዛት።

⁶¹ [ማቴ. 28:13] የዚህ በሽንገው ግልጽ ስብሰባ የተፈጠረ ሐሰት ነገር (ማቴ. 28:11-12) ባለፉት ጊዜያት በተከታታይነት በተከናወኑ ሁኔታዎች ሳቢያ የመጣ ተስፋ መቁረጥ ውጤት ነው። የመቃብሩን ድንጋይ ያንከባለሉት ደቀ መዛሙርቱ ቢሆኑ ኑሮ፤ ያን በሚያደርጉበት ጊዜ ድምጽ ስለሚሰማ ቢያንስ ከወታደሮቹ አንዱ ይነቃ ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ ወታደሮቹ ተኝተው ከነበረ የኢየሱስን አስከሬን የወሰዱት ደቀ መዛሙርቱ እንደሆኑ በምን አወቁ? የመቃብሩን ባይነት ምክንያት ለመግለጥ የሚደረገው ሙከራ ባለፉት ሁለት ሺህ ዓመታት ቢቀጥልም ውጤት አልባ ሆኗል። አሳማኙ ገለጣ እግዚአብሔር ኢየሱስን በጋይሉ ከሞት ማስነሣቱና ከመቃብሩ እንዲወጣ ማድረጉ ነው።

◆ ክፍል 176. ወደ ኤማሁስ ይጓዙ ለነበሩት ሁለት ደቀ መዛሙርት መታየት

- ወደ ኤማሁስ ጉዞ መንገዱ ላይ -

ማርቆስ 16፡12-13

ሉቃስ 24፡13-32

12 ከዚህም በኋላ ከእነርሱ ለሁለቱ ወደ ባላገር ሲሄዱ በመንገድ በሌላ መልክ ተገለጠ፤ 13 እነርሱም ሄደው ለሌሎቹ አወሩ፤ እነዚያንም ደግሞ አላመኑአቸውም።

13 እነሆም፡ ከእነርሱ ሁለቱ በዚያ ቀን ከኢየሩሳሌም ስድሳ ምዕራፍ ያህል ወደሚርቅ ኤማሁስ ወደሚባል መንደር ይሄዱ ነበር፤ 14 ስለዚህም ስለ ሆነው ነገር ሁሉ እርስ በርሳቸው ይነጋገሩ ነበር። 15 ሲነጋገሩና ሲመራመሩም፡ ኢየሱስ ራሱ

ቀርቦ ከእነርሱ ጋር ይሄድ ነበር፤ 16 ነገር ግን እንዳያውቁት ዓይናቸው ተይዞ ነበር።

17 እርሱም፡- “እየጠወለጋችሁ ስትሄዱ፡ እርስ በርሳችሁ የምትነጋገሩአቸው እነዚህ ነገሮች ምንድር ናቸው?” አላቸው። 18 ቀለዮጳ የሚባልም አንዱ መልሶ፡- አንተ በኢየሩሳሌም እንግዳ ሆነህ ለብቻህ ትኖራለህን? በእነዚህ ቀኖች በዚያ የሆነውን ነገር አታውቅምን? አለው።

19 እርሱም፡- “ይህ ምንድር ነው?” አላቸው።

እነርሱም እንዲህ አሉት፡- በእግዚአብሔርና በሕዝቡ ሁሉ ፊት በሥራና በቃል ብርቱ ነቢይ ስለ ነበረው ስለ ናዘሬቱ ስለ ኢየሱስ፤ 20 እርሱንም የካህናት አለቆችና መኳንንቶቻችን ለሞት ፍርድ እንዴት አሳልፈው እንደ ሰጡትና እንደ ሰቀሉት ነው። 21 እኛ ግን እስራኤልን እንዲቤዥ ያለው እርሱ እንደ ሆነ ተስፋ አድርገን ነበር፤ ደግሞም ከዚህ ሁሉ ጋር ይህ ከሆነ ዛሬ ሦስተኛው ቀን ነው። 22 ደግሞም ከእኛ ውስጥ ማልደው ከመቃብሩ ዘንድ የነበሩት አንዳንድ ሴቶች አስገረሙን፤ 23 ሥጋውንም ባጡ ጊዜ፡- ሕያው ነው የሚሉ የመላእክትን ራእይ ደግሞ አየን ሲሉ መጥተው ነበር። 24 ከእኛም ጋር ከነበሩት ወደ መቃብር ሄደው ሴቶች እንደ ተናገሩት ሆኖ አገኙት፤ እርሱን ግን አላዩትም።

25 እርሱም፡- እናንተ የማታስተውሉ፤ ነቢያትም የተናገሩትን ሁሉ ልባችሁ ከማመን የዘገየ፤ 26 ክርስቶስ ይህን መከራ ይቀበል ዘንድና ወደ ክብሩ ይገባ ዘንድ ይገባው የለምን? አላቸው። 27 ከሙሴና ከነቢያት ሁሉ ጀምሮ ስለ እርሱ በመጻሕፍት ሁሉ የተጻፈውን ተረጎመላቸው።

28 ወደሚሄዱበትም መንደር ቀረቡ፤ እርሱም ሩቅ የሚሄድ መሰላቸው። 29 እነርሱ፡- ከእኛ ጋር እደር፤ ማታ ቀርቦአልና ቀኑም ሊመሽ ጀምሮአል ብለው ግድ አሉት፤ ከእነርሱም ጋር ሊያድር ገባ።

30 ከእነርሱም ጋር በማዕድ ተቀምጦ ሳለ እንጀራውን አንሥቶ ባረከው፤ ቁርሶም ሰጣቸው፤ 31 ዓይናቸውም ተከፈተ፤ አወቁትም፤ እርሱም ከእነርሱ ተሰወረ። 32 እርስ በርሳቸውም፡- በመንገድ ሲናገረን መጻሕፍትንም ሲከፍትልን ልባችን ይቃጠልን አልነበረምን? ተባባሉ።

◆ ክፍል 177. ሁለቱ ደቀ መዛሙርት ያዩትን ለሌሎቹ መንገ ራቸው

- ኢየሩሳሌም -

ሉቃስ 24:33-35

1 ቆርንቶስ 15:50

33-34 በዚያችም ሰዓት ተነሥተው ወደ ኢየሩሳሌም ተመለሱ፤ አሥራ አንዱና ከእነርሱ ጋር የነበሩትም፡- ጌታ በእውነት ተነሥቶአል ለስምዖንም⁶² ታይቶአል እያሉ በአንድነት ተሰብስበው አገኙአቸው። 35 እነርሱም በመንገድ የሆነውን እንጀራውንም በቈረሰ ጊዜ እንዴት እንደ ታወቀላቸው ተረኩላቸው።

50 ለኬፋም⁶² ታየ ...

◆ ክፍል 178. ተሰብስበው ለነበሩ አሥር ደቀ መዛሙርት መታየት

[ክፍል 1815 1837 ይመልከቱ]

- ኢየሩሳሌም -

ማርቆስ 16:14

ሉቃስ 24:36-43

ዮሐንስ 20:19-25

14 ኋላም በማዕድ ተቀምጠው ሳሉ ለአሥራ አንዱ ተገለጠ፤ ተነሥቶም ያዩትን ስላላመኑአቸው አለ ማመናቸውንና የልባቸውን ጥንካሬ ነቀፈ።

36 ይህንም ሲነጋገሩ ኢየሱስ ራሱ በመካከላቸው ቆሞ፡-⁶³ ሰላም ለእናንተ ይሁን አላቸው። 37 ነገር ግን ደነገጡና ፈሩ መንፈስም ያዩ መሰላቸው። 38 እርሱም፡- ስለ ምን ትደነግጣላችሁ? ስለ ምንስ አሳብ በልባችሁ ይነሣል? 39 እኔ ራሴ እንደ ሆንሁ እጆቼንና እግሮቼን እዩ፤ በእኔ እንደምታዩት፤ መንፈስ ሥጋና አጥንት የለውምና እኔን ዳስሳችሁ እዩ አላቸው። 40 ይህንም ብሎ እጆቹንና እግሮቹን አሳያቸው። 41

19 ያም ቀን እርሱም ከሳምንቱ ፊተኛው በመሸ ጊዜ፤ ደቀ መዛሙርቱ ተሰብስበው በነበሩበት፤ አይሁድን ስለ ፈሩ ደጆቹ ተዘግተው ሳሉ፤ ኢየሱስ መጣ፤ በመካከላቸውም ቆሞ፡-⁶³ ሰላም ለእናንተ ይሁን አላቸው።

⁶² [ሉቃስ 24:34፤ 1ኛ ቆሮ. 15:50] ለስምዖን ጴጥሮስ (ለኬፋ) በግል ታየ የሚለውን ምንም እንኳን ጳውሎስ በአንደኛ የቆሮንቶስ መልእክቱ ቢጠቅሰው፤ በአራቱ ወንጌሎች ግን አልተገለጠም። ይህ የሆነው ምናልባት ሁለቱ ደቀ መዛሙርት ወደ ኢማሁስ ጉዞ ከመጀመራቸውና (ሉቃስ 24:13፤ ክፍል 176) ነገር ግን አሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ኢየሩሳሌም ውስጥ ከመሰበሰባቸው በፊት (ሉቃስ 24:33) ይሆናል።

⁶³ [ሉቃስ 24:36 ፤ ዮሐ. 20:19] ይህ ክፍል ስለ ኢየሱስ የትንሣኤ አካል ብዙ ይገልጣል። በዚህ ቁጥር ገለጣ መሠረት ኢየሱስ በተዘጋ በር ሊገባ ትችላል። ቁስሎቹ ይታዩ ነበር (ሉቃስ 24:39፤ ዮሐ. 20:20)። አካሉ ሊዳሰስ የሚችል ገላ ነበር (ሉቃስ 24:39፤ ዮሐ. 20:25፤ 27፤ ክፍል 178-179)። ሥጋና አጥንት ነበረው (ሉቃስ 24:39)። እንደ ማንኛውም ሚች አካል ይመገብ ነበር (ሉቃስ 24:43)።

(ሉቃስ 24: 36-43 የቀጠለ)

እነርሱም ከደስታ የተነሣ ገና ስላላመኑ ሲደነቁ ሳሉ፡- በዚህ አንዳች የሚበላ አላችሁን? አላቸው። 42 እነርሱም ከተጠበሰ ግሣ አንድ ቁራጭ፤ ከማር ወለላም ሰጡት፤ 43 ተቀብሎም በፊታቸው በላ።

(ዮሐንስ 20: 19-25 የቀጠለ)

20 ይህንም ብሎ እጆቹንም ጎኑንም አሳያቸው። ደቀ መዛሙርቱም ጌታን ባዩ ጊዜ ደስ አላቸው።

21 ኢየሱስም ዳግመኛ፡- ሰላም ለእናንተ ይሁን፤ አብ እንደ ላከኝ እኔ ደግሞ እልካችኋለሁ አላቸው።

22 ይህንም ብሎ እፍ አለባቸውና፡- መንፈስ ቅዱስን ተቀበሉ። 23 ኃጢአታቸውን ይቅር ያላችኋቸው ሁሉ ይቀርላቸዋል፤ የያዛችሁባቸው ተይዞባቸዋል አላቸው።

24 ነገር ግን ከአሥራ ሁለቱ አንዱ ዲዲሞስ የሚሉት ቶማስ ኢየሱስ በመጣ ጊዜ ከእነርሱ ጋር አልነበረም። 25 ሌሎቹም ደቀ መዛሙርቱ፡- ጌታን አይተነዋል አሉት።

እርሱ ግን፡- የችንካሩን ምልክት በእጆቹ ካላየሁ ጣቴንም በችንካሩ ምልክት ካላገባሁ እጄንም በጎኑ ካላገባሁ አላምንም አላቸው።

◆ ክፍል 179. ለአሥራ አንዱ ደቀ መዛሙርት መታየት

- ኢየሩሳሌም -

ዮሐንስ 20: 26-31

1. ቆርንቶስ 15: 5ሐ

26 ከስምንት ቀን በኋላም ደቀ መዛሙርቱ ደግመው በውስጥ ነበሩ። ቶማስም ከእነርሱ ጋር ነበረ። ደጆች ተዘግተው ሳሉ ኢየሱስ መጣ፤ በመካከላቸውም ቆሞ፡- ሰላም ለእናንተ ይሁን አላቸው።

... በኋላም ለአሥራ ሁለቱ፤ ...

27 ከዚያም በኋላ ቶማስን፡- ጣትህን ወደዚህ አምጣና እጆቼን እይ፤ እጅህንም አምጣና በጎኔ አግባው፤ ያመንህ እንጂ ያላመንህ አትሁን አለው።

28 ቶማስም፡- ጌታዬ አምላኬም⁶⁴ ብሎ መለሰለት።

29 ኢየሱስም፡- ስለ አየኸኝ አምነሃል፤ ሳያዩ የሚያምኑ ብፁዓን ናቸው አለው።

30 ኢየሱስም በዚህ መጽሐፍ ያልተጻፈ ሌላ ብዙ ምልክት በደቀ መዛሙርቱ ፊት አደረገ፤ 31 ነገር ግን ኢየሱስ እርሱ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ እንደ ሆነ ታምኑ ዘንድ፤ አምናችሁም በስሙ ሕይወት ይሆንላችሁ ዘንድ ይህ ተጽፎአል።

⁶⁴ [ዮሐ. 20: 28] ቶማስ ተጠራጣሪነቱን ካስወገደ በኋላ ከሁሉ የላቀ ብርቱ ንስሐ አደረገ። ከዚያ ቀደም ሲል ኢየሱስ ማንንም እንደዚያ አልተናገረም። ቶማስ ኢየሱስን አምላክ ብሎ መጥራቱ ከአብ ጋር አስተካከለው (ዮሐ. 5: 23፤ ክፍል 49ሐ)።

◆ ክፍል 180. ዓሳ በማጥመድ ላይ ለነበሩ ሰባት ደቀ መዛሙርት መታየት

- በገሊላ ባሕር -

ዮሐንስ 21፡1-25

1 ከዚህ በኋላ ኢየሱስ በጥብርያዶስ ባሕር አጠገብ ለደቀ መዛሙርቱ እንደ ገና ተገለጠላቸው፤ 2 እንዲሁም ተገለጠ። ስምዖን ጴጥሮስና ዲዲሞስ የሚባለው ቶማስ ከገሊላ ቃና የሆነ ናትናኤልም የዘብዴዎስም ልጆች ከደቀ መዛሙርቱም ሌሎች ሁለት በአንድነት ነበሩ። 3 ስምዖን ጴጥሮስ፡- ዓሳ ላጠምድ እሄዳለሁ አላቸው። እነርሱም፡- እኛም ከአንተ ጋር እንመጣለን አሉት። ወጥተውም ወደ ታንኳይቱ ገቡ በዚያችም ሌሊት ምንም እላጠመዱም።

4 በነጋም ጊዜ ኢየሱስ በባሕር ዳር ቆመ፤ ደቀ መዛሙርቱ ግን ኢየሱስ መሆኑን አላወቁም።

5 ኢየሱስም፡- ልጆች ሆይ፤ አንዳች የሚበላ አላችሁን? አላቸው።

የለንም ብለው መለሱለት።

6 እነርሱም፡- መረቡን በታንኳይቱ በስተ ቀኝ ጣሉት ታገኙማላችሁ አላቸው። ስለዚህ ጣሉት፤ በዚህም ጊዜ ከዓሣው ብዛት የተነሣ ሊጐትቱት አቃቃቸው።

7 ኢየሱስ ይወደው የነበረውም ደቀ መዛሙር ጴጥሮስን፡- ጌታ እኮ ነው አለው። ስለዚህ ስምዖን ጴጥሮስ ጌታ መሆኑን በሰማ ጊዜ ዕራቁቱን ነበረና ልብሱን ታጥቆ ወደ ባሕር ራሱን ጣለ። 8 ሌሎቹ ደቀ መዛሙርት ግን ከምድር ሁለት መቶ ክንድ ያህል እንጂ እጅግ አልራቁም ነበርና ዓሳ የሞላውን መረብ እየሳቡ በጀልባ መጡ። 9 ወደ ምድርም በወጡ ጊዜ ፍምና ዓሳ በላዩ ተቀምጦ እንጀራም አዩ።

10 ኢየሱስም፡- አሁን ካጠመዳችሁት ዓሳ አምጡ አላቸው።

11 ስምዖን ጴጥሮስም ወደ ጀልባይቱ ገብቶ መቶ አምሳ ሦስት ታላላቅ ዓሦች ሞልቶ የነበረውን መረብ ወደ ምድር ጐተተ፤ ይህንም ያህል ብዙ ሲሆን መረቡ አልተቀደደም። 12 ኢየሱስም፡- ኑ፤ ምሳ ብሉ አላቸው። ከደቀ መዛሙርቱ አንድ ስንኳ፡- አንተ ማን ነህ? ብሎ ሊመረምረው የደፈረ አልነበረም፤ ጌታ መሆኑን አውቀው ነበርና። 13 ኢየሱስም መጣና እንጀራ አንሥቶ ሰጣቸው፤ እንዲሁም ዓሣውን። 14 ኢየሱስ ከሙታን ከተነሣ በኋላ ለደቀ መዛሙርቱ ሲገለጥላቸው ይህ ሦስተኛው ጊዜ ነበረ።

15 ምሳ ከበሉ በኋላም ኢየሱስ ስምዖን ጴጥሮስን፡- የዮና ልጅ ስምዖን ሆይ፤ ከእነዚህ ይልቅ ትወደኛለህን? አለው።

አዎን ጌታ ሆይ፤ እንድወድህ አንተ ታውቃለህ አለው።

ግልገሎቹን አሰማራ አለው።

16 ደግሞ ሁለተኛ፡- የዮና ልጅ ስምዖን ሆይ፤ ትወደኛለህን? አለው።

አዎን ጌታ ሆይ፤ እንድወድህ አንተ ታውቃለህ አለው።

17 ጠቦቶቹን ጠብቅ አለው።

ሦስተኛ ጊዜ፡- የዮና ልጅ ስምዖን ሆይ፤ ትወደኛለህን? አለው።

ሦስተኛ፡- ትወደኛለህን? ስላለው ጴጥሮስ አዘነና፡-

(ዮሐንስ 21:1-25 የቀጠለ)

ጌታ ሆይ፥ አንተ ሁሉን ታውቃለህ፤ እንደወድህ አንተ ታውቃለህ አለው።

ኢየሱስም፦ በጎቼን አሰማራ። 18 እውነት እውነት እልሃለሁ፦ አንተ ጎልማሳ ሳለህ ወገብህን በገዛ ራስህ ታጥቀህ ወደምትወደው ትሄድ ነበር፤ ነገር ግን በሸመገልህ ጊዜ እጆችህን ትዘረጋለህ፤ ሌላውም ያስታጥቅሃል ወደማትወደውም ይወስድሃል አለው። 19 በምን ዓይነት ሞት እግዚአብሔርን ያከብር ዘንድ እንዳለው ሲያመለክት ይህን አለ። ይህንም ብሎ፦ ተከተለኝ አለው።

20 ጴጥሮስም ዘወር ብሎ ኢየሱስ ይወደው የነበረውን ደቀ መዝሙር ሲከተለው አየ፤ እርሱም ደግሞ በእራት ጊዜ በደረቁ ተጠግቶ፦ ጌታ ሆይ፥ አሳልፎ የሚሰጥህ ማን ነው? ያለው ነበረ። 21 ጴጥሮስም ይህን አይቶ ኢየሱስን፦ ጌታ ሆይ፥ ይህስ እንዴት ይሆናል? አለው።

22 ኢየሱስም፦ እስክመጣ ድረስ ይኖር ዘንድ ብወድስ፥ ምን አግዶህ? አንተ ተከተለኝ አለው። 23 ስለዚህ፦ ያ ደቀ መዝሙር አይሞትም የሚለው ይህ ነገር ወደ ወንድሞች ወጣ፤ ነገር ግን ኢየሱስ፦ እስክመጣ ድረስ ይኖር ዘንድ ብወድስ ምን አግዶህ? አለው እንጂ አይሞትም አላለውም።

24 ስለ እነዚህም የመሰከረ ይህንንም ጽፎ ያለ ይህ ደቀ መዝሙር ነው፥ ምስክሩም እውነት እንደ ሆነ እናውቃለን።

25 ኢየሱስም ያደረገው ብዙ ሌላ ነገር ደግሞ አለ፤ ሁሉ በእያንዳንዱ ቢጻፍ ለተጻፉት መጻሕፍት ዓለም ራሱ ባልበቃቸውም ይመስለኛል።

◆ ክፍል 181. በገሊላ ለአሥራ አንዱ መታየት

[ክፍል 178ና 183ን ይመልከቱ]

- ገሊላ በሚገኝ አንድ ተራራ -

ማቴዎስ 28:16-20

16 አሥራ አንዱ ደቀ መዝሙርት ግን ኢየሱስ ወዳዘዛቸው ተራራ ወደ ገሊላ ሄዱ፥ 17 ባዩትም ጊዜ ሰገዱለት፤ የተጠራጠሩ ግን ነበሩ። 18 ኢየሱስም ቀረበና እንዲህ ብሎ ተናገራቸው፦ ሥልጣን ሁሉ በሰማይና በምድር ተሰጠኝ። 19-20 እንግዲህ ሂዱና አሕዛብን ሁሉ በአብ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም እያጠመቃችኋቸው፥ ያዘዝኋችሁንም ሁሉ እንዲጠብቁ

ማርቆስ 16:15-18

15 እንዲህም አላቸው፦ ወደ ዓለም ሁሉ ሂዱ ወንጌልንም ለፍጥረት ሁሉ ስበኩ።

1. ቆርንቶስ 15:6

6 ከዚያም በኋላ ከአምስት መቶ ለሚበዙ ወንድሞች በአንድ ጊዜ ታየ፤ ከእነርሱም የሚበዙቱ እስከ አሁን አሉ አንዳንዶች ግን አንቀላፍተዋል፤

(ግቴዎስ 28: 16-20 የቀጠለ)

እያስተማራችኋቸው ደቀ መዛሙርት አድርጓቸው፤ እነሆም፤ እኔ እስከ ዓለም ፍጻሜ ድረስ ሁልጊዜ ከእናንተ ጋር ነኝ።

(ግርቁስ 16: 15-18 የቀጠለ)

16 ያመነ የተጠመቀም ይድናል፤ ያላመነ ግን ይፈረድበታል። 17 ያመነትንም እነዚህ ምልክቶች ይከተሉአቸዋል፤ በሰሜ አጋንንትን ያወጣሉ፤ በአዲስ ቋንቋ ይናገራሉ፤ እባቦችን ይይዛሉ፤ 18 የሚገድልም ነገር ቢጠጡ አይጎዳቸውም፤ እጃቸውን በድውዮች ላይ ይጭናሉ እነርሱም ይድናሉ።

◆ ክፍል 182. የኢየሱስ ወንድም ለሆነው ያዕቆብ መታየት

1 ቀርንቶስ 15: 7

7 ከዚያም በኋላ ለያዕቆብ። ኋላም ለሐዋርያት ሁሉ ታየ፤

◆ ክፍል 183. ኢየሩሳሌም ውስጥ ለደቀ መዛሙርቱ መታየት

[ክፍል 178ና 181ን ይመልከቱ]

- ኢየሩሳሌም -

ሉቃስ 24: 44-49

44 እርሱም፡- ከእናንተ ጋር ሳለሁ በሙሴ ሕግና በነቢያት በመዘሙራትም ስለ እኔ የተጻፈው ሁሉ ይፈጸም ዘንድ ይገባል ብዬ የነገርኋችሁ ቃል ይህ ነው አላቸው።

45 በዚያን ጊዜም መጻሕፍትን ያስተውሉ ዘንድ አእምሮአቸውን ከፈተላቸው፤ 46 እንዲህም አላቸው፡- ክርስቶስ መከራ ይቀበላል በምስተኛውም ቀን ከሙታን ይነሣል፤ 47 በስሙም ንስሐና የኃጢአት ስርየት ከኢየሩሳሌም ጀምሮ በአሕዛብ ሁሉ ይሰበካል ተብሎ እንዲሁ ተጽርዷል።

48 እናንተም ለዚህ ምስክሮች ናችሁ። 49 እነሆም፤ አባቴ የሰጠውን ተስፋ እኔ እልክላችኋለሁ፤ እናንተ ግን ከላይ ኃይል እስክትለብሱ ድረስ በኢየሩሳሌም ከተማ ቆዩ።

የሐዋርያት ሥራ 1: 3-8

3 ደግሞ አርባ ቀን እየታያቸው ስለ እግዚአብሔርም መንግሥት ነገር እየነገራቸው፤ በብዙ ግስረጃ ከሕግግቱ በኋላ ሕያው ሆኖ ለእነርሱ ራሱን አሳያቸው። 4 ከእነርሱም ጋር አብሮ ሳለ ከኢየሩሳሌም እንዳይወጡ አዘዛቸው፤ ነገር ግን፡- ከእኔ የሰማችሁትን አብ የሰጠውን የተስፋ ቃል ጠብቁ፤ 5 የሐንስ በውኃ አጥምቆ ነበርና፤ እናንተ ግን ከጥቂት ቀን በኋላ በመንፈስ ቅዱስ ትጠመቃላችሁ አለ። 6 እነርሱም በተሰበሰቡ ጊዜ፡- ጌታ ሆይ፤ በዚህ ወራት ለእስራኤል መንግሥትን ትመልሳለህን? ብለው ጠየቁት። 7 እርሱም፡- አብ በገሃ ሥልጣኑ ያደረገውን ወራትንና ዘመናትን ታውቁ ዘንድ ለእናንተ አልተሰጣችሁም፤ 8 ነገር ግን መንፈስ ቅዱስ በእናንተ ላይ በወረደ ጊዜ ኃይልን ትቀበላላችሁ፤ በኢየሩሳሌምም በይሁዳም ሁሉ በሰማርያም እስከ ምድር ዳርም ድረስ ምስክሮቼ ትሆናላችሁ አለ።

> እርገቱ <

◆ ክፍል 184. የክርስቶስ የመጨረሻ በረከትና መለየት

- ከኢየሩሳሌም ወደ ደብረ ዘይት (ቢታንያ አጠገብ) -

ማርቆስ 16:19-20 ⁵⁹	ሉቃስ 24:50-53	የሐዋርያት ሥራ 1:9-12
19 ጌታ ኢየሱስም ከእነርሱ ጋር ከተናገረ በኋላ ወደ ሰማይ ዐረገ በእግዚአብሔርም ቀኝ ተቀመጠ።	50 እስከ ቢታንያም አወጣቸው እጆቹንም አንሥቶ ባረካቸው። 51 ሲባርካቸውም ከእነርሱ ተለየ ወደ ሰማይም ዐረገ።	9 ይህንም ከተናገረ በኋላ እነርሱ እያዩት ከፍ ከፍ አለ፤ ደመናም ከዓይናቸው ሰውራ ተቀበለችው። 10 እርሱም ሲሄድ ወደ ሰማይ ትኩር ብለው ሲመለከቱ ሳሉ፥ እነሆ ፥ ነጫጭ ልብስ የለበሱ ሁለት ሰዎች በአጠገባቸው ቆሙ፤ 11 ደግሞም፡- የገሊላ ሰዎች ሆይ፥ ወደ ስማይ እየተመለከታችሁ ስለ ምን ቆማችኋል? ይህ ከእናንተ ወደ ሰማይ የወጣው ኢየሱስ ወደ ሰማይ ሲሄድ እንዳያችሁት፥ እንዲሁ ይመጣል አሉአቸው።
20 እነርሱም ወጥተው በየስፍራው ሁሉ ሰበኩ፤ ጌታም ከእነርሱ ጋር ይሠራ ነበር፤ በሚከተሉትም ምልክቶች ቃሉን ያጸና ነበር።	52 እነርሱም፤ ሰንዱለትና በብዙ ደስታ ወደ ኢየሩሳሌም ተመለሱ፤ 53 ዘወትርም እግዚአብሔርን እያመሰገኑና እየባረኩ በመቅደስ ⁶⁶ ጥሩ።	12 በዚያን ጊዜ ደብረ ዘይት ከሚባለው ተራራ ወደ ኢየሩሳሌም ተመለሱ፤ እርሱም ከኢየሩሳሌም የሰንበት መንገድ ያህል የራቀ ነው።

⁵⁹ [1ኛ ቆሮ. 15:7] ይህ ሰው ምናልባት የኢየሱስ ግማሽ ወንድም የሆነው ያዕቆብ ሳይሆን አይቀርም። ይህ መገለጥ የሆነው መቼ እንደሆነ ባይታወቅም፤ መከናወኑ ግን እርግጥ ነው። ከኢየሱስ ሞት በፊት አማኝ ያልነበረው ያዕቆብ ከዚህ ሁኔታ በኋላ አማኝና የኢየሩሳሌሚ ቤተ ክርስቲያን መሪ ሆነ። ከሞት የተነሣውን ኢየሱስን ማየቱ በእምነት ለመለወጡ ብቻ ሳይሆን፤ ለሐዋርያዊ ሹመቱ መሠረት ሆነ (ገላ. 1:19)።

⁶⁶ [ሉቃስ 24:53] ጥንታዊያኑ ክርስቲያኖች ከአሮጌው የቤተ መቅደስ ስግደት ነጻ መሆናቸውን የተረዱት ቀስ በቀስ ነበር (ዕብ. 8:13)። ከኢየሱስ ማረግ በኋላ የሄዱት ወደሚያውቁት የስግደት ዓይነት ነው። ከዓመታት በኋላ ግን የቤተ መቅደሱ በ70 ዓ.ም. መፍረስ እንኳን ስግደታቸውን ሊያግደው ባልቻለበት ሁኔታ ግንዛቤያቸው አደገ።

መጠጥፎች

ወንጌላት የማዛመድ ሥራ መርሐችና ችግሮች

ወንጌላትን እያዛመዱ ማጥናት ብዙ ጠቀሚታዎች አሉት። ስለተመሳሳይ ሁኔታዎች ያሉ መረጃዎች ሁሉ፣ ቃለ ልውውጦች ወይም ጭውውቶችና ንግግሮች አንድ ገጽ ላይ ጎን ለጎን ሰፍረዋል። ወንጌላት ውስጥ ያሉትና የተለያዩ ሁኔታዎችን የሚገልጹት ትረካዎች ሁሉ ሊሆኑ ይችላል ተብሎ በሚገመተው አኳኋን በቅደም ተከተል ተገልጠዋል። ስለሆነም አንባቢው ኢየሱስ ከመጸነሱ ጀምሮ ከትንሣኤ በኋላ እስከነበረው አገልግሎቱ ድረስ ስላለው የሕይወቱ ጉዞ ጠቅላላ ምልክታ ሊኖረው ይችላል። ይህ ለብዙ አንባቢያን ታላቅ ጥቅም ያለው አዲስ ልምምድ ይሆናል።

ይሁን እንጂ፡ ይህ ተዛምዶ ለመጀመሪያ ጊዜ በጥንቃቄ ሲነበብ፣ በተለይ የወንጌላቱን እስትንፋሰ-እግዚአብሔርነትና እውነተኛነት ለተቀበለ ሰው ግር የሚያሰኝ ይሆን ይሆናል። ምንም እንኳን አራት ፍጹም ተመሳሳይነት የሌላቸው ወንጌላት የመኖራቸውን እውነት አንባቢያን ቢገነዘቡ፣ ብዙዎቹ የእውነቱን ምንነት አልመረመሩም። የወንጌላትን ተዛምዶ የሚያነብ ሰው ግን ልዩነቶቹን ልብ ማለቱ የግድ ነው። የኢየሱስ ገለጣዎች አንዳንዴ እንደሚለያዩ አንባቢው ይረዳል። አንድ ወንጌላዊ በአንድ ውይይት፣ አባባል ወይም ንግግር ላይ የሚያቀርበው ዘገባ ከሞላ ጎደል ሌላው ወንጌላዊ ከሚያቀርበው ይልቅ የተሟላ ይሆን ይሆናል። በገለጣው ሰዋሰዋዊ አወቃቀር ልዩነቶች ይኖሩ ይሆናል። አንዳንድ ቃላት ተመሳሳይ ትርጉም ባላቸው ቃላት ሊተኩ፣ የግሦች አረባብ ሊቀየር፣ ስሞች በተውላጠ ስሞች ሊተኩ ይችላሉ። በገለጣ ቅደም ተከተል ረገድም ልዩነት ይኖር ይሆናል። በሚቀርበው ዘገባ የሚታየው ልዩነት አንዳንዴ እርስ በርሱ የሚቃረን ሊመስልም ይችላል። አልፎ አልፎም አንድ ዓይነት ወይም ተመሳሳይ አባባሎች በአገባባቸው መሠረት ሊታዩ፣ ፍጹም የማይገናኙ ሁኔታዎችን የሚያመለክቱ ይመስሉ ይሆናል። በማቴዎስና በሉቃስ በተመዘገቡት ብጹአን መካከል የጎሉ ልዩነቶች አሉ። ታዲያ የትኛው ዘገባ ነው ትክክሉ? ሁለቱም ትክክል ናቸው? የልዩነቶቹ ምክንያት እንዴት ነው የሚታወቀው?

በተመሳሳይ ሁኔታ አንድ ሰው የኢየሱስን ተግባራት በሚያነብበት ጊዜ ተመሳሳይ ሁኔታዎች የተደረጉት በተለያዩ መንገዶች መሆኑን ይረዳል። ሁኔታዎቹ የተለያዩ ናቸው ወይስ ተመሳሳይ ሆነው ሳለ በተሳሳተ ሁኔታ ተመዘገቡ? አንድ ተመሳሳይ ለሆነ ነገር አንዳንዴ ሌላ ወንጌል ውስጥ በተለየ ሁኔታ ተመዝግቦ መገኘቱ፣ ሁኔታውን ይበልጥ አወሳስቦታል። አንዳንዴ ደግሞ ተመሳሳይ ለሆነ ነገር ብዙ የተለያዩ ዝርዝር ገለጣዎች ተሰጥተዋል። እነዚህ ዝርዝር ገለጣዎችም አንዳንዴ የልዩነት ሁኔታ ይታይባቸው ይሆናል። የወንጌላት ጸሐፊዎች ተመሳሳይ ሁኔታዎችን አለመመዝገባቸው ጥቂት አንባቢዎችን ያስደንቅ ይሆናል።

ከእነዚህ ክስተቶች ሳቢያ የሚነሡ ጥያቄዎች ግልጥና ቁም ነገር ያዘሉ ናቸው። እነዚህ ክስተቶች የወንጌላትን ታሪክ እውነትነት ዝቅ ያደርጉታል? ታሪካዊ ተዓማኒነታቸውስ ዘላቂነት ያለው ነው? በወንጌል እስትንፋሰ-እግዚአብሔርነትና ስሕተት አልባነት ላይ የሚያስከትሉት ጥያቄ ይኖራል? ወይስ ወንጌል እስትንፋሰ-

እግዚአብሔር ነው የሚለውን መሠረታዊ ግንዛቤ በማያወላውል ሁኔታ ያረጋግጣሉ? አንድ እርግጠኛ የሚመስል ነገር አለ፤ ይኼውም የወንጌል ዘጋቢዎች ትክክለኛች ባለመሆን፤ የተሳሳቱና የሚቃረኑ ነገሮችን በማቅረብ በደለኞች ሆነው ከተገኙ፤ የወንጌሉ ተአማኒነትና እስትንፋሱ-እግዚአብሔርነት ያጠራጥራል የሚለው ነው።

ወንጌላትን እያነጻጸሩ በማንበብ ጊዜ ለሚነሡ የተዛምዶ ችግሮች ሁሉ በነዚህ የግርጌ ማስታወሻዎች መልስ መስጠቱ የሚቻል ወይም የሚያስፈልግ አይደለም። የዚህ ተዛምዶ አዘጋጆች ግን ወንጌል ታሪካዊ እውነትነት ያለውና እስትንፋሱ-እግዚአብሔር ለመሆኑ የጻፉ እምነት አላቸው። በዘገባ ወይም በመጻፍ ጊዜ አንዳንድ የተፈጥሮ እውቀት ደንቦች በሥራ ላይ ከዋሉ፤ ቃሉን በመፍታት ጊዜ ብዙዎቹ የተዛምዶ ችግሮች በበቂ ሁኔታ እንደሚፈቱም ያምናሉ። ቀሪዎቹ ችግሮች፤ ምንም እንኳ ቁርጥ ያለ መፍትሔ ለመስጠት ስለእነሱ ይበልጥ መረጃ ማግኘቱ የሚረዳ ቢሆን፤ ተገቢው ማብራሪያ ተሰጥቶባቸዋል።

የኢየሱስ ንግግሮች የተዘገቡበትን ሁኔታ በተመለከተ በተለይ አንዳንድ አጠቃላይ አመለካከቶች ተግባራዊ ይሆናሉ። ኢየሱስ በጊዜው የነበሩ ብዙ ሰዎች ያደርጉ እንደነበረው ሦስት ቋንቋዎችን ይናገር እንደነበር ይገመታል (መጣጥፍ 2ትን ይመልከቱ)። በብዙ ሁኔታ የአንድ ሰው ቃል ሲመዘገብ ያ ቃል የጽሑፉ መነሻ ከሆነው አረማውኛ (የሶርያ ቋንቋ) ወይም ከእብራይስጥ የተተረጎመ መሆኑ መረሳት የለበትም። በትርጉም ሥራ ጊዜ አንዳንድ ልዩነቶች ሊፈጠሩ ይችላሉ። ከአንድ ቋንቋ ወደሌላ በመተርጎም ጊዜ ቁርጥ ያለና የተወሰነ አሠራር ስለሌለው ልዩነቱ መኖሩም ተገቢ ነው። እንደውም ወንጌላውያን አንዳንድ ጊዜ ኢየሱስ የተናገረውን፤ ቃል በቃል አለመተርጎሙ ለዓላማቸው የሚስማማ መሆኑን ያምናሉ። ኢየሱስ ክርስቶስ የተናገራቸው ቁም ነገሮች ለታለሙለት አንባቢ በታማኝነት፤ በትክክልና በሚገባው ቋንቋ እስከተላለፉ ድረስ ይህ አባባላቸው ስህተት አይደለም። የኢየሱስ ንግግሮች ሲገለጡ አንዳንዴ የነጻ ትርጉም ዘዴ ሥራ ላይ ይውል ይሆናል። ይህ የሚሆነው ነጻ ትርጉም ዋናው ቋንቋ በሚነገርበት ጊዜ በምልክት፤ በእንቅስቃሴና በአገላለጥ የተባሉ ነገሮችን በመግለጥ ለመልእክቱ ኃይል ስለሚሰጠው ነው።

የኢየሱስን ንግግር በነጻ ትርጉም ቃል በቃል ከመተርጎም ሳቢያ ከሚመጡ ልዩነቶች ሌላ ልብ ሊባሉ የሚገባቸው ሌሎች ቁም ነገሮችም አሉ። ዘመናዊው የአጻጻፍ ዘዴ ቀጥተኛና አቻ ጥቅሶችን ለማመልከት በተለያዩ አሠራሮች ይጠቀማል። በትምህርተ ጥቅስ ውስጥ የሠራሩ ቃላት የተናጋሪው ቀጥተኛ ንግግሮች ናቸው። ምንም እንኳ ጥቅሶቹ የዋናው ጥቅስ አካል ባይሆኑ እነሱን ግልጥ ለማድረግ በአቅራቢያው የተጨመሩ ቃላትን ለማመልከት ቅንፎች በአገልግሎት ላይ ውለዋል። ከተለያዩ ምንጮች የተገኙ ወይም በተለያዩ ጊዜያት የተነገሩ ጥቅሶችን ለማመልከት ደግሞ በግርጌ ማስታወሻዎች መገልገል ያስፈልግ ይሆናል። የመጀመሪያው ክፍለ ዘመን ጸሐፊዎች ከነዚህ ምልክቶች አንዱ እንኳን አልነበሯቸውም። በመሆኑም ያልነበሩ ምልክቶችን እንደነበሩ ቆጥሮ ደረጃውን የጠበቀ ሥነ ጽሑፍ ከነሱ መጠበቅ ስሕተት ነው።

ከዚህም በላይ ዘመናዊው የጥቅስ ደንብ፤ የቃል ንግግሮችን በትክክል ለመመዝገብ መቅረጻ ድምጽ መጠቀም ያስፈልገው ይሆናል። ጥንታውያን ጸሐፍት መቅረጻ ድምፅ አልነበራቸውም። በአንደኛው መቶ ክፍለ ዘመን ግን አሳጥሮ የመጻፍ

ጥበብ (አጭር ጽሕፈት) በሰፋት በሥራ ላይ ውሎ ነበር። ነገሮችን በመዝገብ የመያዝ ልምድ የነበረው ቀራጩ ማቴዎስ ይህ እውቀት ይኖረው ይሆናል። የክርስቶስን ድርጊቶችና ንግግሮች መዝግቧል የሚል አሳብም አለ። ይህን በማድረግም የወንጌላት መዝጋቢዎችን ጨምሮ የቀድሞ ክርስቲያን ጸሐፊዎች ልምድ የሚገባቸውን መነሻ ፈጥሯል። በወንጌላት መካከል ያለውን አስደናቂ ተዛምዶ ይህ ሁኔታ በከፊል ይገልጠዋል። ያም ቢባል አሠራሩ ልዩነቶችን ያጠፋል ማለት አይደለም። ምክንያቱም ከብዙ ሰዎች መካከል ይህ ልምድ የሚገኝበትን የመነሻ ባሕል የፈጠረ እርሱ ብቻ ነበር።

እነዚህን አጠቃላይ ግንዛቤዎች በአእምሮ በመያዝ ነው አንድ ሰው ኢየሱስ ወይም ሌሎች ሰዎች የተናገሯቸው ነገሮች፣ ትክክለኛነት ይጎድላቸዋል የሚሉትን የተለያዩ ንድፈ አሳቦች መመርመር የሚኖርበት። ይህ ተገቢ አባባል ነውን? በፍጹም አይደለም። ወንጌላት ትክክለኛነት የሚጎድላቸው ሊባሉ አይገባም። ምክንያቱም ተግባራዊ የሚሆኑና የወንጌላቱን ትክክለኛነት የሚያረጋግጡ ቢያንስ ሁለት አማራጮች አሉ።

1. አንደኛው መንገድ ጸሐፊዎቹ በኋለኛው ዘመን ከዳበረው ትክክለኛ የቃል ገለጣ ደረጃ ጋር የግድ መስማማት ወይም ያን መከተል ያልነበረባቸው መሆኑን መረዳት ነው። ይህ ገለጣ የኢየሱስን ንግግር ቃል በቃል በጽሑፍ ማስቀመጥን ሁልጊዜ እንደ ዋና ጉዳይ አይመለከትም። ይልቁንም የወንጌላውያኑ ቃላት ኢየሱስ የተናገራቸውን እውነቶች ይገልጣሉ? የሚለው ነው ዋናው ቁም ነገር። ኢየሱስ የተናገራቸውና በተለያዩ ወንጌላውያን የቀረቡት ገለጣዎች በትርጉማቸው አንዱ ከሌላው ይስማማሉ? የሚለውም ሌላ ጥያቄ ነው። መልሱ አዎ ከሆነ፣ የገለጣዎቹ ትክክለኛነት አያጠራጥርም።

በተግባር ሲታይ ይህን የመሰለው ሌሎች የተናገሩትን በቃል የመግለጡ ዘዴ አሁንም ይሠራበታል። በጥንቃቄ እስከተሠራበት ድረስ የተባለውን ነገር እውነተኛነት ማንም አይጠራጠርም። የሌላን ሰው ንግግር ቃል በቃል የመድገሙ ሁኔታ የተለመደ ወይም የሚቻል አይደለም። አንዳንድ ጊዜ ቃላትን ወይም አንቀጽን ሁሉ ደግሞ መናገሩ አዳጋች ነው። አንድ ሰው ከአንድ ተራ ውይይት እንዲወጡ የሚጠበቃቸው ጠቃሚ ንግግሮች፣ ዋና አሳቦችን፣ ዋና ዋና ጉዳዮችን፣ ከአንዱ ጉዳይ ወደ ሌላው የሚደረገውን ሽግግር ጨምሮ የውይይቱ አጠቃላይ አቅጣጫ ናቸው። ምንም እንኳን የተለያዩ ገለጣዎች ከነዚህ ሁኔታዎች ጋር እንዲስማሙ የሚጠበቅ ቢሆን፣ ወደ ዝርዝር ጉዳዮች ሲገባ ግን የተናጋሪዎችን ስሜትና ዓላማ የሚያንጸባርቁ ልዩነቶች እንደሚኖሩ ይጠበቃል። በተራ ውይይት ወቅት የሌላን ሰው ንግግር የሚገልጥ አንድ ሰው፣ ሰዎችን ቢለውጥ፣ ስምን በተውላጠ ስም ቢቀይር ወይም ተገላቢጦቹን ቢያደርግ፣ የቃላቱን የጊዜ ገለጣ፣ የግሎችን ድምጽ ወይም ሁኔታ ለውጦ ቢያቀርብ፣ ተመሳሳይ ነገሮችን ቢተካ የንግግሩን እውነትነት መጠራጠር ተገቢ አይደለም። ቃላትን መምረጥ ጠቃሚ ቢሆንም፣ ለማለት የተፈለገ ነገር በተለያዩ መንገዶች ሊገለጥ ይችላል። የቃላት እስትንፋስ እግዚአብሔር መሆን፣ እውነት የሚገለጠው በአንድ መንገድ ብቻ ነው ሊያስኝ አይችልም። ይልቁንም መንፈስ ቅዱስ በሰዎች በኩል የተናገረውና ቃል በቃል የተገለጠው ንግግር እውነት መሆኑን ነው የሚያመለክተው።

2. በአንድ ንግግር ውስጥ የተለያዩ ገለጣዎች ቢኖሩም እንኳ የመጽሐፍ ቅዱስን እውነተኛነት የመከላከያው ሁለተኛ አማራጭ የሚመሠረተው፡ ገለጣዎቹ የኢየሱስና የሌሎቹ ሰዎች የቃል ንግግሮች ያሉባቸው በመሆናቸው ላይ ነው። ግሪክኛውን ቋንቋ በመጠቀም ጊዜ መነሻ የሆነው ምክንያት ይህ ይሆናል። የኢየሱስን አስተምህሮ በአጭር አጻጻፍ የመዘገቡ ሰዎች፡ ዋናዎቹን ቃላት ለመያዝ ሲሉ የተጠቀሙበት ዘዴ ይህ መሆኑ አያጠራጥርም። በተጨማሪም ከአይሁድ መካከል የሠለጠኑና ከፍተኛ የማስታወስ ችሎታ ያላቸው ሰዎች በጊዜው መኖራቸው ግንዛቤ ሊሰጠው ይገባል። እነዚህ ሰዎች በሃያኛው ክፍለ ዘመን ከነበሩት ምዕራባውያን ይልቅ ዝርዝር ጉዳዮችን የማስታወስ ችሎታ የነበራቸው መሆኑ በአጠቃላይ ታምኖበታል።

አጭር አጻጻፍንና ትውስታን ከመጠቀም ባሻገር፡ መንፈስ ቅዱስ ኢየሱስ የተናገራቸውን ቃላት ወደ ሰዎች አእምሮ በማምጣት ያከናወነው ተግባርም ግንዛቤ ሊሰጠው ይገባል። ኢየሱስ ረዳት ስለሆነው መንፈስ ቅዱስ ሲናገር እንዲህ ብሏል፡- “አብ በስሜ የሚልከውን ግን መንፈስ ቅዱስ የሆነው አጽናኝ እርሱ ሁሉን ያስተምራችኋል፤ እኔም የነገርኋችሁን ሁሉ ያሳስባችኋል” (ዮሐ. 14:26)። መንፈስ ቅዱስ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ላሉና በቃል ለተነገሩ ሌሎች ክፍሎች ምዝገባ ምሪት ከሰጠ፡ ለወንጌላትም ይህንኑ ማድረጉ እርግጥ ነው።

አንድ ሰው በዚህ መንገድ ቢጠቀም፡ በተመሳሳይ ዘገባዎች ወይም ውይይቶች መካከል ያሉ ልዩነቶች የተገለጡት፡ የትኛውም ወንጌል ቢሆን በአንድ ሁኔታ የተነገሩ ወይም የተከናወኑ ድርጊቶችን ሁሉ ያልመዘገበ መሆኑን በመረዳት መሆኑን ይገነዘባል። እንደውም ማንኛውም የተመሳሳይ ጉዳይ ቅንብር ያንድን ንግግር ወይም ውይይት ዝርዝር ነገር የመዘገበ መሆኑ አጠራጣሪ ነው። ክርስቶስ አንዳንድ ትምህርቶቹን በተለያዩ አጋጣሚዎች ጥቂቱ ለየት ባለ ሁኔታ የደጋገማቸው መሆኑ ጥርጥር የለውም። በአንድ አጋጣሚ ብቻም ቢሆን ይህን መደጋገም ተጠቅሞበት ይሆናል። በመሆኑም በተለያዩ ሁኔታ በጥቂቱ የተገለጡ ተመሳሳይ ነገሮች ወይም ሁኔታዎች፡ በአንድ አጋጣሚ የተከናወኑና በተለያዩ መንገዶች የተገለጡ የአንድ ንግግር ምሳሌ ሊሆኑ ይችላሉ። እያንዳንዱም ጸሐፊ ለሱ የሚሆን ገለጣን እየመረጠ የዘገበ መሆኑን ያስረዳሉ። የዚህ አባባል ናሙና የሚሆነው ማቴዎስ፡ “በመንፈስ ድሆች የሆኑ ብጹዓን ናቸው፤ መንግሥተ ሰማያት የእነርሱ ናትና” (ማቴ. 5:3) የሚለው ሲሆን፤ ይህንኑ አባባል ሉቃስ እንዲህ በማለት ገልጦታል፡- “እናንተ ድሆች ብጹዓን ናችሁ፤ የእግዚአብሔር መንግሥተ የእናንተ ነውና” (ሉቃስ 6:20)። ኢየሱስ ይህን የብጹዕነት ቃል በተራራው ስብከቱ በተለያዩ አቀራረብ ገልጦት ይሆናል። እንዲያ ከሆነ መጀመሪያ ስለ ሦስተኛ ቁጥር ወይም ሰው ተናገረ፤ ሌላ ጊዜ ደግሞ ስለ ሁለተኛ ቁጥር (እናንተ ብሎ) ተናገረ፤ እና መንግሥተ ሰማያትን በሁለት አርእስት ጠቀሰው። በአንደኛው ንግግሩ ድኅነትን “በመንፈስ” በማለት ሲያብራራው፤ በሌላው ግን ይህን አላደረገም። በመሆኑም ከሁለቱ ወንጌላት የትኛውም ቢሆን ሙሉውን መልእክት እንዳልመዘገበ ስለምንረዳ፤ ይህ ገለጣ በጣም ይታመናል።

ስለ ሰናፍጭ ዛፍ የተነገረው ምሳሌ (ማቴ. 13:32፤ ማር. 4:32) ኢየሱስ በአንድ አጋጣሚ እንዴት አንድን ነገር ጥቂት ለየት ባለ መንገድ እንደደጋገመ ያመለክታል። በማቴዎስ ዘገባ መሠረት፡ የሰማይ ወፎች “በቅርንጫፎችሞ”

ይሰፍራሉ። በማርቆስ ዘገባ መሠረት ግን ወፎቹ “በጥላዋ” ይሰፍራሉ። ኢየሱስ የተናገረው የትኛውን ነው? ሁለቱንም ተናግሯል ለማለት የሚያስደፍር ሁኔታ አለ። እንደገና በማቴዎስ ገለጣ መሠረት በደብረዘይት ተራራ ስብከቱ ኢየሱስ ወደፊት የሚነሱ ሐሰተኞች “እኔ ክርስቶስ ነኝ” (ማቴ. 24:5) እያሉ ይመጣሉ ማለቱን ነው የገለጠው። ማርቆስና ሉቃስ ግን ሐሰተኛው “እኔ ነኝ” የሚል መሆኑን እንደገለጠ ነው የጠቀሱት (ማር. 13:6፤ ሉቃስ 21:8)። ይህን የመሰሉ አነስተኛ ልዩነቶች ብዙ ናቸው።

በሌሎች ሥፍራዎች ያሉት ልዩነቶችም ቀላል አይደሉም። “ስለዚህ” (ማቴ. 13:13) በሚለውና፣ “እንዳይሰረይላቸው” (ማር. 4:12) በሚለው ቃላት መካከል ያለው ልዩነት ትርጉምን በተመለከተ የሚጠቁመው ሰፊ ነገር አለ። ኢየሱስ ክርስቶስ በምሳሌ የተናገረው ተቃዋሚዎቹ ቀድሞውኑ በመንፈስ ዕውሮች በመሆናቸው ነው ወይስ የታወሩ እንዲሆኑ? ምናልባት ሁለቱንም ይሆናል የተናገረው። በማቴዎስ ገለጣ፣ ቃላቱ የሚናገሩት ስለኢየሱስ ጠላቶች ሲሆን፣ በሌሎቹ ግን ስለ ደቀ መዛሙርቱ ነው። እዚህም የትርጉሙ ልዩነት የጎላ ነው። እንዲህ የጎላ ልዩነቶች አዘውትረው ስለሚገጥሙ፣ መፍትሔያቸው ኢየሱስ ብዙ ጊዜ በአንድ ምክንያት ተመሳሳይ መሠረታዊ እውነቶችን ደጋግሞ የተናገረ መሆኑን መረዳቱ ነው።

በዚህ መሠረት እንግዲህ የተመሳሳይ ጉዳዮች ገለጣ ትክክል አለመሆን መሠረታዊ ነገር አለመሆኑን ለማሳየት ከሁለቱ አማራጮች አንዱ ወይም ሁለቱ በጣምራ በቂ ናቸው። በአሁኑ ጊዜ ያሉን ኢየሱስ የተናገራቸው ትክክለኛ ቃላት ወይም አስተዋጽኦዎቹ ናቸው ብሎ በትክክል ለመናገር ያዳግታል። ከሁለቱም የሆነ ነው ያለን ብለን ለመናገር እንችል ይሆናል። ለቀረበው ቃል እውነተኛነት ጠቃሚው ጉዳይ፣ የተጻፈውን ነገር በመምራት ረገድ መንፈስ ቅዱስ የነበረውን ሚና መገንዘቡ ነው። ወንጌላት በብዙ ሁኔታዎች እርስ በርሳቸው ከመለያየት ይልቅ አንድ መሆናቸውን ከዚህ መገንዘቡ አያዳግትም።

በተለያዩ ቅደም ተከተል በወንጌላውያን ስለቀረቡ ሁኔታዎች ታዲያ ምን ይባል? በመጀመሪያ በሁለት ሁኔታዎች መሠረት፣ ማለት በተወሰነ ክልልና በተመሳሳይ ሁኔታ እንዲሁም ሁለቱን በብዙ ረገድ በማገናኘት አንድ ውሳኔ ላይ ለመድረስ ይቻላል። የገለጣዎቹ ዋና ነገሮች ከተለያዩ ግን የአንድ ክንውን ዘገባዎች ሆነው ሊወሰዱ አይገባም። ስለዚህ የቅደም ተከተል ልዩነት፣ በአንድ ወሳኝ ጊዜ የሆኑና የተለያዩ ሁኔታዎችን በዝርዝር የሚያመለክት ሊሆን ይችላል። ወንጌላት በቃላትም ሆነ በሁኔታ ያላቸውን በተመሳሳይ ቅደም ተከተል አለማቅረባቸው ችግር ሊሆን የሚችለው፣ ጸሐፊዎቹ አንድ ወጥ የሆነ የጊዜ ቅደም ተከተል መከተል ነበረባቸው የሚል አስተሳሰብ ሲኖር፣ ወይም የታሪኩን ቅደም ተከተል ሙሉ በሙሉ ጠብቀው እንደገና ያናጉታል የሚል እምነት ሲኖር ነው። የመጀመሪያው እምነት ተገቢ ያለመሆኑ ግልጽ ሲሆን፣ ሁለተኛው ሊሆን የሚችል አይደለም። ምንም እንኳን የቅደም ተከተል ቅንብር እጅጉን የሚጠበቅ ቢሆን፣ ለጥሩ ዘገባ ቅድመ ሁኔታ ሊሆን አይችልም። ጸሐፊዎቹ ወይም ደራሲዎቹ ለዓላማቸው የሚጠቅም መስሎ ከታያቸው፣ የሚጽፉትን ነገር በቅደም ተከተል ከማድረግ ይልቅ በጉዳዩ የማቀናበር ነጻነት አላቸው። ይህ ደራሲዎች የሚገለገሉበት ነጻነት፣ በወንጌላት ጽሑፍ ብዙ የቅደም

ተከተል ልዩነቶች ያስከትላል። ሁኔታው የወንጌላትን ጽሑፍ በቅደም ተከተል ለማዛመድ ለሚሻ ሰው ችግር ይፈጥርበታል። የትኛው ወንጌላዊ ነው ያን የቅደም ተከተል ሥርዓት ተከትሎ የጻፈ? አንድን ጊዜ ወይም ቦታ ሲጠቀስ የሚፈለገውን ነገር ይጠቁም ይሆናል፤ ሁሉ የሚሆን ግን አይደለም። ይሁን እንጂ ይህ የደራሲው ሳይሆን ጽሑፉን የሚያዛምደው ሰው ችግር ነው።

በመጨረሻም የወንጌላትን ተዛምዶ በጥንቃቄ የሚያነብ አንድ ሰው ሁነቶችን በመዘርዘር ጊዜ፣ በሁለት ወይም ሦስት ወንጌላውያን መካከል ልዩነት መኖሩን ልብ ይላል። ይህን የመሳሰሉትን ጥቂት የሁነት ምሳሌዎችን በመገንዘብ እውነት የሆነ ወይም የሚመስል ምንም ልዩነት ያለመኖሩንም ይረዳል። በብዙ ሁኔታ ይህ መፍትሔ ባይሆንም፣ መፍትሔውን ማግኘቱ ግን አይከብድም። አንዳንድ ጸሐፊዎች አንድን ነገር በሚተርኩበት ጊዜ የተባለውን፣ የሆነውንና ተከታታይ ሁኔታዎችን በመግለጥ ረገድ በብዙ ነጥቦች መለያየታቸው የሚሆንና ሊሆን የሚችል ነገር ነው።

ይህ እውነት በዕለት ተዕለት ልምምድ የተረጋገጠ ነው። በአንድ የጨዋታ ሜዳ የተለያየ አቅጣጫ አጫዋች ዳኞች የሚመደቡት የተለያዩ ነገሮችን ይመለከቱ ዘንድ ነው። በተመሳሳይ ሁኔታ በጎዳና ማቋረጫዎች ላይ የተመደቡ ብልህና ረጋ ያሉ ተመልካቾች ስለ አንድ የተሽከርካሪ አደጋ የተመለከቱትን የሚገልጡት በተለያየ መንገድ ነው። በዚህ አኳኋን በአንድ ስብሰባ ላይ የተገኙ ብቁዕ ጋዜጠኞች ስለ ጉባኤው በሚገልጡበት ጊዜ ዘገባቸው ይለያያል። ለምን? ምክንያቱም እያንዳንዱ ጋዜጠኛ የሚገልጠው እሱ ከተመለከተው አንጻር ወይም በተጠቀመበት የመረጃ ምንጭ ላይ በመመሥረት ስለሚሆን ነው። እያንዳንዱ ተራኪ የሚገልጠውን ነገር የሚያቀርበው፣ ከዓላማው ጋር በሚስማማ አኳኋን በማቀናበር ነው። አንደኛው ተመልካች የገለጠውን ሌላው በሁለቱም ወገን ሐሰት በማይታይበት ሁኔታ በዝምታ ያልፈው ይሆናል። በጣም የተቀራረበ ተመሳሳይነት ያላቸው ገለጣዎች ቢኖሩ ግን፣ በሥራው ግብረአበርነት ወይም አብሮነት መኖሩን የሚያስጠረጥር ሁኔታ ይፈጠራል።

ምንም እንኳን የወንጌላት ገለጣዎች ላይ ላዩን እርስ በርሳቸው የሚቃረኑ ቢመስሉ፣ ጸሐፊዎች ያቀረቧቸው የተለያዩ ምልክታዎችና ምርጫዎች እራሳቸው የትክክለኛነትና ተአማኒነት ምልክቶች ናቸው። በዚህ ምሳሌ መሠረት ተቃርኖዎቹ የሚመስሉ እንጂ በእርግጥ ያሉ አይደሉም። በጥንቃቄ መፈተሽ በጽሑፉ ውስጥ ያሉ የሚመስሉ ተቃርኖዎችን ለመፍታትና ገለጣዎቹን ለማዛመድ ይረዳል። አንድ ሰው ግልጥና አሳማኝ መፍትሔዎች የማይገኝላቸው የሚመስሉ ተቃርኖዎች ቢገጥሙት እንኳ ይህን ለመቀበል መገፋፋት የለበትም። የሚቃረኑ በሚመስሉ ገለጣዎች መካከል ያሉትን እውነተኛና ዋና ዋና ተዛምዶዎች ለማቅረብ የሚያስችል በቂ መግለጫ የለም።

እነዚህ ግንዛቤዎች፣ በወንጌላት ተዛምዶ ንጽጽር ጥናት ወቅት የሚገጥሙ ችግሮችን ሁሉ አያስወግዱም። ይሁን እንጂ ለሌላ ጉዳዮች ተገቢ እና እውነት እንደመሆናቸው፣ በወንጌላት ጥናትም ጠቃሚ መመሪያዎች ናቸው። አብዛኛዎቹን የማዛመድ ችግሮች በአጥጋቢ ሁኔታ ይፈታሉ። አጥጋቢ መረጃዊ መፍትሔ የሌላቸው ጉዳዮች ሲገጥሙ፣ ያልሆነ ትርጉም ለመስጠት ከመጣር ይልቅ ነገሩን እንዳለ መተው ይሻላል። የእጅ ጽሑፍ ወደ ሌላ በሚገለጥበት ጊዜ የጽሑፍ መዛባት ይፈጸም ይሆናል፤ ይህ የስሕተት ቀላል ምክንያት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ እስትንፋስ

እግዚአብሔር መሆኑን የሚያምን ተማሪ እግዚአብሔር ቃል ውስጥ ላለ ችግር ሁሉ መፍትሔ እንዲፈልግ ግዴታ የለበትም። ወንጌላት ተአማኒ መሆናቸው በተደጋጋሚ ከመረጋገጡ አንጻር፤ አንድ ሰው ወንጌላት እርስ በራሳቸው የሚቃረኑበትን መረጃ አቀርባለሁ ቢል አጉል ድፍረት አይሆንም? ታሪካዊ ገለጣዎች የሚይዙትን መረጃዎች መምረጡ የግድ አስፈላጊ ነው። የወንጌላት ጸሐፊዎች ታሪክ ሲዘግቡ አንድ ቀን፤ አንድ ሰው ጽሑፎቻቸውን ያዛምዳቸው ይሆናል ብለው እያሰቡ አልነበረም። ታሪካዊ ዘገባቸውን ለመጠራጠር ምንም የሚታመን ምክንያት የለንም። የዘገባ ዓላማቸው በጣም የተለያየ ነበር። በቀላሉ የተዛመዱ ታሪኮችን ለመጻፍ በፈልጉና፤ አድርገውት ቢሆን ኑሮ፤ የአሁኑን የማዛመድ ተግባር እጅግ ያቀሉት ነበር። ይህን ማድረጉ ግን መንፈስ ቅዱስ ከመራቸው አቅጣጫ ያዛባቸውና፤ የወንጌላትን የአጻጻፍ ባሕርይ እጅግ ይቀይረው ይሆናል። የወንጌላት ባሕርይም ይጠፋና የምሥራቹ ቃል ልዩ ልዩ ገለጣዎች ውጤት አልባ ይሆኑ ነበር።

ኢየሱስ የተናገረባቸው ቋንቋዎች

ብዙ የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች በመጀመሪያ ክፍለ ዘመን የኖሩ ፍልስጢማውያን ይጠቀሙበት የነበረውን ቋንቋ ለማጥናት ሞክረዋል። ኢየሱስ በመጀመሪያ የተናገራቸው ቋንቋዎች፡ እኛ ስለ ወንጌላት አጀማመር ባለን ታሪካዊ መረጃ አመለካከት ላይ ተጽዕኖ ያደርጋል። ለምሳሌ ኢየሱስ ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠቀመበት ቋንቋ አረማይክ⁶⁷ በመሆኑና ወንጌላት የአረማይክን ቃላትና አሳብ በመያዛቸው የወንጌልን እውነተኛነት ያረጋግጣል። በተቃራኒው ደግሞ ኢየሱስ ይናገር የነበረው በሴማዊ ቋንቋ አይደለም ቢባል፤ የቃሉን ሥልጣን ተዓማኒነት ያዛባዋል የሚል ክርክርም አልፎ አልፎ አለ።

የክርክሩ ሁኔታ ምንድነው? ላቲንኛ ፍልስጥኤም ውስጥ በቋንቋነት ማገልገሉ የተለመደ አልነበረም። ይህን ለማለት የሚያስደፍረው፡ የሮማውያን ወታደሮች ምድራቱን ድል አደረጉ ማለት ላቲንኛ ድል አድርጓል ማለት ባለመሆኑ ነው። ታላቁ እስክንድር ከክርስቶስ ልደት በፊት በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተቀዳጀውን ድል በመከተል፤ በግሪኮች ቋንቋና ባሕላዊ እንቅስቃሴ፤ ግሪክኛ ዋነኛው የጋራ መገልገያ ቋንቋ ሆኖ ነበር። የሮማውያን ወረራና ድልም የጎላ ለውጥ አላመጣበትም። በክርስቶስ ዘመን፤ ግሪክኛ በፍልስጥኤም ምድር የነበረው ጠቀሜታ ምን ነበር? ጥቂት የተማሩ ሰዎች የሚጠቀሙበት የባሕልና የንግድ ቋንቋ ነበር። ወይስ ተራውም ሰው የሚገለገልበት? ከምሁራን ውጭ ሌሎችም የሚገለገሉበት ከሆነ፤ አጠቃቀሙ ምን ያህል የሰፋ ነበር? የአረማውያን ቋንቋስ ብዙሃኑ ባጠቃላይ የሚገለገሉበት ነበር? ከመካከለኛው ዘመን ወዲህ ያለው አመለካከት፤ ወደ ባቢሎን ከተደረገው ፍልሰት አንስቶ የዕብራይስጥ ቋንቋ ቀስ በቀስ ሕልውናው አከተመና የአረማይክ ቋንቋ በአይሁዳውያን መካከል የዕለት ከዕለት መነጋገሪያ ሆነ የሚል ነው። ይሁን እንጂ የዕብራይስጥ ቋንቋ በእርግጥ ሕይወቱ አክትሞ፤ የአይሁድ ምሁራን የሚገለገሉበት የሃይማኖት ቋንቋ ሆኖ ነበር? ከነዚህ ሦስት ቋንቋዎች አንዱ የበላይነት ነበረው የሚለውን አሳብ የሚደግፉ ሰዎች አልጠፉም። ፍልስጥኤም ውስጥ በአንደኛው ክፍለ ዘመን አይሁዳውያን ሦስቱንም ቋንቋዎች ይገለገሉባቸው ነበር የሚሉ መረጃዎችም ተገኝተዋል።

በቅርቡ በክርስቶምድር ቁፋሮ የተገኘው መረጃ ይህን ችግር በመፍታት ረገድ ብዙ ረድቷል። የሙታን አፅም ማሳረፊያዎች ወይም መቃብሮች አንዳንዴ ጽሑፍ ይገኝባቸዋል። መቃብር ውስጥ ወይም ሃውልት ላይ ተጽፈው የተገኙ ቋንቋዎች ጥንት የነበሩ ሰዎች ይናገሯቸው የነበሩ ቋንቋዎች መሆናቸው ተገምቷል። የምድር ቁፋሮ ተመራማሪ የሆነ አንድ ግለሰብ ፍልስጥኤም ውስጥ ያሉትን የመቃብር ሥፍራዎች

⁶⁷ አረማይክ ጥንት አራም አሁን ደግሞ ሲሪያ የተባለችው ግዛት ቋንቋ ነበር። ቋንቋው ሴማዊ ሲሆን፤ ከዕብራውያን ቋንቋ ጋርም ይዛመዳል። ከክርስቶስ ልደት በፊት 1000 ዓ.ዓ-500 ዓ.ም ድረስ በሶሪያ፤ በባቢሎን፤ በአሦርና በሜሶፖታሚያ የሚነገርም ቋንቋ ነበር። ፊደሎቹም ከዕብራውያን ፊደል ጋር ይመሳሰላሉ።

የብሉይ ኪዳን ግማሹ ክፍል የተጻፈው በአረማይክ ነበር። በአረማይክ የተጻፉ ሥነ-ጽሑፎች በምዕራብ ከግብፅ እስከ ሰሜን ካውካስ ተራራዎች፤ በምስራቅ ህንድ፤ ቻይናና በደቡብ ዓረብ ውስጥ በሚገኘው ናባታ ግዛት ይገኙ ነበር። አረማይክ ከክርስቶስ ልደት በፊት 550-450 ዓ.ዓ. ድረስ የፋርስ የመንግሥት የሥራ ቋንቋ በመሆን አገልግሏል።

በመጠኑ መርምሮ፥ ከሞላ ጎደል በሦስቱም ቋንቋዎች በእኩልነት የተጻፉ መረጃዎችን አግኝቷል።

እነዚህ ሦስት ቋንቋዎች በጊዜው ስለመኖራቸው የቀረበው ይህ ማስረጃ፥ ሙት ባሕር አካባቢ ባሉት ዋሻዎች ውስጥ በተደረገው ቁፋሮ ተጠናክሯል። በዚህ “የደብዳቤዎች ዋሻ” ይጋል ያዲን የተባሉ ሰውና ተባባሪዎቻቸው ከአሥራ አምስት ያላነሱ ደብዳቤዎች አግኝተዋል። ከአርባ የበለጡ ጥንታዊ ውሎች እና ደረሰኞችም ሰብስበዋል። የእነዚህ ማስረጃዎች ዕድሜ፥ ከአንደኛው መቶ ክፍለ ዘመን የመጨረሻ ዓመታት ባር-ኮክባ የተባለ አይሁዳዊ አመፅ እስካስነሣበት ከ132-135 ዓ.ም. ይደርሳል። ዋሻው ይህ ሰውና ተከታዮቹ ይደበቁበት የነበረ ይመስላል። ደብዳቤዎቹም ወታደራዊና የዕለት ተዕለት ጉዳዮችን የሚገልጡ ሳይሆኑ አይቀርም። ሦስቱ ማለት ግሪክኛ፥ ዕብራይስጥኛ እና አረማይክ ቋንቋዎች በደብዳቤዎቹና በተለያዩ የታሪክ ሰነዶች ውስጥ ተገኝተዋል። እነዚህ ሰዎች ምሁራን አልነበሩም። ቋንቋዎቹን መረዳታቸውና በነሱም መገልገላቸው፥ በፍልስጥኤም ምድር የነበሩ ሰዎች ባጠቃላይ በቋንቋዎቹ መጠቀማቸውን ያመለክታል። ይህ ሁኔታ የዕብራይስጥ ቋንቋ ለአይሁድ ምሁራን ብቻ አለመሆኑን፥ ግሪክኛ ደግሞ የንግድና የባሕል ቋንቋ ብቻ አለመሆኑን ያስገነዝባል። ከአረማውኛ ጋር ሁለቱ ቋንቋዎች ሰው ሁሉ ይጠቀምባቸው የነበሩ ቋንቋዎች ሳይሆኑ አይቀሩም። ከዚህ በመነሣት ኢየሱስ በሦስቱም ቋንቋዎች በቀላሉ ይናገር ነበር ለማለት ይቻላል።

አድልኦ በሌለበት ሁኔታ ወንጌላትን ማጥናት፥ ኢየሱስ በምድር በነበረ ጊዜ ያለው የቋንቋ ሁኔታ ይህን የሚመስል መሆኑን ለማረጋገጥ ይረዳል። ሮበርት ገንዳሪ የተባሉት ተመራማሪ በክርስቶምድ ቁፋሮ ያገኙትን መረጃና የብሉይ ኪዳን ጥቅሶችን በማዛመድ ሦስቱ ቋንቋዎች ያኔ ያገለግሉ እንደነበር አረጋግጠዋል። በግሪክኛ በተጻፉት ወንጌላት ውስጥ የሴም ቋንቋ ከሆነው አረማይክ ወይም ከዕብራይስጥ አባባሎች መገኘታቸው፥ የሴማዊው ቋንቋ በአንደኛው መቶ ክፍለ ዘመን በነበረችው ፍልስጥኤም ውስጥ ሙሉ በሙሉ ጥቅም ላይ ውሏል ማለት አይደለም። በብዙ ቋንቋዎች በሚገለገሉ አካባቢዎች በአገላለጥና በቃላት አጠቃቀም ረገድ ቋንቋዎቹ አንዱ በሌላው ውስጥ የመወራረስ ሁኔታ ታይቶባቸዋል። ለምሳሌ በግሪክኛ በተተረጎመው ብሉይ ኪዳን (“ሰጥቱዋጂንት”⁶⁸) ውስጥ፥ የሴማውያን አገላለጥ ዘይቤ በብዛት ይታይበታል። ይህ በጊዜው ተስፋፍቶ የነበረና በብዙ ቋንቋዎች የመጠቀም ልማድ፥ ፍልስጥኤም ውስጥ ይነገር በነበረው ግሪክኛ ላይ ከባድ ተጽእኖ አድርጓል። ግሪክኛ በሴም ቋንቋ ወደሚገለገሉ አካባቢዎች መግባቱ፥ ከዚያ ወዲህ በሥፍራው ይነገር የነበረው ግሪክኛ

68 የሰብዓው ሊቃውንት ትርጉም (ሰጥቱዋጂንት) በግሪክኛ ለተተረጎመው የዕብራውያን ብሉይ ኪዳን የተሰጠ ስም ነው። የዚህ ትርጉም እውነተኛ ታሪክ በትክክል አልታወቀም። በሙሴ የተጻፉት አምስት የአሪት መጻሕፍት በመጀመሪያ የተተረጎሙት፥ ግብፅ ውስጥ ከክርስቶስ ልደት በፊት ከ285-246 ዓ.ዓ. በነበረው ጊዜ ውስጥ ነበር። እንዲያ የተደረገው ግሪክኛ ተናጋሪ ለሆኑ አይሁዳውያን ጥቅም ነበር። ቀሪው የብሉይ ኪዳን ክፍል ከ117 ዓ.ዓ. በፊት ተተረጎመ። የአዋልድ መጻሕፍት ደግሞ ከ117 ዓ.ዓ. እስከ ክርስቶስ ልደት በነበረው ጊዜ የተተረጎመ መሆኑ ይታወቃል።

የመጀመሪያው የብሉይ ኪዳን ትርጉም ሰጥቱዋጂንት በግም የታወቀ ስለነበር፥ የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች፥ በተለይም ሉቃስና ወደ ዕብራውያን መልእክት የጻፈው ግለሰብ ከዚያ ይጠቅሱ ነበር።

ሰጥቱዋጂንት በብዙ ቋንቋዎች ተተርጉሟል። ይህም ዓረብኛን፥ ኮፒቲክን፥ የአርመን ቋንቋን፥ ሳቲንኛን፥ ምፍልባትንም ግዕዝን ያጠቃልላል። ዛሬም በግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ብሉይ ኪዳን ውስጥ ዋነኛ የመገልገያ ቋንቋ ነው።

የሴምን ቋንቋ ዘይቤና አስተሳሰብ ዘዴዎችን የሚያንጸባርቅ መሆኑን ለመረዳት ምክንያት ይሆናል።

ወንጌላትና የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ፡ ክርስቶስ በምድር በተመላለሰበትና ባስተማረበት ጊዜ ግሪክኛ የጊዜው ቋንቋ መሆኑን ይበልጥ ያረጋግጣሉ። ከአሥራ ሁለቱ ደቀ መዛሙርት ሁለቱ፤ እንድርያስና ፊሊጶስ ስማቸው ግሪክኛ ነበር። የሐንስ 12፡20-23 ውስጥ ያለው ቃል ፊሊጶስ፤ እንድርያስና ኢየሱስ ግሪክኛ ይሰሙና ይናገሩ እንደነበር ያመለክታል። ከአሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ዋና የነበረው ጴጥሮስ በዕብራይስጥ ስምምን፤ በአረማይክ ክፉ፤ እንዲሁም በግሪክ ጴጥሮስ በሚለው ስም ይጠራ ነበር። ጴጥሮስ፤ ሐዋርያት ሥራ ምዕራፍ 10 ውስጥ እንደተመለከተው ለቆርነሊዮስ ቤተሰብ የተናገረውና በሰሙ የተሰየሙትን ሁለት መልእክቶች የጻፈው በግሪክኛ ሳይሆን አይቀርም። ያ ገሊላዊ ዓሳ አጥማጅ በግሪክኛ ስም መጠራቱ፤ ግሪክኛ መናገሩና መጻፉ፤ ዝቅተኛ ትምህርት ያላቸው ሰዎች እንኳ ያን ቋንቋ ሊገለገሉበት ይችሉ እንደነበር ያረጋግጣል። በግሪክኛ በተጻፈው የሐንስ ወንጌል ምዕራፍ 21 ውስጥ ኢየሱስ የተለያዩ ሁለት ግሪክኛ ቃላት ተናግሯል። እነዚያም ስለ “ፍቅር” እና “መንጋውን” ስለመጠበቅ የሚገልጡ ነበሩ። ጴጥሮስም “ማወቅ” የሚለውን ቃል ለመግለጥ በሁለት የተለያዩ ቃላት ተጠቅሟል። እነዚህ ጥንድ ቃላት አረማይክና ዕብራይስጥ ውስጥ ልዩነታቸው ጎልቶ አይታይም። በግሪክኛ የተደረገው የቃላት ምልልስ ግን ልዩነት እንዳላቸው ያመለክታል። ስለሆነም በኢየሱስና በጴጥሮስ መካከል ይደረግ የነበረው የንግግር ልውውጥ በግሪክኛ ነበር ለማለት ይቻላል። እንዲሁም ማቴዎስ ወንጌል 16፡18 የተጠቀሱት ‘ፔትራ’ እና ‘ጴጥሮስ’ የሚሉት ቃላት ዕብራይስጥና አረማይክ ቋንቋ ውስጥ ልዩነታቸው አይታይም። በግሪክኛ በተደረገው ንግግር ግን ልዩነት እንዳላቸው በተሻለ ሁኔታ ይታያል። ኢየሱስ ግሪካዊት በሆነችው የሲሮፊኒቃዊት ሴት (ማርቆስ 7፡26)፤ ከሮማዊው መቶ አለቃና ከጲላሞስ ጋር የተነጋገረው በግሪክኛ እንደነበር ይገመታል። እስጢፋኖስ (ሐዋ. 7) እና ያዕቆብ (ሐዋ. 15) በንግግራቸው ከሰጥቱዋጂንት መጥቀሳቸው፤ በግሪክኛ ለመገልገላቸው የሚጠቀስ ማረጋገጫ ነው።

አረማይክ በአንደኛው መቶ ክፍለ ዘመን በነበረው የፍልስጥኤም ምድር ሕዝቡ ይናገረው የነበረ ቋንቋ መሆኑ በመጽሐፍ ቅዱስም ሆነ ከዚያ ውጭ ባሉ ምንጮች ተረጋግጧል። ከክርስቶስ ልደት በፊት በሁሉም የፍልስጥኤም ክልሎች ይኖሩ የነበሩ አይሁዳውያን ቋንቋ አረማይክ መሆኑ ይታወቃል። ወንጌላት ውስጥ የሚታዩት ሴማዊ የአገላለጥ ዘይቤዎች፤ ለዚህ እንደ አጠቃላይ ማረጋገጫ ተቆጥረዋል፤ ይህንንም ወንጌላት ውስጥ በብዛት በሚገኙት የአረማይክ ቃላትና ስሞች ለማየት ይቻላል። ክርስቶስ በዚህ ምድር በነበረ ጊዜ፤ አረማይክ ሕዝቡ የሚጠቀምበት ብቸኛ ቋንቋ ተደርጎ ይታሰብ ነበር። የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎችና (ዮሐ. 19፡20፤ ሐዋ. 21፡40፤ 22፡25፤ 26፡14)፤ የቤተ ክርስቲያን ሽማግሌዎች ‘ዕብራውያን’ የሚለውን ቃል በሚጠቀሱበት ጊዜ፤ በእርግጥም ‘አረማይክ’ የሚለውን ቃል ማለታቸው ነው ብለው አንዳንዶች ያስባሉ።

አረማይክ ከወንጌላት ጋር ተዛምዶ ያለው መሆኑ፤ በፍልስጥኤም የነበሩ ሰዎች ሁሉ ይገለገሉበት የነበረ ብቸኛ ቋንቋ አያሰኘውም። ከዚህ በፊት በግሪክኛ ጥቂት ቃላት ከአረማይክ ቃል በቃል ተወስደዋል ተብሎ ይታሰብ ነበር። እሁን ግን ቢያንስ እነዚህ ጥቂት ቃላት በእርግጥም የአረማይክ ቃላት መሆናቸው ታውቋል (ማቴ. 27፡46፤ ማር. 5፡41፤ 7፡34፤ 14፡36፤ 15፡34)። ከነዚህም ጥቂቶቹ ደግሞ የዕብራይስጥ

ቃላት ነበሩ። ስለዚህ የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች፣ ወይም የቤተ ክርስቲያን ሽማግሌዎች ስለ ዕብራይስጥ ቋንቋ በሚጠቅሱበት ጊዜ የዕብራይስጥ ቋንቋን መጠቀማቸው ነበር። በተጨማሪም በዛ ጊዜ የነበሩ የአይሁድ ምሁራን በጽሑፋቸው ዕብራይስጥ ቋንቋን ይጠቀሙ እንደነበር ማረጋገጫ አለ። ይህ ቋንቋ ሙት ቋንቋም አልነበረም። በዚህ ፋንታ ቋንቋው ሕዝቡ የሚጠቀሙበት፣ የተለመደ፣ አዳዲስ ቃላት የሚፈጠሩበትና የሕዝቡን የእለት ተእለት ኑሮ የሚገልጥ ቃላት ያለው ቋንቋ ይመስላል። በአይሁድ ምሁራን ሥነ-ጽሑፍ ውስጥ የዕብራይስጥ ቋንቋ በውይይት መልክ ያገለግል ስለነበር፣ የውይይቱ ዋና ጉዳይ የዕለት ተዕለት ክንውኖችን ጭምር ያካተተ እንጂ ምሁራዊ ጉዳዮችን ብቻ የያዘ አልነበረም። ቁምራን በተባለው ዋሻ ውስጥ በተደረገው ምርምርም በዕብራይስጥ የተጻፉ ብዙ ሰነዶች ተገኝተዋል። እነዚህ ሰነዶች የያዘቸው ጉዳዮች በምሁራን ብቻ የተጻፉ ሳይሆኑ፣ በሌሎችም ተራ ሰዎች የተጻፉ ነበሩ። ስለሆነም ሰነዶቹን ማንኛውም ተራ ሰው ሊረዳቸው ይችላል ነበር። አንዳንድ ሰዎች አረማይክ ቋንቋ ዕብራይስጥን እንደ ተራ የሕዝብ ቋንቋ ሙሉ በሙሉ በፍጥነት ተክቷል ብለን መጠብቅ የለብንም ብለው ይከራከራሉ። አረማይክ ከመነሻው በንግዱ እንቅስቃሴና በመንግሥት ሥልጣን ደረጃ የነበሩ የአይሁድ ማኅበረሰቦች ይናገሩት ነበር። ቀስ በቀስ የተራውና ያልተማረው ሕዝብ የመናገሪያና የጽሑፍ ቋንቋ ለመሆን በቃ። ዕብራይስጥኛ ግን የተራው ሕዝብ ቋንቋ ሆኖ ነው የኖረው። የመናገሪያ ቋንቋነቱ የመጨረሻ አደጋ የገጠመው፣ የአይሁድ አብዮታውያን ትግል ከ132-135 ዓ.ም. በተደረገው ጦርነት ድል ከተመታ በኋላ ነው።

ከዚያ ወዲህ ግሪክኛ፣ ዕብራይስጥ እና አረማይክ ቋንቋዎች ፍልስጥኤም ምድር ውስጥ ይኖሩ በነበሩ አይሁዳውያን ኢየሱስ እስከመጣ ድረስ የሚረዷቸውና የሚናገሯቸው ቋንቋዎች እንደነበሩ ይገመታል። ከሕዝቡ ስንቱ፣ የትኛውን ቋንቋ ይናገረው ነበር? የሚለውን መገመቱ ያዳግታል። ምናልባት ከነዚህ አንደኛው ቋንቋ ባንድ አካባቢ ከሌሎቹ ይበልጥ ተናጋሪ የነበረው ሊሆን ይችላል። በዚያም ሆነ በዚህ፣ ምድሪቱ የተለያዩ ቋንቋዎች የሚነገሩበት ነበረች። ኢየሱስ በሦስቱም ቋንቋዎች ይናገር ነበር ብሎ ለመናገርም ይቻላል። የዚህ እውነት ማረጋገጫዎችም ወንጌላት ውስጥ አሉ።

የክርስቶስ ምድራዊ ሕይወት ቅደም ተከተል

የክርስቶስ ምድራዊ ሕይወት ቅደም ተከተል በሚጠናበት ጊዜ ጥርጣሬ የሚያጠላባቸው ብዙ ጉዳዮች አሉ። ክርስቶስ የተወለደው በአንድ⁶⁹ ዓመተ ምሕረት መሆኑና የሞተው ደግሞ በሠላሳ ዓመተ ምሕረት መሆኑ ይገመታል። ይሁን እንጂ እነዚህ አጠቃላይ አሳቦች ናቸው። የክርስቶስን ልደት እንደመነሻ ነጥብ ለመጠቀም የሚፈልገው ጎርጎሪሳዊ የፈረንጆች የቀን አቆጣጠር ከታወቀበት ከ525 ዓ.ም. ጀምሮ ስሕተት ነበረበት። በእንግሊዝኛ “ኤ. ዲ.” የሚለው ምሕፃረ ቃል የተገኘው በላቲንኛ “ኦድዳሚኖ” ከሚለው ቃል ሲሆን፤ ትርጉሙም “ከክርስቶስ ልደት በኋላ” ማለት ነው። ነገር ግን በኋላ የተገኙት ማስረጃዎች እንደገለጡት ኢየሱስ የተወለደው ከአንድ ዓመተ ምሕረት በፊት ነበር።

ምንም እንኳን ቀናትን በተመለከተ ፍጹም እርግጠኛ መሆን የማይቻል ቢሆን፤ ኢየሱስ በምድር የኖረበትን ጊዜ በተመለከተ ግን ብዙ ለማለት ይቻላል። የበለጠ ዝርዝር መረጃ ለመስጠት ይቻል ዘንድ አንዳንድ የተመረጡ ሁነቶችና ገለጣዎች ለውይይት ይቀርባሉ።

የታላቁ ሄሮድስ ሞት

በማቴዎስ ወንጌል 2:1 እና በሉቃስ 1:5 መሠረት ኢየሱስ በተወለደ ጊዜ፤ ታላቁ ሄሮድስ የአይሁዳውያን ንጉሥ ነበር። በአንዳንድ ሌሎች ምንጮች አሁን እንደተገለጠው ደግሞ፤ ሄሮድስ የሞተው ከክርስቶስ ልደት አራት ዓመት ቀደም ብሎ ነበር። በአይሁድ አቆጣጠር የኒሳን ወር አንደኛው ቀን እንዳለፈ ማለት ነው። ኢየሱስ የተወለደው፤ ከዚያ ቀደም ሲል በነበሩት ሁለት ዓመታት ውስጥ መሆን አለበት። ምክንያቱም ሄሮድስ ኮከቡ የታየበትን ዘመን ከተረዳ በኋላ ነበር (ማቴ. 2:7) ሁለት ዓመትና ከዚያ በታች የሆኑ ወንድ ሕፃናት ሁሉ እንዲገደሉ ትእዛዝ የሰጠው (ማቴ. 2:16)። ስለዚህ ኢየሱስ የተወለደው፤ በ6 እና በ4 ዓመተ ዓለም መካከል መሆን አለበት።

በአውግስጦስ ቄሣር ዘመን የተከናወነው የሕዝብ ቆጠራ

ሉቃስ ወንጌል ምዕራፍ 2:1-2 ባለው ክፍል የተጻፈው ቃል ክርስቶስ የተወለደው በሮማዊው ገዥ በአውግስጦስ ቄሣር ግዛት ውስጥ መሆኑን ይገልጣል። ከዚህ ጋር ምንም እንኳን አንዳንዶች ሉቃስ የሕዝብ ቆጠራው የተከናወነው ከዚህ ሰው አገዛዝ በፊት ያለ ቢመስላቸው፤ የክርስቶስ ልደት ሶሪያ ውስጥ ከነበረው ቄሬኔዎስ ከተባለው ሮማዊ ገዢ አስተዳደር ጋርም ሳያገናኘው አይቀርም። አውግስጦስ ቄሣር ከክርስቶስ ልደት በፊት 30 ዓመት ቀደም ብሎ በመጀመር እስከ 14 ዓ.ም. በዘለቀው የአገዛዝ ዘመኑ የሕዝብ ቆጠራ ሥርዓት አውጥቶ ነበር። ያንን ነው ሉቃስ በምዕራፍ 2:1 ውስጥ የሚጠቅሰው። ኢየሱስ ክርስቶስ በሚወለድበት ጊዜ የሴፍና ማርያም ወደ ቤተሰባቸው እንዲሄዱ ያደረጋቸው የሕዝብ ቆጠራ፤ ከሥርዓቶቹ አንዱና ቄሬኔዎስ ገዥ በነበረ ጊዜ የተከናወነ ነበር፤ (የሐዋርያት ሥራ 5:37 የሚያመለክተው፤ ምናልባት በስድስት ዓመተ ምሕረት የተከናወነውንና ሁለተኛውን ቆጠራ ሳይሆን አይቀርም)።

⁶⁹ የተጠቀሱት ጊዜያት የተመለከቱት በአውሮፓውያን ዘመን አቆጣጠር ነው።

ቆጠራው በየአሥራ አራት ዓመቱ ይከናወን እንደነበር የተገኘው ማስረጃ ያረጋግጣል። አንድ ሰው ግብጽ ውስጥ ከተከናወነው ቆጠራ በመነሣት ወደኋላ ቢያሰላ፤ ከክርስቶስ ልደት ስምንት ዓመት ቀደም ብሎ የሕዝብ ቆጠራ ተከናውኖ እንደነበር ይረዳል። ፍልስጥኤምና ሶሪያ ውስጥ በጊዜው ተነሥቶ የነበረው ብጥብጥ የቆጠራውን ክንውን ለጥቂት ዓመታት ሳያዘገየው እንዳልቀረ ይገመታል።

ቄሬኔዎስ ቆጠራው በተከናወነበት በስድስት ዓመተ ምሕረት የሶሪያ ገዢ እንደነበር ይታወቃል። ነገር ግን ይህ ጊዜ ከኢየሱስ ልደት ጋር በሚገናዘብበት ጊዜ አሥር ዓመት ያህል ይዘገያል። ይሁን እንጂ፤ የጽሑፍ ግኝቶች እንዳረጋገጡት ቄሬኔዎስ ከክርስቶስ ልደት ስምንት ዓመት ያህል ቀደም ብሎ በነበረው ጊዜ፤ ሶሪያ ውስጥ በጋራ አገዛዝ ሳይሳተፍ አልቀረም። የዚህ ሰው የአገዛዝ ጊዜ አጋሩ የሆነውና ሴንቲዮስ ሳተርኒየስ የተባለው ሰው አገዛዝ ከክርስቶስ ልደት ስድስት ዓመት በፊት እስካከተመበት ጊዜ ድረስ ሳይራዘም አልቀረም።

የጢባርዮስ ቄሣር አሥራ አምስተኛ ዓመት

ሉቃስ 3:1 ውስጥ እንደተጠቀሰው፤ የጢባርዮስ ቄሣር አገዛዝ አሥራ አምስተኛ ዓመት መጥምቁ ዮሐንስ አገልግሎቱን የጀመረበት ጊዜ ነበር። የመጥምቁ ዮሐንስ አገልግሎት የጀመረው ከኢየሱስ አገልግሎት ጥቂት ቀደም ብሎ በመሆኑ፤ የኢየሱስን የአገልግሎት ጊዜ ለመረዳት ይህን የጊዜ ቅደም ተከተል መገንዘብ ይረዳል።

ይሁን እንጂ፤ የጢባርዮስ አገዛዝ ወቅት ሁለት ጅማሪዎች ስለነበሩት ይህን አሥራ አምስተኛ ዓመት ትክክለኛ ጊዜ መወሰኑ ብዙ ችግር አስከትሎ ነበር። ከአባቱ ሞት ቀደም ብሎ በአንድ ወቅት ከአባቱ ከአውግስጦስ ቄሣር ጋር በጋራ ገዢ ሆኖ ነበር። አውግስጦስ በ14 ዓ.ም. ከሞተ በኋላ ግን፤ የግዛቱ ሁሉ ጠቅላይ ገዢ ሆነ። ሉቃስ የሚጠቅሰው ቀደም ያለውን ጊዜ ከሆነ፤ የዮሐንስ ነቢያዊ አገልግሎት የተጀመረው በ26 ወይም በ27 ዓ.ም. ነው። የተናገረው ስለኋለኛው ጊዜ ከሆነ ግን አሥራ አምስተኛው ዓመት ምናልባት በ28 ወይም በ29 ዓ.ም. ነበር።

በጥንት ዘመን ከነበረው የቀናት ቀመር ጋር ሲነጻጸር ከነዚህ ሁለት ግምቶች የኋለኛው ትክክል ይመስላል። ወደፊት በዚህ ጥናት ከምናገናዝበው የመጽሐፍ ቅዱስ መረጃ ጋር ሲነጻጸር ግን፤ የመጀመሪያው አገላለጥ ትክክለኛነት ያደላል። በግልጽ ለመናገር፤ ኢየሱስ አገልግሎት የጀመረበትን ጊዜ በተመለከተ 26 ወይም 27 ዓ.ም. ከሉቃስ ገለጣ ጋር ይበልጥ ይስማማል።

“ሠላሳ ዓመት ያህል ዕድሜ”

ሉቃስ በ3:23 ውስጥ እንደሚገልጠው፤ ኢየሱስ ምድራዊ አገልግሎቱን በሚጀምርበት ጊዜ ዕድሜው “ሠላሳ ዓመት ያህል” ነበር። ምንም እንኳን ይህ አገላለጥ ከሃያ ስምንት እስከ ሠላሳ ሁለት ድረስ ያለውን ማንኛውንም ዕድሜ የሚያመለክት ቢሆን፤ በጊዜው የነበሩ ልማዶችና ሌሎች የኢየሱስ ምድራዊ ሕይወት ዝርዝር ጉዳዮች እንደሚያመለክቱት፤ ምድራዊ አገልግሎቱን የጀመረው፤ ከ29-31 ዓመት ባለው ዕድሜ ነበር። የኢየሱስን ዕድሜ በማስገንዘብ ረገድ ይህን የተሻለ ገለጣ አድርጎ መቀበሉ ሉቃስ የነገሮችን ዝርዝር ቅደም ተከተል ለማቅረብ ካደረገው ጥረት ጋር ይስማማል (ሉቃስ 1:5፤ 2:1-2፤ 3:1-2)።

ኢየሱስ የተወለደው በስድስት ዓመተ ዓለም ገደማ ነው ከተባለ፤ ሠላሳ ዓመት የሞላው በ25 ዓመተ ምሕረት ይሆናል። በአምስት ዓመተ ዓለም ነበር ከተባለ ደግሞ፤ ሠላሳ ዓመት የሞላው በ26 ዓመተ ምሕረት ነው። ሁለተኛው የልደት ቀን ትክክል ይመስላል፤ ምክንያቱም ኢየሱስ ክርስቶስ በስቅለት የሞተበት ጊዜ ከ30 ዓ.ም. በፊት ነበር ሊባል አይቻልም። “ኢየሱስ የተሰቀለበት ቀንና ዓመቱ” የሚለውን መጣጥፍ ገጽ 295 ላይ ይመልከቱ።

ኢየሱስ ምድራዊ አገልግሎት የጀመረበትን ጊዜ ከ27 ዓ.ም. በኋላ በነበረው በማንኛውም ጊዜ ነው ማለቱ ያስቸግራል። ምክንያቱም ይህን ዕድሜ አስመልክቶ ሉቃስ ያቀረበውን ገለጣ ተቀባይነት ያሳጣዋል። ከዚህም ይልቅ የኢየሱስ ክርስቶስ አገልግሎት አንድ ወይም ሁለት ዓመት ብቻ ካልሆነ አገልግሎቱን በ30 ዓ.ም. ሊፈጽም አይችልም። በተጨማሪም አገልግሎቱ እንዲሁ ከሚታሰበው ይበልጥ አራት ወይም አምስት ዓመት ያህል ካልተራዘመ፤ እስከ 33 ዓ.ም. ሊቆይ አይችልም። (ለተጨማሪ መረጃ መጣጥፍ 4ን ይመልከቱ።)

ቤተ መቅደስ የማደሻ አርባ ስድስት ዓመታት

113 ዮሐንስ 2፡20 ላይ እንደተመለከተው፤ የኢየሱስ ተቃዋሚዎች ከአርባ ስድስት ዓመታት በፊት በሄሮድስ ስለተጀመረው የቤተ መቅደስ እድሳት ሥራ ጉዳይ ይጠቅሳሉ። የሚታደሰው ቤተ መቅደስ በዘሩባቤል የተገነባ ነበር። መንፈሳዊ ባልሆነው የታሪክ ዘገባ መሠረት ሄሮድስ እድሳቱን የጀመረው ከክርስቶስ ልደት 19 ወይም 20 ዓመታት ቀደም ብሎ ነበር። ስለ ቤተ መቅደሱ የእድሳት ሥራ ለኢየሱስ የተነገረው አገልግሎቱን በግልጥ ከጀመረ ወዲህ በሆነው የመጀመሪያ ፋሲካ ወቅት ነው። በመሆኑም “አርባ ስድስት ዓመት” ክርስቶስ አገልግሎት የጀመረበትን ዓመት የመገንዘቢያ ሌላ መንገድ ያቀርባል።

ይህ ሰፊ የቤተ መቅደስ ሥራ፤ ሄሮድስ ከክርስቶስ ልደት አራት ዓመት ቀደም ብሎ እስከሞተበት ጊዜ እንኳን አልተጠናቀቀም። አይሁዳውያን ዮሐንስ 2፡20 ውስጥ የተጠቀሰውን ቃል በተናገሩ ጊዜም ሥራው በመካሄድ ላይ ነበር። በ64 ዓ.ም. ነበር ሥራው የተጠናቀቀው።

ምንም እንኳን “ቤተ መቅደስ” እና “መሥራት” ወይም “ማነጽ” የሚሉትን ቃላት በተመለከተ አንዳንድ አለመግባባቶች ቢኖሩ፤ ግልጥና ለሁኔታው ግንዛቤ አጥጋቢ የሆነው ነገር፤ አይሁድ ያነጻጽሩ የነበረው፤ ኢየሱስ ክርስቶስ ቤተ መቅደሱን እሠራዋለሁ ባለው ሦስት ቀንና የእድሳቱ ሥራ የፈጀውን ረጅም ጊዜ መሆኑን መረዳቱ ነው (ዮሐ. 2፡19)።

ከ19 ወይም 20 ዓ.ዓ. ጀምሮ አርባ ስድስት ዓመት የሚቆጥር ሰው 26 ወይም 27 ዓ.ም. ላይ ደርሶ ይቆማል። ስለዚህ በኢየሱስ አገልግሎት ወቅት የመጀመሪያው ፋሲካ የተከበረው በ27 ዓ.ም. ጸደይ ውስጥ ነው።

የኢየሱስ አገልግሎት ጊዜ እርዝማኔ

ክርስቶስ አገልግሎት የጀመረበት ጊዜ ከታወቀ፤ የተሰቀለበት ትክክለኛ ዕለት ይህ ነበር ከመባሉ በፊት የአገልግሎቱ ጊዜ እርዝማኔ መታወቅ አለበት።

አንዳንድ ሰዎች፤ የመጀመሪያዎቹ ሦስት ወንጌላት የሚጠቅሱት፤ በኢየሱስ አገልግሎት ጊዜ አንድ የፋሲካ በዓል፤ ማለት በስቅላቱ ዋዜማ የተደረገውን ብቻ

መሆኑን (ማቴ. 26:17-20፤ ማር. 14:12-17፤ ሉቃስ 22:7-16) መነሻ በማድረግ አገልግሎቱ አንድ ዓመት ብቻ ነበር ብለው ተከራክረዋል። የዮሐንስ ወንጌል ግን ይህን ግንዛቤ ይቃረናል። ዮሐንስ ኢየሱስ ክርስቶስ አገልግሎት ከጀመረ በኋላ ያለፈባቸውን ፋሲካዎች በግልጽ ይጠቅሳቸዋል (ዮሐ. 2:13፤ 6:4፤ 11:55)።

ሌሎቹ ደግሞ የአገልግሎቱ ጊዜ ከሁለት ዓመት አለፍ ያለ ነበር የሚለውን ደግፈዋል። እነዚህ ሰዎች ዮሐንስ ወንጌል ውስጥ የተጠቀሱትን ሦስት የፋሲካ በዓላት የሁለቱ ዓመታት መነሻና መደምደሚያ እንደነበሩ ይገነዘባሉ። ይህ ንድፈ አሳብ ብዙ ጊዜ የዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ አምስትና ስድስትን በማዟዘር አሠራር ላይ በመመሥረት ነው ትክክለኛነቱን የሚያስገነዝበው። ይሁን እንጂ ይህን እንደገና አስተካክሎ የማስላት አሠራር የሚደግፍ የጽሑፍ ማስረጃ ስለሌለ፤ ሁለት ዓመት የሚለው ጽንሰ-አሳብ ደካማ ነው።

114 የክርስቶስ ምድራዊ አገልግሎት ከአራት ዓመት እልፍ ያላል የሚለውን ግንዛቤ ለማረጋገጥ የሚደረገው ሙከራ የሚመሠረተው በዮሐንስ ያልተጠቀሱትን ሁለት የፋሲካ በዓላት በመገመት ላይ ነው። ከእነዚህ ተጨማሪ የፋሲካ በዓላት አንዱ ዮሐንስ 4:35 ውስጥ የተጠቀሰው (ይህ ዮሐ. 2:13 ውስጥ ከተጠቀሰው በዓል በኋላ ወቅቱ ክረምት መሆኑን ያመለክታል) እና ቀጥሎ በነበረው ክረምት የተከበረውን የድንኳን በዓል ያመለክት ይሆናል ተብሎ በተገመተው ማለት ዮሐንስ 5:1 ውስጥ በተጠቀሰው በዓል መካከል የተከናወነው ነበር። ይህን ያልተጠቀሰ የፋሲካ በዓል እንደ ማስረጃ መጠቀሙ መላምታዊ ይመስላል። ሌላውን ተጨማሪ የፋሲካ በዓል እንደሆነ መቁጠሩም ጥሩ መሠረት የለውም። አንዳንዶች በዓሉን ከዮሐንስ 2:13 በፊት፤ ሌሎቹ ደግሞ ዮሐንስ 6:4 ውስጥ ከተጠቀሰው ፋሲካ በኋላ ያደርጉታል። በሁለቱም በኩል ቢሆን፤ አምስተኛ የፋሲካ በዓል ነበር ብሎ ለመደምደም የሚያስችል አሳማኝ ማስረጃ የለም።

በሰፊው የታመነበት አሳብ የክርስቶስ ምድራዊ አገልግሎት ከሦስት ዓመት ላቅ ያለ መሆኑ ነው። ኢየሱስ በዮሐንስ ከተጠመቀበት (ማቴ. 3:1-17፤ ማር. 1:9-11፤ ሉቃስ 3:21-23ሀ) እስከ መጀመሪያው የፋሲካ በዓል (ዮሐ.2:13) ድረስ የነበረው ጊዜ ብዙ ወራት ያለፉበት፤ እንዲሁም ኢየሱስ ገሊላና ይሁዳ ውስጥ የተዘዋወረበት ነበር። የመጀመሪያው አንድ ዓመት (በፋሲካ በዓላት መካከል የነበረው) አገልግሎቱም እንዲሁ ይሁዳና ገሊላ ውስጥ የነበረ ሲሆን፤ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ባልተጠቀሰ የፋሲካ በዓል ጊዜ አብቅቷል። ይህም የፋሲካ በዓል ኢየሱስ ዮሐንስ 4:35 ውስጥ የተጠቀሰውን ቃል ከተናገረ ጥቂት ወራት በኋላና ዮሐንስ 5:1 ውስጥ ከተጠቀሰው የድንኳን በዓል ስድስት ወር ቀደም ብሎ በነበረው ጊዜ የሆነ ነበር። የኢየሱስ አገልግሎት ሁለተኛ ዓመት በአብዛኛው ገሊላ ውስጥ ሲሆን፤ ዮሐ. 6:4 ውስጥ በተጠቀሰው የፋሲካ በዓል ወቅት አብቅቷል። የመጨረሻውን የአገልግሎት ዓመት ያሳለፈው በአብዛኛው በገሊላ ዙሪያ፤ ይሁዳና ፖርያ ውስጥ ሲሆን፤ አገልግሎቱ የተጠናቀቀውም ዮሐንስ 11:55 ውስጥ የተጠቀሰው የፋሲካ በዓል በተከበረ ጊዜ ነው።

እንግዲህ የኢየሱስ ክርስቶስ ምድራዊ አገልግሎት ጊዜ ከሦስት ዓመት ጥቂት አለፍ ያለ ነበር የሚለው አሳብ፤ በጠንካራ ማስረጃ የተረጋገጠና ግራ ከሚያጋባ ነገር የፀዳ ነው።

ስቅላቱ

በመጣጥፍ 4 ውስጥ እንደተገለጠው፡ “ክርስቶስ የተሰቀለበት ቀንና ዓመት” ማለት ኒሳን የተባለው ሰባተኛ ወር አሥራ አራተኛ ቀን የፋሲካ በዓል የዋለው በአይሁድ የጊዜ ቀመር ሁለት ጊዜ ማለት በ26 ዓ.ም. እና በ36 ዓ.ም. ነው። ይህም ክርስቶስ የተሰቀለው በ30 ወይም 33 ዓ.ም. ነው ከሚሉ ሁለት አማራጭ ጊዜያት ላይ ያደርሰናል። ቀደም ሲል በዚህ የመጣጥፍ ክፍል የተደረሰበት ማጠቃለያ ከታመነበት፡ ክርስቶስ የተሰቀለው በ30 ዓ.ም. ነበር የሚለውን አማራጭ እንድንቀበል ያደርገናል።

መደምደሚያ

የዚህ መጣጥፍ ማጠቃለያዎች ባለፉት ገለጣዎች የተነሡ ሌሎች ግምታዊ አማራጮችን ባካተተ ሁኔታ በሚከተለው ሰሌዳ በአጭሩ ይቀርባሉ።

የክርስቶስ ልደት	6 ዓ.ዓ. (በዓመቱ ማብቂያ) ወይም 5 ዓ.ዓ. (በዓመቱ መጀመሪያ)
የታላቁ ሄሮድስ ሞት	4 ዓ.ዓ. (ከኒሳን 1 በኋላ)
የጢባሪየስ ቄሣር አገዛዝ መጀመር	12 ዓ.ም.
የመጥምቁ ዮሐንስ አገልግሎት መጀመር	26 ዓ.ም. (በዓመቱ መጀመሪያ)
የክርስቶስ አገልግሎት መጀመር	26 ዓ.ም. (በዓመቱ አጋማሽ ወይም ፍጻሜ)
በክርስቶስ አገልግሎት ወቅት የመጀመሪያው ፋሲካ	27 ዓ.ም. (ኒሳን 14)
በክርስቶስ አገልግሎት ወቅት ሁለተኛ ፋሲካ	28 ዓ.ም. (ኒሳን 14)
በክርስቶስ አገልግሎት ወቅት ሦስተኛ ፋሲካ	29 ዓ.ም. (ኒሳን 14)
የክርስቶስ መሰቀል	30 ዓ.ም. (ኒሳን 14)

ምንም እንኳን ችግሮች የሉትም ባይባል፡ ይህ የዕለታት ሰሌዳ ካከማቻቸው ብርቱ ማረጋገጫዎች የተነሣ ከሌሎች ማስረጃዎች የተሻለ መፍትሔ ያለው ይመስላል። በመሆኑም የወንጌላት ተማሪ የሆነ ሰው ኢየሱስ በምድር የኖረበትን፡ ያገለገለበትንና የሞተበትን ጊዜ በትክክል እንዲረዳ ያስችለዋል።

ኢየሱስ የተሰቀለበት ቀንና ዓመት

ኢየሱስ የተሰቀለበትን ቀንና ወሩን፤ እንዲሁም ዓመቱን በእርግጠኛ መረዳቱ የክርስቶስን ምድራዊ ሕይወት ሰፊ ቅደም ተከተል ለመገንዘብ እጅግ ይጠቅማል። ወደሌሎች ከክርስቶስ ሕይወት ጋር ከሚዛመዱ የወንጌላት ቅደም ተከተላዊ ጉዳዮች ከመሻገራችን በፊት፤ ጥርት ላለ ግንዛቤ ይረዳ ዘንድ እነዚህ ሦስት ጉዳዮች በዚህ ጽሑፍ ይዳሰሳሉ። ሦስቱም የሚታዩት ከላይ በተቀመጡበት ቅደም ተከተል ሲሆን፤ በሚያመች አኳኋን ለየብቻቸው ይታያሉ።

የሳምንቱ ዕለት

ቤተ ክርስቲያን በተለምዶ ኢየሱስ የሞተበት ዕለት አርብ እንደሆነ ትቆጥራለች። ይህን ግንዛቤ የሚሸር ጠንካራ ምክንያት አልቀረበም። ኢየሱስ አርብ ዕለት ነው የተሰቀለው የሚለውን ለማስተባበል በተደጋጋሚ የሚነሳው ተቃውሞ የሚነሳው፤ ማቴዎስ 12:40 ውስጥ “ሦስት ቀንና ሦስት ሌሊት” የሚለውን ቃል በስሕተት በመገንዘብ፤ ኢየሱስ እያንዳንዳቸው ሃያ አራት ሰዓት ለሆኑ ሦስት ቀናት መቃብር ውስጥ ቆይቷል ከሚሉ ወገኖች ነው። ከዚህ ግንዛቤ በመነሣት፤ አንዳንዶች ከእሁድ ወደ ኋላ ይቆጥሩና የስቅለቱን ዕለት ወደ ሐሙስ ወይም ወደ ረቡዕ ይወስዱታል።

ይሁን እንጂ፤ ይህ ድምዳሜ ኢየሱስ የመዘጋጀት ወይም የሰንበት ዋዜማ በተባለው ቀን መሰቀሉን ከሚያስገነዝበው የአራቱ ወንጌላት የማያሻማ መግለጫ ጋር ይቃረናል (ማቴ. 27:62፤ ማር. 15:42፤ ሉቃስ 23:54፤ ዮሐ. 19:14፤ 31፤ 42)። ይህ የዝግጅት ዕለት ዛሬ እኛ አርብ ብለን የምንጠራው የሳምንት ዕለት ሲሆን፤ አይሁዳውያን ለሥርዓታቸው ማከናወኛ የለዩት ቀን ነው። “ሦስት ቀንና ሦስት ሌሊት” የሚለው ገለጣ በትክክል ከግንዛቤ ሲገባና ጊዜው ከሀያ አራት እስከ ሰባ ሁለት ሰዓት ሊደርስ እንደሚችል ሲታወቅ፤ ይህ የሚቃረን የሚመስል አሳብ ይወገዳል።

ኢየሱስ መቃብር ውስጥ የሚቆይበትን ጊዜ ሲተነብይ “በምድር ልብ ሦስት ቀንና ሦስት ሌሊት” በማለት ራሱን ከዮናስ ጋር አነጻጽሯል (ማቴ. 12:40)። በዚህ ንግግሩ አንድን ነገር ሊገልጥ ከሚችልባቸው ብዙ መንገዶች አንዱን ብቻ መረጠ። አንድን ዕለት ለመጥቀስ የቀኑን ክፍልፋይ ብቻ መጥቀሱ በአይሁዳውያን ዘንድ የተለመደ ነገር ነበር (ዘፍጥ. 42:17-18፤ 1ኛ ሳሙ. 30:12-13፤ 1ኛ ነገሥ. 20:29፤ 2ኛ ዜና. 10:5፤ 12፤ አስቴር 4:16፤ 5:1)። ስለዚህ “ሦስት ቀንና ሦስት ሌሊት” የሚለው ቃል በክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ መካከል ሀያ አራት ሰዓታት ያላቸው ሦስት ቀናት አልፈዋል አያሰኝም። ነገር ግን ገለጣው “በሦስተኛው ቀን” ተነሣ የሚለው ቃል ሌላ አባባል ነው (ማቴ. 16:21፤ 17:23፤ 20:19፤ 27:64፤ ሉቃስ 9:22፤ 18:33፤ 24:7፤ 21፤ 46፤ ሐዋ. 10:40፤ 1ኛ ቆሮ. 15:4)፤ ወይም “ከሦስት ቀን በኋላ” (ማቴ. 26:61፤ 27:40፤ 63፤ ማር. 8:31፤ 9:31፤ 10:34፤ 14:58፤ 15:29፤ ዮሐ. 2:19-20)።

ከወንጌላት ገለጣ አኳያ ሲታይ እንግዲህ፤ ኢየሱስ አርብ ዕለት ከቀኑ በዘጠኝ ሰዓት ሞቶ፤ በዚያኑ ዕለት ዘግየት ብሎ (ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት) ተቀበረ ብሎ ያለ ስጋት ለመናገር ይቻላል። መቃብር ውስጥ የቆየው የአርብን የተወሰነ ጊዜ (ፀሐይ እስክትጠልቅ)፤ ቀጥሎ የነበረውን ሙሉ ዕለት (ከአርብ ፀሐይ መጥለቅ እስከ ቅዳሜ

ፀሐይ መጥለቅ) እና የሦስተኛውን ቀን የተወሰነ ጊዜ (ከቅዳሜ ፀሐይ መጥለቅ እስከ እሁድ ማለዳ) ነበር። ከፀሐይ መጥለቅ እስከ ፀሐይ መጥለቅ ያለውን ጊዜ አንድ ቀን ብሎ የመቁጠሩ አሠራር ኢየሩሳሌም ውስጥ ሰዱቃውያን የሚከተሉት ነበር። ከፀሐይ መውጣት እስከ ፀሐይ መውጣት ያለውን ጊዜ እንደ አንድ ዕለት የመቁጠሩ አሠራርም ነበር። ነገር ግን ከፀሐይ መጥለቂያ እስከ ፀሐይ መጥለቂያ የሚለው አሠራር ይበልጥ ተቀባይነት ያገኘ ነው።

የወሩ ዕለት

ክርስቶስ በአይሁዳውያን የቀን አቆጣጠር በየትኛው ዕለት እንደተሰቀለ በትክክል ማወቁ ተገቢ ነው። በአይሁዳውያን ሰባተኛ ወር (ኋላን) በአሥራ አራተኛው ወይስ በአሥራ አምስተኛው ቀን ነው ክርስቶስ የተሰቀለው? የዮሐንስ ወንጌል ዕለቱ የወሩ የአሥራ አራተኛው ቀን ስለመሆኑ መነሻ የሚሆን አሳብ ሲኖረው፡ ሌሎች ወንጌላት ግን አሥራ አምስተኛው ቀን ነበር የሚሉ ይመስላሉ። ዮሐንስ በጌታ መሰቀል ዋዜማ የተከናወነው የእንጀራ መቀረስ ሥርዓት የፋሲካ እራት አልነበረም ሲል፡ የሌሎች ወንጌላት ፀሐፊዎች ግን ነበር ይላሉ።

ዮሐንስ 13:1 ላይ የተጻፈው ቃል በክርስቶስ መሰቀል ዋዜማ የተከናወነው እራት “ከፋሲካ በዓል በፊት” እንደነበር ያስረዳል። በኢየሱስ ላይ የተፈረደበት “ፋሲካ በተዘጋጀ ቀን” መሆኑንም ይኸው የዮሐንስ ወንጌል ይገልጣል (ዮሐ. 19:14)። የኢየሱስ ከሳሾች በጊዜው ገና የፋሲካ ምግብ እንዳልበሉ ዮሐንስ 18:28 ውስጥ ተገልጧል። ዮሐንስ 13:29 ውስጥ የተጻፈው ቃልም የይሁዳን ተልዕኮ በተመለከተ ሌሎች ሐዋርያት የነበራቸው ግንዛቤ፡ የፋሲካው ሥርዓት በሚቀጥለው ዕለት በመሆኑ ላይ የተመሠረተ እንደነበር ያስገነዝባል። የፋሲካ ምግብ መበላት የነበረበት በወሩ አሥራ አራተኛ ቀን ፍጻሜ ምሽትና፡ በአሥራ አምስተኛው ቀን መጀመሪያ ስለነበር (ዘፊዋ. 23:5)፡ ዮሐንስ ኢየሱስ የሞተበትን ዕለት የወሩ (ኋላን) አሥራ አራተኛው ቀን እንደሆነ አድርጎ ነው የተረዳው።

በጥያቄው ሌላ አቅጣጫ ሲታይ ማቴዎስ፡ ማርቆስና ሉቃስ በጌታ ሞት ዋዜማ የተከናወነውን የጌታ እራት ሥርዓት በወሩ አሥራ አራተኛ ቀን ማብቂያና በአሥራ አምስተኛው መጀመሪያ (ማቴ. 26:17-20፤ ማር. 14:12-17፤ ሉቃስ 22:7-16) ላይ መሆኑን በግልጽ ያስረዳሉ። ሁኔታዎቹ የሚያመለክቱት፡ በእስራኤላውያን ዘንድ የሚታወቀውንና በወሩ አሥራ አራተኛ ቀን የሚከናወነውን የጠባቶች መሥዋዕት፡ እንዲሁም በዚያው ዕለት ምሽት የሚቀርበውን ምግብ ነው።

ለዚህ እርስ በርስ የሚጋጭ የሚመስል ነገር መፍትሔ ለመሻት የተለያዩ መከራዎች ተደርገዋል። አንዳንዶቹ የዮሐንስ ወንጌል የዘገበው ስሕተት እንደሆነና ሌሎች ወንጌላት ግን ትክክል እንደሆኑ ሲናገሩ፡ የቀሩት ደግሞ የዚህን ተቃራኒ አሳብ አቅርበዋል። ሌላው አሳብ ደግሞ የዮሐንስ ወንጌልም ሆነ ሌሎች ትክክል ናቸው፤ የሚያስፈልገው ነገር ትርጉሙን በማስማማት ወንጌላቱን ማዛመድ ይቻላል የሚል ነው።

ለዚህ ጉዳይ መፍትሔ የመስጫው የላቀ አሠራር፡ ክርስቶስ የሞተበትን ዕለት በተመለከተ ሁለቱም መንገዶች ትክክል መሆናቸውን መቀበል ነው። ይህ ይቻላል። ምክንያቱም፡ ኢየሱስ በምድር ላይ ሳለ የነበሩ አይሁዳውያን ቀናትን የመለያ ሁለት መንገዶች የነበሯቸው ይመስላል። እያንዳንዱን አዲስ ዕለት ከፀሐይ መጥለቂያ

በመጀመር ከሚታወቀው አሠራር በተጨማሪ፤ የአንዳንዶች መመሪያ ዕለትን የሚለየው ከፀሐይ መውጫ እስከ ጸሐይ መውጫ ባለው ጊዜ ነው። ከላይ የተጠቀሰው እያንዳንዱ የአቆጣጠር ባሕል ከብሉይ ኪዳን ድጋፍ አለው። የመጀመሪያው የዘፍጥረት 1፡5 እና ዘጸአት 12፡18፤ ሁለተኛው ዘፍጥረት 8፡22 እና 1ኛ ሳሙኤል 19፡11 በመሳሰሉት ይደገፋሉ።

ኢየሱስ ክርስቶስና ደቀ መዛሙርቱ የተገለገሉበትና፤ በማቴዎስ፤ በማርቆስና በሉቃስ የተገለጠው የቀን አቆጣጠር ሥርዓት፤ ከፀሐይ መውጫ እስከ ፀሐይ መውጫ ያለው ነው። የሐንስ ሁነቶችን የሚገልጣቸው ከፀሐይ መጥለቂያ እስከ ፀሐይ መጥለቂያ ባለው የቀን አቆጣጠር ዘዴ ነው። ይህ የሆነበት ምክንያት አሠራሩ በጊዜው ይበልጥ ይታወቅ ስለነበር ነው (በዚህ መጣጥፍ “የሳምንቱ ዕለት” በሚለው ርዕስ ሥር የቀረበውን አሳብ ይመልከቱ)። ይህ የሚያመለክተው፤ በፈሪሳውያን (አንድ ቀን ከፀሐይ መውጫ እስከ ፀሐይ መውጫ ያለው ነው) በሚሉትና፤ በሰዱቃውያን (ከፀሐይ መጥለቂያ እስከ ፀሐይ መጥለቂያ) በሚሉት መካከል የልዩነት ነጥብ መኖሩን ነው።

ስለዚህ ከዮሐንስ ወንጌል በስተቀር፤ ሌሎች ኢየሱስ የፋሲካን እንጀራ የበላው በመሞቻው ዋዜማ መሆኑን ነው የሚገልጡት። አንድ ቀን ከፀሐይ መውጫ እስከ ፀሐይ መውጫ ያለው ጊዜ ነው የሚሉት ወገኖች ደግሞ የፋሲካ ጠቦቶች የታረዱት ከቀትር በኋላ ጥቂት ሰዓታት ቀደም ብሎ መሆኑን ይናገራሉ። በነሱ አባባል እርዱ የተከናወነው በወሩ (ኒሳን) በአሥራ አራተኛው ቀን፤ የፋሲካው እንጀራ በተበላበት ጊዜ ነው። የወሩ አሥራ አምስተኛ ቀን እስከሚቀጥለው ዕለት፤ ማለት አርብ ከማለዳው አሥራ ሁለት ሰዓት ገደማ ድረስ አልጀመረም።

ይሁን እንጂ ዮሐንስ ሁነቶችን የሚመለከታቸው ቤተ መቅደሱን ያዝዙ ከነበሩት ሰዱቃውያን አንጻር ነው። ኢየሱስ ክርስቶስ የተሰቀለው፤ ጠቦቶች ለፋሲካ በዓል በሚታረዱበት ሰዓት፤ ማለት በኒሳን በአሥራ አራተኛው ቀን ከሰዓት በኋላ ነበር። ይህ ዕለት ሐሙስ ፀሐይ ስትጠልቅ ጀምሮ አርብ ፀሐይ ስትጠልቅ ያበቃል። የፋሲካ ጠቦቶች የሚሰጠበት ትክክለኛ ጊዜ ይህ ነው። ነገር ግን የቤተ መቅደሱ ባለሥልጣናት ሌላ የቀን አቆጣጠር ከሚከተሉ ሰዎች ጋር በመስማማት ጠቦቶችን ሐሙስ ዕለት እንዲያርዱ ሳይፈቅዱላቸው አልቀሩም። ይህ ባይሆን ኑሮ የሚሰጡቸውን እንስሳት ይዘው ለፋሲካው ዝግጅት በዓል በየዓመቱ የሚመጡትን ሰዎች በሚገባ ለማስተናገድ አይቻልም ነበር። የኢየሱስ ወንጃዮች የፋሲካ ምግብ ሳይበሉ የዘገዩበትን ምክንያት ይህ ልዩነት ያስረዳል (ዮሐ. 18፡28)። እነሱ በዓሉን አርብ ማታ ማለት ፀሐይ መግቢያ በሚጀምረው ኒሳን 15 ቀን ሊያደርጉ በመዘጋጀት ላይ ነበሩ።

ከላይ የቀረበው መፍትሔ ትክክል ከሆነ እንግዲህ፤ ኢየሱስ የሞተው (በጭፍን እንዲሁ ትክክል ነው ለማለት አይቻልም፤ ነገር ግን ከሌሎቹ አሳቦች ሁሉ የላቀ ማረጋገጫ የያዘ ይመስላል) አንድን ዕለት ከፀሐይ መውጫ እስከ ፀሐይ መውጫ ለሚቆጥሩት ኒሳን 15 ቀን ፤ ከፀሐይ መጥለቂያ እስከ ፀሐይ መጥለቂያ ባለው ጊዜ ለሚያሰሉት ደግሞ ኒሳን 14 ነው።

ዓመቱ

ኢየሱስ የሞተበትን ዕለት በመወሰኑ ረገድ የኮከብ ቆጠራው መስክ በተሻለ ይረዳል። የአይሁዳውያን የቀን አቆጣጠር በጨረቃ መውጣትና መጥለቅ ላይ የተመሠረተ ነበር። በመሆኑም የኢየሱስን ሞት አጠቃላይ ጊዜ ከአዲስ ጨረቃ መታየት

ጋር በማያያዝ፤ ኒሳን 14 (ከፀሐይ መጥለቅ እስከ ፀሐይ መጥለቅ ባለው ስሌት መሠረት) ከሐሙስ ፀሐይ መጥለቅ እስከ አርብ ፀሐይ መጥለቅ ድረስ ያለው ጊዜ የዋለበትን ዓመት ለመረዳት ይቻላል።

ኢየሱስ በ26 ዓ.ም. እና በ36 ዓ.ም. መካከል ባለው ጊዜ የተሰቀለ መሆኑ ይታወቃል። ይህ የሚባልበት ምክንያት ጊዜው ጲላሞስ የአካባቢው ገዢ የነበረበት በመሆኑ ነው (ዮሐ. 19:15-16)። ውስብስብ የሆኑና በከዋክብት እንቅስቃሴ ላይ የተመሠረቱ ስሌቶች እንደሚያስረዱት፤ በዚያ ዘመን ኒሳን 14 አርብ ዕለት የዋለው ሁለት ጊዜ፤ ማለት በ30 ዓ.ም. እና በ33 ዓ.ም. ነበር።

በ30 እና በ33 ዓ.ም. ነው ብሎ መወሰኑ ቀላል ነገር አይደለም። ምክንያቱም ጉዳዩ በብዙ መልኩ ከክርስቶስ ሕይወት ጋር የተያያዘ ቅደም ተከተላዊ ገጽታ አለው። መጨረሻ ድምዳሜ ላይ ከመድረሱ በፊት አንዳንድ ነገሮች፤ ለምሳሌ የኢየሱስን ልደት አስመልክቶ “ጢባርዮስ ቁሣርም በነገሠ በአሥራ አምስተኛው ዓመት” (ሉቃስ 3:1-2) የሚለው፤ “ሠላሳ ዓመት ያህል” “ሉቃስ 3:23” የሚለው፤ ዮሐንስ ደግሞ “ይህ ቤተ መቅደስ ከአርባ ስድስት ዓመት ጀምሮ ይሠራ ነበር” (ዮሐንስ 2:20) የሚለውና ኢየሱስ ከሞተበት ዓመት ጋር የተያያዙ ሌሎች ተዛማጅ ጉዳዮች በጥንቃቄ መመርመር አለባቸው። ቀጥሎ የሚቀርበው መጣጥፍ ይህን ጉዳይ በይበልጥ ያብራራዋል።

የኢየሱስ ለምርመራ መቅረብ

ደቀ መዛሙርቱ ከሌላው ጊዜ ይልቅ ስለመጨረሻዎቹ የኢየሱስ ምድራዊ ሕይወት ብዙ መረጃዎችን ይሰጡ ነበር። በአጠቃላይ ሲታይ፡ ወንጌላት ስለመጨረሻው ሳምንት ጠለቅ ያለ ገለጣ ይሰጣሉ። በተለይ ስለ ኢየሱስ መያዝና ለፍርድ መቅረብ የገለጡት ጉዳይ አይሁዳውያንና የክርስቲያን ምሁራንን ለረጅም ጊዜ እንዲመስጡ አድርጓቸው ነበር።

ደቀ መዛሙርቱ እውነተኛ መረጃዎች ስጥተውናል ብለን ካሰብን፤ እስከ ኢየሱስ መሰቀል ድረስ ያሉት ሁኔታዎች በሚከተሉት መንገዶች ተከናውነዋል ለማለት እንችላለን።

1. በመጨረሻው ሳምንት ሀሙስ ምሽት ደርብ ላይ ከነበረው አዳራሽ እስከ ጌቱሰማኒ የአትክልት ስፍራ ድረስ ከተደረገው ጉዞ በኋላ አሳልፎ የሰጠው ይሁዳ ኢየሱስን አትክልቱ ውስጥ በጨለማ ተገናኘው። ይሁዳ ብቻውን አልነበረም። በአጠቃላይ የሸንጎው ተወካዮች፤ የቤተ መቅደስ ጠባቂዎች፤ እንዲሁም ሁለት መቶ የሚሆኑ ሮማውያን ወታደሮች አብረውት እንደነበሩ ተገልጧል። የሚፈልጉት እሱን መሆኑን ቀድሞውን ኢየሱስ ያወቀ ቢሆንም፤ ይሁዳ በመሳም ለጠላቶቹ አሳልፎ ሰጠው። በዚህ አኳኋን ኢየሱስን ወሰዱት፤ አሠሩት።

ጴጥሮስ የኢየሱስን የመያዝ ሙከራ ለማገድ የሊቀካህናቱን አለቃ ጭፍራ ቀኝ ጆሮ በሰይፍ ቆረጠው። ኢየሱስ ግን ጴጥሮስን ስለ ድርጊቱ ገስፀውና የጭፍራውን ማለት የማልኩስን ጆሮ በነበረበት መሰሰለት። ያ ያልተገባና ጀብደኛ የጴጥሮስ ድርጊት በኢየሱስ ከተገሰፀ በኋላ ጴጥሮስና ሌሎቹ ደቀ መዛሙርት ኢየሱስን ጥለውት ሸሹ። ጴጥሮስ ሁኔታውን ከርቀት ለመከታተል ተመልሶ ነበር።

2. ኢየሱስ ወደ ቀድሞው ሊቀካህን ወደሃና ተወሰደ። በመጀመሪያው የአይሁዳውያን ምርመራ ክፍል በሃና በአጭሩ ተጠየቀ። ከዛም የሃና አማች ወደሆነው የጊዜው ሊቀካህን ወደ ቀያፋ ተላከ።

3. በቀያፋ ቤት ጉባኤው ለምሽት ውይይት ተሰብስቦ ነበር። ይህ ኢየሱስ የሚቀርብበት ሁለተኛው የአይሁዳውያን የምርመራ ክፍል ነበር። የዓይን ምስክሮች በኢየሱስ ላይ እንዲመሠክሩ ቢቀርቡም ከነሱ ሁለቱ እንኳን ቃላቸው አልተሰማማም። ኢየሱስም ክሱን በዝምታ ተቃወመ። በመጨረሻም ከቀያፋ ጉትጎታ በኋላ ኢየሱስ መሢሕ፤ የእግዚአብሔር ልጅ፤ እንዲሁም የሰው ልጅ መሆኑን ገለጠ። ቀያፋም ይህን የኢየሱስ ገለጣ ስድብና ሞት የሚገባው አድርጎ ፈረደ። ጉባኤውም በፍርዱ ተሰማማ፤ አፀናው፤ የአካል ስቃይም ያደርስበት ጀመር።

4. ሦስተኛው የአይሁዶች ምርመራ የተካሄደው በማግስቱ ጠዋት ነበር። ምንም እንኳን ባለፈው ምሽት ጉባኤ የተገኙት መጠነኛ ቢሆኑ የአሁኑ ስብሰባ ምልአተ ጉባኤ ነበር። ይሄኛውም ጉባኤ ያለፈውን ክስና ፍርድ አጸደቀ።

5. አሁን የኢየሱስ ምርመራ ወደ አዲስ ምዕራፍ መሸጋገሩ ነው። ምክንያቱም አይሁዳውያን ሰውን በሞት የመቅጣት ውሳኔ የማሳለፍ አጠቃላይ ሥልጣን አልነበራቸውም። ስለዚህ ኢየሱስ ለመጀመሪያው የሮማውያን ምርመራ ወደ ሮማዊው ገዢ ወደ ጲላጦስ ተወሰደ። ጉባኤው በኢየሱስ ላይ ያቀረባቸው ክሶች ሦስት ነበሩ። እነርሱም “ሕዝባችንን ያውካል፤ “ለቁሣር የሚከፈለውን ቀረጥ ይቃወማል፤ ራሱን የተቀባሁ ንጉሥ ነኝ ይላል” (ሉቃስ 23:2) የሚሉ ናቸው።

6. ኢየሱስ ብዙ ሥራዎችን ያከናወነው ገሊላ ውስጥ መሆኑን በመጥቀስ ሁለተኛው ምርመራ ወደ ሄሮድስ አንቲጳስ ተመራ። ሄሮድስ ያኔ ኢየሩሳሌም ውስጥ ነበር። ጲላሎስ ኢየሱስን ወደ ሄሮድስ የላከው ምናልባት ችግሮችን ከራሱ ለማራቅ ወይም በሄሮድስ ዘንድ መወደድን ለማግኘት ሳይሆን አይቀርም። ሄሮድስ በኢየሱስ ላይ ለማሾፍና እሱን ለመጠየቅ ዕድል ቢያገኝም አልፈረደበትም። መልሶ ወደ ጲላሎስ ላከ።

7. ጉዳዩ ወደ ጲላሎስ ተመለሰና የሮማውያን ምርመራ ሦስተኛ ክፍል ተጀመረ። ጲላሎስ በኢየሱስ ላይ የቀረቡትን ክሶች ማየትና የኢየሱስን ንፁህነት በራሱ ውሳኔ ማረጋገጥ ጀመረ። ሄሮድስም ኢየሱስን ለሞት የሚያበቃ ጥፋት ያላገኘበት መሆኑን ተረዳ። ነገር ግን ጲላሎስ ስለ ኢየሱስ ንጹሕነት በነበረው እምነትና በአይሁዳውያን ኢየሱስን ለሞት አሳልፎ የመስጠት ፍላጎት ሁከት አሳቡ ሁለት ላይ ተከፈለ።

ከዚህ በኋላ ጲላሎስ ይህን ውስብስብ ችግር ለመፍታት መፍትሔ መፈለግ ጀመረ። በነበረው ልማድ መሠረት የፋሲካ በዓልን ምክንያት በማድረግ አንድ አይሁዳዊ እስረኛ ይለቀቅ ነበር። ይህንኑ ዓመታዊ ምሕረት ለመጠየቅም ሕዝቡ ይሰበሰባል። በዚሁ መሠረት ሕዝቡ ከኢየሱስና አዋኪ ከነበረው ወንበዴ ከባራባስ የትኛውን ሊፈታላቸው እንደሚሹ ሊያስመርጣቸው ወሰነ። የአይሁድ መሪዎች በኢየሱስ ላይ ያላቸው ጥላቻ ምክንያት ቅናት መሆኑን ጲላሎስ አውቋል። ለዚህም ሕዝቡ ያለጥርጥር ከባራባስ ይልቅ ኢየሱስ እንዲለቀቅለት ስለሚፈልግ ያን በመፈጸም ጲላሎስ ከጉዳዩ የሚገላገል መስሎት ነበር። ጲላሎስ ግን ሕዝቡን ለአድማ የቀሰቀሱት ሊቀ ካሕናትና ሽማግሌዎች የማነሣሣት ጉልበት ያላቸው መሆኑን ወይም ባራባስ በሕዝቡ የሚወደድ መሆኑን አልተረዳም ነበር። ሕዝቡ በቀረበለት የምርጫ ዕድል መሠረት የኢየሱስን መሰቀልና የባራባስን መለቀቅ መረጠ። ጲላሎስ ሕዝቡን ለማግባባት መከራ ቢያደርግም ሁካታው እንዲጨምር አደረገ እንጂ የፈየደው ነገር አልነበረም። ኢየሱስን ሊፈታው ቢሞክርም፣ ያን ካደረገ ጲላሎስ የቄሳር ወዳጅ ሊሆን እንደማይችል በመግለጥ ሕዝቡ ወነጀሉት። ይህ ክስ የጲላሎስን የፖለቲካ አቋም የሚያወድመው ሊሆን ይችላል ነበር። ይህን በመፍራትና ከእምነት ይልቅ ሥራን በማስቀደም ጥያቄያቸውን ለመቀበል ወሰነ። በንጹሑ ሰው ሞት ምክንያት ከሚመጣ ተጠያቂነት ለመዳን ተስፋ በማድረግም በሕዝቡ ፊት እጆቹን ታጥቦ ከኢየሱስ ደም ንጹሕ መሆኑን ገለጠ። በዚሁ መሠረት ባራባስ ተለቀቀ። ኢየሱስ ግን ተገርፎ እንደ አይሁዳውያን ፍላጎት በሮማውያን የሞት ቅጣት መሠረት እንዲሰቀል ለሮማውያን ወታደሮች ተሰጠ።

የሄሮድስ ቤተሰብ

በታሪክ “ታላቁ ሄሮድስ” ተብሎ የሚታወቀውና ዘሩ መላውን ፍልስጥኤም ከ100 ዓመታት በላይ ገዝተዋል። በተለያዩ ምክንያቶች የዚህን ቤተሰብ የእርስ በእርስ ዝምድና ለማወቅ በጣም አዳጋች ነው። ለምሳሌ፡ 1. አብዛኛውን ጊዜ ተመሳሳይ ስምና ማዕረግ ይጠቀማሉ፤ 2. አንዳንድ ጊዜ ስማቸውንና ማዕረጋቸውን ይለውጣሉ ወይም የሚጨምሩበት ነገር አለ፤ 3. ቤተሰቡ እርስ በእርሱ ይጋባል።

አዲስ ኪዳን ውስጥ 11 የቤተሰቡ አባላት ተጠቅሰዋል። የእነዚህን ስዎች የእርስ በእርስ ዝምድናና መጽሐፉ ውስጥ የተጠቀሱበትን ቦታ ለመግለጥ እንሞክራለን። ትውልዱን ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ እያንዳንዱ ሰው ቁጥር ተሰጥቶታል። ለምሳሌ፡ 100 ቤት ቁጥር የተሰጣቸው ከመጀመሪያው ትውልድ ሲሆኑ፤ 200 ቤት ቁጥር የተሰጣቸው ደግሞ ከሁለተኛው ትውልድ የሆኑ ናቸው። (በዚህ ጽሑፍ መጨረሻ ላይ የሚገኘውን ስዕላዊ መግለጫ ይመልከቱ።)

ታላቁ ሄሮድስ (#101) በአማርኛው አዲስ ኪዳን “ሄሮድስ ወይም ንጉሥ ሄሮድስ” በመባልም የሚታወቅ ሲሆን፤ ከ37 ዓ.ዓ. እስከ 4 ዓ.ዓ. ድረስ ገዝቷል። በሮማውያን መሪዎች ዘንድ “የአይሁዶች ንጉሥ” የሚል መጠሪያ ተሰጥቶታል። የታላቁ ሄሮድስ የትውልድ ሥፍራ ከይሁዳ በስተደቡብ በኩል የሚገኘውና ኤዶምያስ የሚባለው ቦታ ነው። ይህ ቦታ መጀመሪያ የኤሳው ትውልድ በሆኑት ኤዶማውያን ተይዞ ነበር። ኤሳው የያዕቆብ ወንድም ነው። ኤዶምያስ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሰው በማርቆስ 3:8 ውስጥ ብቻ ነው።

ታላቁ ሄሮድስ ቢያንስ 10 ሚስቶችና ብዙ ልጆች ነበሩት። የታወቀውም በሕንፃ ሥራዎቹ ነው።- ቤተ መቅደሱን አድሷል፤ የኢየሩሳሌምን ከፊል ግንብ ገንብቷል፤ እንዲሁም በቂሣርያና በሰማርያ ከተማዎች ላይ የተለያዩ የግንባታ ሥራዎች አከናውኗል።

ታላቁ ሄሮድስ በጭካኔ ሥራውም ይታወቃል። ቤተሉም ውስጥ ሕፃናትን ማስገደሉ አይረሳም። ቢያንስ ሦስት ልጆቹን አስገድሏል። በሞት ጣር ተይዞ ሳለ ከብዙ መንደሮች የአይሁድ መሪዎች ተይዘው እንዲታሠሩ አድርጓል። በሚሞትበት ጊዜ የሚያለቅሱ ሰዎች ለመኖራቸው እርግጠኛ ለመሆንም እርሱ በሚሞትበት ጊዜ የታሠሩት መሪዎች እንዲገደሉ ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር። ሆኖም ከሞተ በኋላ ከሚስቶቹ መካከል አንደኛዋ ይህ ትእዛዝ እንዳይፈጸምና መሪዎቹ እንዲለቀቁ አድርጋለች። በመሆኑም ሄሮድስ በሞተ ጊዜ ሐዘን ሳይሆን ታላቅ ደስታ ነበር። (ታላቁ ሄሮድስ ማቴዎስ 2:1-22 እና ሉቃስ 1:5 ውስጥ ተጠቅሷል።)

ታላቁ ሄሮድስ ከሞተ በኋላ አገሪቱ ለሦስት ልጆቹ ተከፋፈለች።

1. አንደኛው ልጁ አርኬላዎስ (#203) በይሁዳ ከ4 ዓ.ዓ. እስከ 6 ዓ.ም. ነግሦአል። በሕዝቡ ዘንድ የተጠላ በመሆኑ፤ የይሁዳና የሰማርያ መሪዎች ተቃውሟቸውን ለአውግስጦስ ቁሣር አስምተው አርኬላዎስ ከሥልጣን እንዲወርድና በግዞት እንዲቀመጥ ተደርጓል። ([አርኬላዎስ ማቴዎስ 2:22 ውስጥ ተጠቅሷል።])

2. ሄሮድስ አንቲኳስ (#202) በአማርኛው አዲስ ኪዳን “ሄሮድስ”፤ “ንጉሥ ሄሮድስ” ወይም “የአራተኛው ክፍል ገዥ ሄሮድስ” በመባልም የሚታወቅ

ሲሆን፤ የገሊላና የፖርያ ገዥ ነበር። ሄሮድስ አንቲጳስ በግንባታ ሥራው የታወቀ ነበር። ይህ ሥራው ገሊላ ባሕር አጠገብ ያለችውን የጥብርያዶስ ከተማ ግንባታን ያጠቃልላል። የመጀመሪያ ሚስቱ የንጉሥ ናባታ ልጅ ነበረች። እሷን ፈትቶ ሄሮድያዳ የተባለችውን የወንድሙን ልጅ በሚያገባበት ጊዜ ናባታ ጦሩን አሰባስቦ የሄሮድስ አንቲጳስን ጦር ደመሰሰ። በ39 ዓ.ም. ከሥልጣን ተወግዶ ፈረንሳይ በሚገኘው ጎል በግዞት ተቀመጠ።

ወንጌላት ውስጥ በሁለት ነገሮች የታወቀ ነው፡- 1. የመጥምቁ ዮሐንስን አንገት በመቁረጡ፤ 2. በኢየሱስ ፍርድ ላይ በመካፈሉ።

(ሄሮድስ አንቲጳስ በማቴ. 14፡1-6፤ ማር. 6፡14-22፤ ሉቃስ 3፡1፤ 19-20፤ 8፡3፤ 9፡7-9፤ 13፡31፤ 23፡7-15፤ ሐዋ. 4፡27፤ 13፡1 ውስጥ ተጠቅሷል።)

3. ፊልጶስ (#205) በአማርኛው አዲስ ኪዳን “ፊልጶስ” ወይም “የአራተኛው ክፍል ገዥ ፊልጶስ” በመባል ይታወቃል። ከ4 ዓ.ዓ. እስከ 34 ዓ.ም. ድረስ ሰሜን ምሥራቅ ፍልስጥኤም ውስጥ በሚገኙ ብዙ ግዛቶች ላይ ገዥ ነበር። ስለሚያምትባለውን የሄሮድያዳ የመጀመሪያ ባል ልጅ የሆነችውን የወንድሙን የልጅ ልጅ ነበር ያገባው። (ፊልጶስ ሉቃስ 3፡1 ውስጥ ተጠቅሷል።)

ሌላው የታላቁ ሄሮድስ ልጅ ሄሮድስ ፊልጶስ (#204) ነው። በአማርኛው አዲስ ኪዳን “ፊልጶስ” በመባል ሲታወቅ፤ ሄሮድያዳ የምትባለው የወንድሙ ልጅ የመጀመሪያ ባል ነበር። ሕይወቱን ሙሉ የኖረው ሰላማዊ ዜጋ በመሆን ነበር (ሄሮድስ ፊልጶስ ማቴ. 14፡3፤ ማር. 6፡17፤ ሉቃስ 3፡19 ውስጥ ተጠቅሷል።)

ሄሮድስ አግሪጳ 1ኛ (#301) በአዲስ ኪዳን “ሄሮድስ” በመባል የሚታወቅ ሲሆን፤ የታላቁ ሄሮድስ የልጅ ልጅ ነው። በ7 ዓ.ዓ. አባቱ አርስቶቡሎስ (#201) በታላቁ ሄሮድስ ከተገደለ በኋላ ወደ ሮም ተሰደደ። ለብዙ ዓመታት ሮም ውስጥ ወጣ ገባ በማለት ኖሯል። በ36 ዓ.ም. ንጉሥ ጢባርዮስ አሳሰረው። ከአንድ ዓመት በኋላ ካሊጉላ በሚባለው አዲስ ንጉሥ ከእሥር ነጻ በመውጣት የሰሜን ምሥራቅ ፍልስጥኤም ገዢ እንዲሆን ተልኳል። በ39 ዓ.ም. ገሊላና ፖርያ ግዛቱ ውስጥ ተጨምረውለታል። በ41 ዓ.ም. ደግሞ ይሁዳና ሰማርያን እንዲቆጣጠር ተሰጥተውታል። ከልጆቹ ውስጥ አንዱ ወንድ ልጅና ሁለቱ ሴት ልጆቹ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተጠቅሰዋል። በ44 ዓ.ም. በ53 ዓመት ዕድሜው መሞቱ ሐዋርያት ሥራ 12፡1-24 ውስጥ ተጠቅሷል።

ሄሮድያዳ (#303) የአርስቶቡሎስ ሴት ልጅ፤ የሄሮድስ አግሪጳ 1ኛ (#301) እህት ናት። በመጀመሪያ ሄሮድስ ፊልጶስ (#204) የሚባለውን አንቷን ያገባች ሲሆን፤ በኋላም እሱን በመተው ሌላውን ሄሮድስ አንቲጳስ (#205) የሚባለውን አንቷን አግብታለች። በሄሮድስ አንቲጳስ ፊት በመደነስ ለመጥምቁ ዮሐንስ ሞት ምክንያት የሆነችው፤ ምናልባት ስለሚያምትባለው ልጇ ሳትሆን አትቀርም (ማቴ. 14፡3፤ 6፤ ማር. 6፡19)።

ሄሮድስ አግሪጳ 2ኛ (#401) በአማርኛው አዲስ ኪዳን “ንጉሥ አግሪጳ” በመባል የሚታወቅ ሲሆን፤ የተወለደው በ27 ዓ.ም. ነበር። አባቱ በሞተ ጊዜ፤ የአባቱን ቦታ ለመተካት ያልደረሰ ወጣት ነበር። ሆኖም ከጊዜ በኋላ በንጉሥ ቀላውዴዎስ በሰሜንና በሰሜን ምሥራቅ ፍልስጥኤም ግዛት ተሰጠው። በ56 (በ54) ዓ.ም. ንጉሥ ኔሮ ግዛቱ ውስጥ ተጨማሪ መሬት ሰጠው።

ሄሮድስ አግሪጳ 2ኛ ከ66-70 ዓ.ም. ባለው ጊዜ ውስጥ አይሁዳውያን በሮም

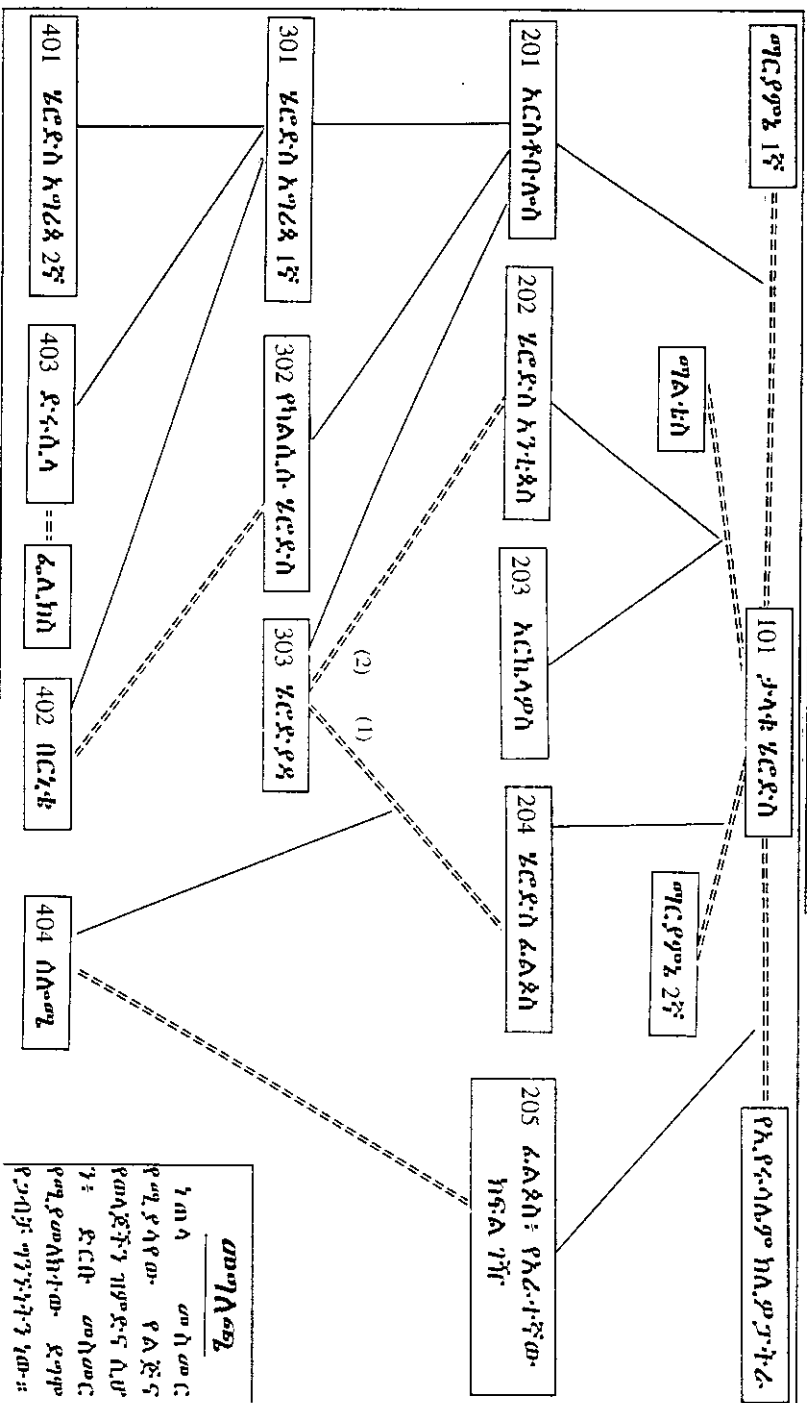
ላይ ያነሡትን አመጽ ለመግታት ሞክሯል። ለዚህ ሥራውም ከኢየሩሳሌም መውደቅ በኋላ የሮም መንግሥት ተጨማሪ መሬት ሰጥቶታል። ሄሮድስ አግሪጳ 2ኛ የሞተው በ100 ዓ.ም. ነው (ሐዋ. 25፡13-26፡32)።

በርኒቄ (#402)፥ የሄሮድስ አግሪጳ 1ኛ (#301) ልጅ፥ በ28 ዓ.ም. ተወለደች። የካልሲስ ሄሮድስ (302) የተባለውን አጎቷን አገባች። በ48 ዓ.ም. ከሞተ በኋላ ሄሮድስ አግሪጳ 2ኛ የተባለው ወንድሟ ቅምጥ ሆነች። ከዚያም ሌላ ሰው አገባችና ይህን ሰው በመፍታት ወደ ወንድሟ ተመለሰች። በኋላም የንጉሥ ጥጦስና ቬስፓሲያን ቅምጥ ሆነች። ከወንድሟ ጋር ሳለች ከሐዋርያው ጳውሎስ ጋር ቃለ ምልልስ አድርገዋል። ይህም በሐዋርያት ሥራ ከምዕራፍ 25-26 ተመዝግቧል።

ድሩሲላ (#403) የሄሮድስ አግሪጳ 1ኛ (#301) ሌላ ሴት ልጁ ነበረች። የተወለደችው በ38 ዓ.ም. ሲሆን፥ የሶርያን ንጉሥ አግብታለች። በኋላም ንጉሡን በመተው ፈሊክስ የተባለውን የሮም ባለሥልጣን አገባች። ከእርሱ ጋር በመሆን በ57 (59) ዓ.ም. ከሐዋርያው ጳውሎስ ጋር ተገናኝተዋል። ይህም በሐዋርያት ሥራ 24፡24 ተጠቅሷል።

ሰሎሜ (#404) የሄሮዲያዳ ልጅ ናት። ሄሮዲያዳ ሰሎሜን የወለደችው የመጀመሪያ ባሏ ከሆነው ከሄሮድስ ፊልጶስ (#204) ሲሆን፥ እሱም የታላቁ ሄሮድስ ልጅ ነው። በወንጌላት ባይጠቀስም በሄሮድስ ፊት በመደነስ ለመጥምቁ ዮሐንስ ሞት ምክንያት የሆነችው እሷ እንደነበረች ይገመታል። በኋላም የአራተኛው ክፍል ገዥ ፊልጶስ (#205) የተባለውን የእናቷን አጎት አግብታለች (ማቴ. 14፡1-12፤ ማር. 6፡14-29)።

የኒሮድ የዘር ግንድ

የጥቅሶች ማውጫ በቅደም ተከተል

ማቴዎስ

ምዕራፍ	ቁጥር	ክፍል	ገጽ	ምዕራፍ	ቁጥር	ክፍል	ገጽ
1	1-17	3	24	11	2-19	57	77
1	18-25	9	30	11	20-30	58	78
2	1-12	14	32	12	1-8	50	64
2	13-18	15	33	12	9-14	51	65
2	19-23	16	34	12	15-21	52	66
3	1-6	21	36	12	22-37	61	81
3	7-10	22	37	12	38-45	62	82
3	11-12	23	38	12	46-50	63	83
3	13-17	24	39	13	1-3ሀ	64ሀ	84
4	1-11	25	40	13	3ሐ-23	64ሐ	84
4	12	34	47	13	24-30	64መ	87
4	13-16	40	52	13	31-32	64ሠ	88
4	17	37	50	13	33-35	64ረ	88
4	18-22	41	52	13	36-43	64ሰ	88
4	23-25	44	55	13	44	64ሸ	89
5	1-2	54ሀ	67	13	45-46	64ቀ	89
5	3-12	54ሐ	68	13	47-50	64በ	89
5	13-16	54ሐ	69	13	51-53	64ተ	89
5	17-20	54መ	69	13	54-58	69	97
5	21-48	54ሠ	69	14	1-2	71ሀ	101
6	1-18	54ረ	71	14	3-12	71ሐ	102
6	19-7:6	54ሰ	72	14	13-14	72ሐ	104
7	7-27	54ሸ	73	14	15-21	72ሐ	105
7	28-8:1	54ቀ	75	14	22-23	73	108
8	2-4	45	56	14	24-33	74	108
8	5-13	55	75	14	34-36	75	110
8	14-17	43	54	15	1-20	77	113?
8	18	65	90	15	21-28	78	115
8	19-22	93	134	15	29-31	79ሀ	116
8	23-27	65	90	15	32-38	79ሐ	117
8	28-34	66	91	15	39-16:4	80	118
9	1-8	46	57	16	5-12	81ሀ	118
9	9	47ሀ	59	16	13-20	82	120
9	10-13	47ሐ	59	16	21-26	83	122
9	14-17	48	60	16	27-28	84	123
9	18-26	67	93	17	1-8	85	123
9	27-34	68	96	17	9-13	86	125
9	35-38	70ሀ	97	17	14-21	87	126
10	1-42	70ሐ	97	17	22-23	88	128
11	1	70ሐ	101	17	24-27	89	129

ፆዕራፍ	ቁጥር	ክፍል	ገጽ	ፆዕራፍ	ቁጥር	ክፍል	ገጽ
18	1-5	90	129	26	69-75	156	241
18	6-14	91	130	27	1	157	243
18	15-35	92	133	27	2	159	244
19	1-12	122	172	27	3-10	158	244
19	13-15	123	173	27	11-14	159	244
19	16-30	124ሀ	174	27	15-26	161	248
20	1-16	124ለ	177	27	27-30	162	252
20	17-19	125ሀ	178	27	31-34	163	253
20	20-28	125ለ	179	27	35-44	164	255
20	29-34	126	180	27	45-50	165	259
21	1-11	128ለ	184	27	51-56	166	260
21	12-13	129ለ	189	27	57-58	167ሀ	261
21	14-17	128ለ	184	27	59-60	167ለ	263
21	18-19ሀ	129ሀ	188	27	61-66	168	263
21	19ለ-22	131	191	28	1	169	265
21	23-27	132ሀ	193	28	2-4	170	265
21	28-22:14	132ለ	194	28	5-8	171	265
22	15-22	133	197	28	9-10	174	269
22	23-33	134	199	28	11-15	175	269
22	34-40	135	200	28	16-20	181	274
22	41-46	136	201	ግርቅስ			
23	1-36	137ሀ	202	1	1	20	36
23	37-39	137ለ	205	1	2-6	21	36
24	1-3	139ሀ	206	1	7-8	23	38
24	4-14	139ለ	207	1	9-11	24	39
24	15-28	139ሐ	209	1	12-13	25	40
24	29-31	139መ	211	1	14ሀ	34	47
24	32-41	139ሠ	212	1	14ለ-15	37	50
24	42-25:30	139ረ	213	1	16-20	41	52
25	31-46	139ሰ	215	1	21-28	42	53
26	1-5	140	216	1	29-34	43	54
26	6-13	141	217	1	35-39	44	55
26	14-16	142	218	1	40-45	45	56
26	17-19	143	218	2	1-12	46	57
26	20	144	219	2	13-14	47ሀ	59
26	21-25	146	221	2	15-17	47ለ	59
26	26-29	148	225	2	18-22	48	60
26	30	152	232	2	23-28	50	64
26	31-35	147	223	3	1-6	51	65
26	36-46	152	232	3	7-12	52	66
26	47-56	153	235	3	13-19	53	67
26	57	155	239	3	20-30	61	81
26	58	156	241				
26	59-68	155	239				

შობღ-ს	მტც	ნსა	78	შობღ-ს	მტც	ნსა	78
3	31-35	63	83	11	12-14	129 <u>u</u>	188
4	1-2	64 <u>u</u>	84	11	15-18	129 <u>h</u>	189
4	3-25	64 <u>h</u>	84	11	19-26	131	191
4	26-29	64 <u>h</u>	87	11	27-33	132 <u>u</u>	193
4	30-32	64 <u>w</u>	88	12	1-12	132 <u>h</u>	194
4	33-34	64 <u>z</u>	88	12	13-17	133	197
4	35-41	65	90	12	18-27	134	199
5	1-20	66	91	12	28-34	135	200
5	21-43	67	93	12	35-37	136	201
6	1-6 <u>u</u>	69	97	12	38-40	137 <u>u</u>	202
6	6 <u>h</u>	70 <u>u</u>	98	12	41-44	138	205
6	7-11	70 <u>h</u>	98	13	1-4	139 <u>u</u>	206
6	12-13	70 <u>h</u>	101	13	5-13	139 <u>h</u>	207
6	14-16	71 <u>u</u>	101	13	14-23	139 <u>h</u>	209
6	17-29	71 <u>h</u>	102	13	24-27	139 <u>w</u>	211
6	30	72 <u>u</u>	104	13	28-32	139 <u>w</u>	212
6	31-34	72 <u>h</u>	104	13	33-37	139 <u>z</u>	213
6	35-44	72 <u>h</u>	105	14	1-2	140	216
6	45-46	73	108	14	3-9	141	217
6	47-52	74	108	14	10-11	142	218
6	53-56	75	110	14	12-16	143	218
7	1-23	77	113	14	17	144	219
7	24-30	78	115	14	18-21	146	221
7	31-37	79 <u>u</u>	116	14	22-25	148	225
8	1-9 <u>u</u>	79 <u>h</u>	117	14	26	152	232
8	9 <u>h</u> -12	80	118	14	27-31	147	223
8	13-21	81 <u>u</u>	118	14	32-42	152	232
8	22-26	81 <u>h</u>	119	14	43-52	153	235
8	27-30	82	120	14	53	155	239
8	31-37	83	122	14	54	156	241
8	38-9:1	84	123	14	55-65	155	239
9	2-8	85	123	14	66-72	156	241
9	9-13	86	125	15	1 <u>u</u>	157	243
9	14-29	87	126	15	1 <u>h</u> -5	159	244
9	30-32	88	128	15	6-15	161	248
9	33-37	90	129	15	16-19	162	252
9	38-50	91	130	15	20-23	163	253
10	1-12	122	172	15	24-32	164	255
10	13-16	123	173	15	33-37	165	259
10	17-31	124 <u>u</u>	174	15	38-41	166	260
10	32-34	125 <u>u</u>	178	15	42-45	167 <u>u</u>	261
10	35-45	125 <u>h</u>	179	15	46	167 <u>h</u>	263
10	46-52	126	180	15	47	168	263
11	1-11	128 <u>h</u>	184	16	1	169	265

ፖዕረ-ፍ	ቁጥር	ክፍል	ገጽ	ፖዕረ-ፍ	ቁጥር	ክፍል	ገጽ
16	2-8	171	265	5	33-39	48	60
16	9-11	173	268	6	1-5	50	64
16	12-13	176	270	6	6-11	51	65
16	14	178	271	6	12-16	53	67
16	15-18	181	274	6	17-19	54ሀ	67
16	19-20	184	276	6	20-26	54ለ	68
ሉቃስ				6	27-30	54ሠ	69
1	1-4	1	23	6	31	54ሸ	73
1	5-25	4	26	6	32-36	54ሠ	69
1	26-38	5	27	6	37-42	54ሰ	72
1	39-45	6	27	6	43-49	54ሸ	73
1	46-56	7	28	7	1-10	55	75
1	57-66	8ሀ	28	7	11-17	56	76
1	67-79	8ለ	29	7	18-35	57	77
1	80	8ሐ	29	7	36-50	59	79
2	1-7	9	30	8	1-3	60	80
2	8-20	11	31	8	4	64ሀ	84
2	21	12	31	8	5-18	64ለ	84
2	22-38	13	31	8	19-21	63	83
2	39	16	34	8	22-25	65	90
2	40	17	34	8	26-39	66	91
2	41-50	18	34	8	40-56	67	93
2	51-52	19	35	9	1-5	70ለ	98
3	1-2	20	36	9	6	70ሐ	101
3	3-6	21	36	9	7-9	71ሀ	101
3	7-14	22	37	9	10ሀ	72ሀ	104
3	15-18	23	38	9	10ለ-11	72ለ	104
3	19-20	34	47	9	12-17	72ሐ	105
3	21-23ሀ	24	39	9	18-21	82	120
3	23ለ-38	3	24	9	22-25	83	122
4	1-13	25	40	9	26-27	84	123
4	14ሀ	34	47	9	28-36ሀ	85	123
4	14ለ-15	37	50	9	36ለ	86	125
4	16-31ሀ	39	51	9	37-43ሀ	87	126
4	31ለ-37	42	53	9	43ለ-45	88	128
4	38-41	43	54	9	46-48	90	129
4	42-44	44	55	9	49-50	91	130
5	1-11	41	52	9	51-56	95	135
5	12-16	45	56	9	57-62	93	134
5	17-26	46	57	10	1-16	102ሀ	146
5	27-28	47ሀ	59	10	17-24	102ለ	147
5	29-32	47ለ	59	10	25-37	103	147
				10	38-42	104	148
				11	1-13	105	149

ግዕዝ	ቁጥር	ገጽ	ግዕዝ	ቁጥር	ገጽ	
11	14-36	106	22	7-13	143	
11	37-54	107	22	14-16	144	
12	1-12	108ሀ	22	17-20	148	
12	13-34	108ለ	22	21-23	146	
12	35-48	108ሐ	22	24-30	144	
12	49-53	108መ	22	31-38	147	
12	54-59	108ሠ	22	39-46	152	
13	1-9	109	22	47-53	153	
13	10-21	110	22	54ሀ	155	
13	22-30	113ሀ	22	54ለ-62	156	
13	31-35	113ለ	22	63-65	155	
14	1-24	114	22	66-71	157	
14	25-35	115	23	1-5	159	
15	1-32	116	23	6-12	160	
16	1-13	117ሀ	23	13-25	161	
16	14-31	117ለ	23	26-33ሀ	163	
17	1-10	117ሐ	23	33ለ-43	164	
17	11-21	120ሀ	23	44	165	
17	22-37	120ለ	23	45	166	
18	1-14	121	23	46	165	
18	15-17	123	23	47-49	166	
18	18-30	124ሀ	23	50-52	167ሀ	
18	31-34	125ሀ	23	53-54	167ለ	
18	35-43	126	23	55-56	168	
19	1-10	127ሀ	24	1-8	171	
19	11-28	127ለ	24	9-12	172	
19	29-44	128ለ	24	13-32	176	
19	45-48	129ለ	24	33-35	177	
20	1-8	132ሀ	24	36-43	178	
20	9-19	132ለ	24	44-49	183	
20	20-26	133	24	50-53	184	
20	27-40	134				
20	41-44	136	የሐንሰ			
20	45-47	137ሀ				
21	1-4	138	1	1-18	2	23
21	5-7	139ሀ	1	19-28	26	41
21	8-19	139ለ	1	29-34	27	42
21	20-24	139ሐ	1	35-52	28	43
21	25-27	139መ	2	1-11	29	44
21	28-33	139ሠ	2	12	30	44
21	34-36	139ረ	2	13-22	31	44
21	37-38	131	2	23-25	32ሀ	45
22	1-2	140	3	1-21	32ለ	45
22	3-6	142	3	22-36	33	46

ፖሪት	ጽጌ	ገጽ	ገጽ
4	1-4	34	47
4	5-26	35ሀ	47
4	27-38	35ለ	49
4	39-42	35ሐ	49
4	43-45	36	49
4	46-54	38	50
5	1-9	49ሀ	62
5	10-18	49ለ	62
5	19-47	49ሐ	63
6	1-3	72ለ	104
6	4-13	72ሐ	105
6	14-15	73	108
6	16-21	74	108
6	22-59	76ሀ	110
6	60-71	76ለ	112
7	1	77	113
7	2-9	94	134
7	10	95	135
7	11-31	96ሀ	136
7	32-52	96ለ	137
7	53-8:11	97	138
8	12-20	98	139
8	21-30	99ሀ	139
8	31-59	99ለ	140
9	1-7	100ሀ	141
9	8-12	100ለ	142
9	13-34	100ሐ	142
9	35-38	100መ	144
9	39-41	100ሠ	144
10	1-18	101ሀ	144
10	19-21	101ለ	145
10	22-39	111	157
10	40-42	112	159
11	1-16	118ሀ	166
11	17-44	118ለ	167
11	45-54	119	169
11	55-12:1	128ሀ	183
12	2-8	141	217
12	9-11	128ሀ	183
12	12-19	128ለ	184
12	20-36ሀ	130ሀ	190
12	36ለ-50	130ለ	191
13	1-20	145	220
13	21-30	146	221

ፖሪት	ጽጌ	ገጽ	ገጽ
13	31-38	147	223
14	1-31	149	226
15	1-17	150ሀ	228
15	18-16:4	150ለ	228
16	5-15	150ሐ	229
16	16-22	150መ	230
16	23-33	150ሠ	230
17	1-26	151	231
18	1	152	232
18	2-12	153	235
18	13-14	154	238
18	15-18	156	241
18	19-23	154	238
18	24	155	239
18	25-27	156	241
18	28-38	159	244
18	39-19:16ሀ	161	248
19	16ለ-17	163	253
19	18-27	164	255
19	28-30	165	259
19	31-38	167ሀ	261
19	39-42	167ለ	263
20	1	171	265
20	2-10	172	267
20	11-18	173	268
20	19-25	178	271
20	26-31	179	272
21	1-25	180	273

የሐጥርያት ሥራ

1	3-8	183	275
1	9-12	184	276
1	18-19	158	244

1ኛ ቆይታቸው

11	23-26	148	225
15	5ሀ	177	271
15	5ለ	179	272
15	6	181	274
15	7	182	275